

# Eluca Atalı

## Ənqa quşu

Eluca Atalının “Ənqa quşu” kitabı uşaq romanıdır. Müəllif cəmiyyətdə baş verən bütün hadisələri təbiətə gətirmiş, yerdə olan hadisələri göyə qaldırmışdır. Əsərin qəhrəmanı iki qramlıq kolibri quşu Günəşə aşiq olur, amma anası Günəşə çatmaq üçün bir quş ömrünün yetərsiz olduğunu ona anladır. O zaman balaca quş əbədiyyətə qovuşmaq yolunu axtarır, tapır. Əsərdə kolibridən savayı, çoxlu sayda quş obrazı, morfologiyası, həyat tərzi əks olunub.

Hardadır əbədiyyət? Ona hansı şərtlərlə çatmaq olar? Uzaq diyarda bir mağara var, orda Ənqa quşu adında bir quş yaşayır, o ölümsüzdür, əbədiyyətə qovuşub. Kim bu uzun yolu gedib o Ənqa quşu ilə görüşərsə, o zaman o da əbədiyyətə qovuşa bilər. Uzun yolu tutub uçan quşlardan kimisinin yolda inamı, kimisinin də iradəsi tükənir, mənəviyyatı korlar öz səfər yoldaşlarını tutub yeyirlər: Bayquş gecə qaranlığında Yarasanı, Qartal Çalıquşunu, Çərkəz Göyərçini və s. təbii tələbatına, qarnının diktəsinə görə parçalayıb yeyir. Əbədiyyətə qovuşmaqdan ötrü ruhun təmiz olmalıdır, ruhsa Asif Atanın Mütləq İnam fəlsəfəsinə görə İnam, İdrak, Mənəviyyat və İradədən ibarətdir. Bu dörd atributun bir vəhdətdə birləşməsidir. Əsərin sonunda yalnız saf ruhlu balaca quş Başarı Ənqa quşu yaşayan mağaraya çatıb dəfələrlə onu səsləyir. “Mən gəlmişəm, Ənqa quşu!” Cavab gəlmir, bir də səsləyir, yenə cavab almır. “Mən yanılmışam mı, sən yoxsan mı?” Səsi mağaranın divarlarında əks-səda verib özünə qayıdır. Nəhayət sonda: “Ənqa quşu sən özünsən!” bir səs onu silkələyir. “Mənmiyəm?!” “Bəli, sənsən! Sən ki, bu qədər məhrumiyyətlərə dözüb durmusan, uzaq yolu qət edib bura yetişmişən, o zaman Ənqa quşu sən özünsən.” Ənqa quşu özünü yaradanlardır, yalnız ruhani olan əbədi yaşayır ideyası bu əsərdə bədii təsvirini tapır.

"Ənqa quşu" romanı səkkiz yaşından yuxarı bütün tip oxucuların oxuyub, təbiəti bədii təsvir vasitələri ilə öyrənə biləcəyi bir kitabdır.

## ÖZÜNÜ DOĞANLAR

Bir var alın yazısı, bir də var əlinlə yazdıqların. Yəni, iradənlə, qətiyyətinlə, əzminlə, istəyinlə əldə etdiklərin, qazandıqların. Və bu ikincilər səni taleyini yenidən yazmağa, dəyişməyə, başqa səmtə yönləndirməyə, səni özün kimi var olmağa kömək edir.

Əslində bu qənaətim yaradıcılığına və dəst-xəttinə yaxından bələd olduğum, ədəbi aləmə töhvə etdiyi əsərlərini – 20-dən çox kitabını mürəkkəbi qurumamış oxumaq şansım olan, bu yazıları həm də böyük bir zövqlə redaktə və mütalibə etdiyim yaxın dostum və həmkarım, uzaq İsveçdə yaşasa da qəlbi hər an Vətən həsrəti ailə döyünən və bütöv Azərbaycan uğrunda yorulmadan, usanmadan mücadilədə olan, bu səpkidə çoxlu müsahibələr verən və kitablar yazan Eluca Atalının yenidən bitirib çapa verdiyi “Ənqa quşu” romanını oxuyarkən yarandı. Ənqa quşu obrazını Elucanın ən sevdiyim “Yenidən doğuş” əsərindən tanıyırdım və çox sevmişdim. Təkrar-təkrar oxusam da, hər dəfə bir ayrı zövq alır, fərqli qənaətlər yaradırdı bu əsər məndə. Və nə gözəl ki, bu əsərlə bağlı mənimlə həmfikir olanların sayı hər gün artmaqdaydı. Əsərin oxucuları, həmçinin Elucayaradıcılığını müntəzəm izləyənlərə bu mövzunu genişləndirməklə uşaq ədəbiyyatı xəzinəsinə qiymətli bir töhvə verə biləcəyində təklif etdilər. Demə, müllifin də kimsəyə bildirmədiyi belə bir qənaəti varmış. İdeyalar və təkliflər üst-üstə gəlincə Eluca kimi məhsuldar və ədəbiyyat sevdalısı bir yazara başqa nə lazım ola bilərdi ki? Əsəri genişləndirmək və bununla bağlı çoxlu mütalibə etmək, quşların etimologiyasını və xarakteristikasını öyrənmək. Eluca ilə tez-tez internetdən görüşür və həm ədəbiyyat, həm vətənimizdəki mövcud durum, süni yaradılmış Qarabağ münaqişəsi, vəziyyətdən çıxış yollarının tapılması yönündə ziyalı mövqeyimizi ortaya qoyurduq. Bu söhbətlər zamanı Eluca planlarından və gördüyü işlərdən böyük şövqlə söz açır, mən də mövcud durumdan hali olurdu. O, mağazalardan aldığı müxtəlif quşlar barədə məlumatlarla zəngin olan kitabları göstərərək deyirdi: - Bax, bunların hamısını oxumalıyam. Çünki buradan götürəcəyim bilgiler romanımda mənə gərək olacaq. Roman hərtərəfli, zəngin məlumatlı olmalıdır. Və bilirdim ki, Eluca bu kitabları böyük həvəslə oxuyur və özünə lazım olan bilgileri mənimsəyir. Beləcə zəngin mütalibənin və yuxusuz gecələrin məhsulu olan Ənqa quşu romanı hazır oldu. Bunun ilk sevincini mənimlə paylaşdı təbii ki... Və mən də bu əsəri korrektə və redaktə edərkən qarşımda mükəmməl və çox faydalı bir romanın olduğuna sevindim. Sevindim həm rəfiqəmin məhsuldar işinə, həm də uşaq ədəbiyyatına veriləcək bu gözəl töhfəyə.

Yazımın əvvəlində qeyd etdiyim kimi, əsər əsasən gənc nəsəl, onun həyatda düzgün yol seçməsinə, doğru istiqamət götürməsinə, arzuladığı hədəfə çatması üçün iradəsini və əzmini sınağa çəkməsinə hesablanıb. Və müəllif bu fikrini oxucusuna aşılamaq üçün onu çox da intizarda qoymur, dolay yollardan, uzun-uzadı mülahizələrdən istifadə etmir. Əsərin məğzini romanın başlanğıcındakı üç cümlə ilə çatdırmağa çalışır: **“Ənqa quşunu görə bilmərəm deyə, bir həsrətli yaşama. O, səndən kənardadır deyil, onu uzaqda axtarma, o, sənin öz içindədir. Əgər özünə güvənərsənsə, ona çatarsan, o olarsan!”**

Zənnimcə, çox maraqlı və uğurlu başlanğıcdır. Bu cür yanaşma oxucunun əlinə kəmənd verib onu maraqlarına doğru atmasına, sonra da onun arxasınca getməsinə stimül verir. Və usanmadan, bezmədən bu ipi çəkə-çəkə son mənzilə varmaq. Və bu istək, bu maraq da onu əsəri birnəfəsə oxuyub tamamlamağa, özü üçün əldə edəcəyi qənaətə daha tez çatmağa vadar edir. Daha maraqlısı odur ki, müəllif əsərin ideya və məğzinə toxunmamaq şərtilə gənc nəslin gözü önündə quşlar fəsiləsinin böyük və geniş bir aləmini açır. Bu zənginlikdə, bu gözəllikdə yorulmaq, yarıda durmaq olmur. Əsərdəki məlumatların hərtərəfliliyi, sanbalı oxucuya yeni bilgiler verir, onun dünyagörüşünü artırır. Oxuyuruq: **“Ənqa quşu öz yolunu özü təyin edən və aqibətini yaradandır! Kolibri quşları başqa canlılardan çox fərqlənərlər. İlk əvvəl onların xislətində tələskənlik olmaz, yuvada bezib yorulana qədər məşq etməmiş övladlarını yuvadan kənara ayaq qoymağa izin verməzlər. Çox da ehtiyatlanarlar balalarının yuvadan düşməsinə. Ən səbrli ana övladı üst libasını geyməmiş, yəni aid olduğu quş növünün və nəslinin əsl rəngini almamış və sahib ola biləcəyi bütün lələkləri dəri altından üstə çıxmamış onun yemini dimdiyində, suyunu boğazında yuvaya daşıyar, uçuş məşqlərini müşahidə edərlər. Bu balaca quşların nəsilən-nəslə ötürülən bir ənənəsi də vardı, balaları dünyaya gələndə onlara ad qoymazlar. Ta o vaxta qədər ki, onlarda özünəməxsus xüsusiyyət bəlli olanacan”**.

Əsərin bu hissəsində qədim Dədə Qorquddan bizə tanış olan bir adət-ənənəyə rastlanırıq. Dünyaya gələn övlada ad qoymamaq məsələsi. O adı hər kəs bacarığı, özünəməxsus xüsusiyyətləri ilə qazanmalıydı. Balaca Kolibri quşlarında da belə bir nəsil ənənəsi varmış və ana quş da balasını bu məziyyətlərə görə böyüdülmüş. Başarının usanmadan, bezmədən mənzilin sonunanək gedib çatması və bununla da özünü təsdiqi əsərin ana xəttini təşkil edir. Kiçik, cılız bir quşun hava məkanına və quşlar aləminə meydan oxuyan nəhəglərin – Dovdaq, Şahin, Qartal, Leylək, Durna, Qu, Qızıl quş, Bayquş, Flaminqo – fəvqündə məqsədinə doğru inamla uşması və istəyinə nail olması əsərin ideya xəttinin müvəffəqiyyətli həllidir. Beləliklə, kiçik Kolibri özünü əbədiyaşar Ənqa quşu kimi təsdiqlədi və ətrafındakı quşlara da mesaj verdi ki, vücudun böyüklüyü, nəhəngliyi önəmli deyil, əsas ruhun sağlam olsun və gücünə inamını itirməyəsən.

Əsərdə diqqəti cəlb edən, maraqla qarşılanan fikirlərdən biri də özünü təsdiqləmək, təkrarlardan qaçaraq özünə yeni bir xətt cızmaqdır. Diqqət yetirək: **“...addımlamaqdan yorulanda uçuş məşqlərini yenidən davam etdirirdi. Lakin az keçmədi, bu da ona yorucu gəldi, yeni heç nə öyrənmirdi, hər şey təkrar idi. Yerə endi, ayaq üstə nə qədər durduğunun fərqi deyildi. Əgər dünyada bir dəfə yaşayacağamsa, nədən yeni bir şey öyrənmədən təkrarlarla ömrümü başa vurum ki?”** Bu da balaca kolibrinin bambalaca balasının – Başarının gəldiyi qənaət. Və heç kəsə təəccüblü deyil ki, məhz sonda o qalib gəlir. Bu cür düşüncə sahibi, kiçik vücuduna rəğmən böyük və hətta əlçatmaz arzularla yaşayan və onları reallaşdıran quşcığaz. Həyat dərsi, yaşam mücadiləsi bu olsa gərəkdir.

Eluca Atalı ədəbiyyatımıza fəlsəfi-miniatur janrını gətirən yazardır. Əsərlərinin dili qismən qəliz və fikirləri ağırdır. Amma bu romanda onun tamam

başqa bir dəst-xətti ilə tanış oluruq. Yüyrək dil, qısa dialoqlar, sərrast deyim və oynaq mükəllimələr. Bu da əsərin rahat və tez oxunmasına, qavranmasına və həzzinə kömək edən amillərdəndir.

**“Məgər onlara indi kimsə “dur!” deyə bilərdi?**

**Məgər onlar öz istəkləri ilə yola çıxmamışdılar?**

**Kim onlara ikinci bir xəritə cızır, yol təyin edə bilərdi?**

**Məgər fikirlərini qət edib, qərar çıxarıb, gələcəkləri üçün hökmü özləri kəsməmişdilərmi?**

**Bu yetkin yaş sahiblərinə, qanadı bərkimişlərə kimsə sahib çıxı bilərdimi?**

**Onlar özləri özlərinə, sözlərinə hakim olduqları üçün, özləri də özlərinə sahib idilər.**

**Bu yolda kimsə onlara böyüklük edib, sahib çıxı bilməzdi!**

**Yola sahib olmaq istəyənin, gərək hökmü öz içində doğsun!”**

Müəllif əsər boyu oxucuya bu mesajı verir: **Yol insanın öz içindən başlamalıdır.** İnsan özü öz yolunu cızmalı, öz yoluyla getməlidir. Bunun üçünsə ruhunun, qəlbinin səsini dinləməli, onların diktəsi ilə hərəkət etməlisən. Məhz Başarı kimi.

Və əsər Başarının başarıyla sonunlanır. Başarı bütün quşlara nümunə ola bilir.

**“Ağır sınaqlara tab gətirib bura gəlib çatanlar, əvvəlki həyatlarından keçib yenidən doğulurlar. Həm də, ikinci həyatlarında onları heç kimsə doğmur, onlar özləri özlərini yaradırlar. Özü özünün yaratıcısı olanlar ölmürlər...**

**Yenidən doğulmuş Başarıya, o gündən sonra daha heç kəs “balaca” deyib, çağırmaı. Hamı ona Ənqa quşu dedi və elə o zamandan da o quş yaşayır”.**

Zənnimcə, kiçik Kolibrli quşu barədə, onun böyük iradəsi, dönməz əzmi barədə yazılmış bu sanballı və geniş əhatəli roman orta məktəblərdə sinifdənkənar oxu kimi istifadə olunacaq və gənc nəslin doğru-düşgün yola yönləndirilməsində böyük əhəmiyyət kəsb edəcəkdir.

**Əntiqə Qonaq,  
əməkdar jurnalist**

*Ənqa quşunu görə bilmərəm deyə, bir həsrətlə yaşama. O, səndən kənar da deyil, onu uzaqda axtarma, o, sənənin öz içindədir. Əgər özünə güvənərsənsə, ona çatarsan, o olarsan!*

*Ənqa quşu öz yolunu özü təyin edən və aqibətini yaradandır!*

## Başarı

Kolibri quşları başqa canlılardan çox fərqlənərlər. İlk əvvəl onların xislətində tələskənlik olmaz, yuvada bezib yorulana qədər məşq etməmiş övladlarını yuvadan kənara ayaq qoymağa izin verməzlər. Çox da ehtiyatlanarlar balalarının yuvadan düşməsinə. Ən səbrli ana övladı üst libasını geyməmiş, yəni aid olduğu quş növünün və nəslinin əsl rəngini almamış və sahib ola biləcəyi bütün lələkləri dəri altından üstə çıxmamış onun yemini dimdiyində, suyunu boğazında yuvaya daşıyar, uçuş məşqlərini müşahidə edərlər. Bu balaca quşların nəsil-dən-nəslə ötürülən bir ənənəsi də vardı, balaları dünyaya gələndə onlara ad qoymazlar. Ta o vaxta qədər ki, onlarda özünəməxsus xüsusiyyət bəlli olanacan.

Bizim balaca, ətcə bədənini hər gün bir neçə dəfə dimdiklər, tüksüz dərisini dimdiyi ilə dartışdırıb dəri altında yatan tük toxumalarını hala gətirməyə çalışardı.

Anası onun tez böyümək həvəsini təbii qarşılayırdı. Kim balaca ikən bu hissi yaşamayıb ki?

Ana quş bir gün yenə dimdiyində yem yuvaya girəndə qəribə hadisənin şahidi oldu, yuvanın divarında düz xətt cızılmışdı. Nə qədər düşündüsə, bu müəmmalı cizginin sirrini açma bilmədi. Balacadan da heç nə sora bilməzdi, çünki, o, yalnız civildəyir-vızıldayır, kəlmələri səlist tələffüz edə bilmədiyindən heç nəyi düz-əməlli anlatmırdı. Səhəri yenə yuvaya döndükdə ana təzə bir xəttin əvvəlki xətdən yuxarıda cızıldığını gördü. Günbəgün xətlər çoxalır və onlar arasındakı məsafə adi gözlə seziləcək qədər fərqli deyildi. Hətta bəzi yerlərdə xətlər bir-birinin üzərinə düşüb kəsişir, qarışır bir yol kimi sonda bitirdi. Bir neçə gün keçdikdən sonra divar əvvəlki kimi palçıqla səliqə-səhmanla süvanmış formada yox, zolaqlı naxışlanmış görünürdü. Ananın sirrini öyrənə bilmədiyini müəmmalı hadisədən müşahidə etdiyi yalnız bu idi ki, zolaqlar o evdə olmayanda yaranır. Bir gün o, həmişəkindən erkən yuxudan oyanıb yem dalıca uçdu. Düzdü, ovlayacağı cücünü tapmaqdan ötrü bir başa bağçaya girməyib, bağça kənarındakı çəpərə qonub bir az gözlədi. Bilməmiş deyilsiniz, bu balaca kolibri quşlarının əsas ovları güllərin üzərindəki cücülərdir. Və həm də onlar gül qönçələrindən nektar çəkərlər. Lakin kolibrilər səhər tezdən güllər üzərinə qonmağa cürət etməzlər. Çünki həmin an güllər şəhli olurlar. İslananda uçmağa çətinlik çəkdiklərindən bu balaca varlıqlar şəhdən nifrət edirlər. Uçmayanda da torpağa düşər, ya pişiyin, ya da siçovulların şikarına çevrilərlər. Həyat təcrübəsi olmayan bu quşların nümayəndələri ən çox da pişiklərin yemi

olarlar. Təbiətin sərt üzünü tanımayanlar anlamazlar ki, pələng nəslindən olan bağçadakı pişiklər indi bədəcə cılızlaşsalar da, amma genetik yaddaşlarında o nəhəng heyvanın ovlama vərdişini daşıyırlar. Yəni, onlar da pələnglər kimi sübh tezdən çöldə gəzər, dişlərinin əzə biləcəyi heç bir canlıya rəhm etməzlər.

Yırtıcıya yem olmaq qorxusu canını sarmış ana quş günəşin oyanmasını gözlədi, günəş şehi canına çəkən tək, o özünü güllərin üzərinə saldı. Həm nektar çəkdi, həm də lalənin yanağında gecələyən kəpənək tırtıllarından bir neçəsini dimdiyində çəngələdi. Yolda ləngimədən yuvaya cumub divardakı zolağın necə yaranacağını müşahidə etmək istədi. Lakin cəhdi əbəs idi, artıq yeni bir cızıq yaranmışdı. Düzdü, divarın belə naxışlanması ana quşa xoş gəlirdi, çünki, o, birinci kolibri idi ki, zolaqlı yuvaya sahib olurdu. Amma bununla yanaşı, naxışların sirrini öyrənmək marağı onu rahat buraxmırdı. O, bu gün ovladığı tırtıllardan birini yuvanın ən üst qatında gizlədib, gül nektarını balasının boğazına buraxdı. Digər tırtılı isə özü tək yedi. Onun bu davranışı kənardan baxana qəribə gələ bilərdi, lakin əsl səbəbini öyrəndikdə, bu balaca quşcığazdakı fərasətə heyrət etməyə bilmirsən. O, sabaha da tədarükünü görmüşdü.

Ertəsi gün yuvanın mətbəx hissəsindəki əncir yarpağını üzərinə çəkib gizləndi. O, yəqin etmişdi ki, yuvasına hansısa yad quş gəlib və oğlu ilə əylənib şəkil çəkir. Ana quşun səbri tükənəndə balacanın üzərinə çəkdiyi əncir yarpağının digər küncü tərپənməyə başladı. O, oyanar-oyanmaz döşəmədən bir saman çöpü götürüb kürəyini divara söykədi və əlindəki çöplə başı üzərində nazik bir xətt çəkdi. Sonra çevrilib, barmaqları üzərində havaya qalxaraq cızığa diqqətlə baxdı. Bu xətt bir gün əvvəl çəkilmiş xətdən üstə idi. İki xəttin üst-üstə düşməməsi bala quşu sevindirdi.

- Böyü...düm, böyüyəm...

Ana quşun gözlərində sevinc parladı, artıq oğluna ad verə bilərdi. Balaca anası tərəfindən Başarı adını aldı!

O, divarda gizlətdiyi kəpənək tırtılına dartıb çıxararaq oğlunu çağırırdı:

- Başarı, səhər yeməyinin tam zamanıdır!

Bala quş sağ-soluna çevrilib ətrafı diqqətlə süzdü. Tırtılı yeyəcək kimsənin ortaya gəlmədiyini görəndə başa düşdü ki, Başarı adı ilə süfrəyə çağırılan onun özüdür!

## İlk cəhd

Qanadlarını gövdəsinə çırpanda dünənki kimi vücudunda ağrı hiss etmədi. Həvəslənib bir də qanad vurdu, boynunu aşağı endirib gövdəsinə baxanda gözlərinə inanmadı. Sanki möcüzə baş vermişdi, bir gecədə bədənindəki bütün tüklər uzanmışdı. Yerində atılıb-düşüb, sevincək cikkildədi:

- Ana, bax, qanadlarım daha gövdəmi incitmir!

- Əlbəttə, axı, tüklənmişən!

Bunu anasından eşitmək nə qədər xoş idi. O, yaxın zamanda uça biləcəyini artıq təxmin etdi. Çünki üç gün öncə anasından - mən nə zaman uçmağa başlayacam sorduğunda, - ana, tüklənəndə demişdi.

Başarı ayaqlarını cütlədi, hər iki qanadını diqqətlə süzdü, sanki onlara uçuşa başlamaqdan ötrü hazır olun əmri verdi. Məhz bundan sonra hər iki qanadını gövdəsinə möhkəm vurub havaya qalxdı. Ah, kaş anası bu an onu müşahidə edəydi, o zaman oğlunun bu böyük hünərini görərdi. Lakin həmin məqamda anası yuvanın mətbəx hissəsində sübh tezdən çəmənlikdən ovladığı balaca həşəratı ayaq dırnaqları altında sıxıb dimdiyi ilə parçalamağa cəhd edirdi. O, günorta yeməyinə hazırlığını görürdü.

Hər şey ani baş verdi, havaya qalxmağı da, eləcə yerə düşməyi də. "Yaxşı ki anam məğlubiyyətimi görmədi..." Yerə düşdüyü zaman səndələyərək mızıldandı. Bu an anası arxaya çevrilib:

- Afərin, oğlum! - Ananın gözlərində sevinc parlayırdı. - Sənin ilk uçuşun hünərdir!

Gerçəkdənmi bunu anası deyirdi? Ardından:

- Uçuş üçün məşq etmək bizim quş nəslimizdən ötrü çox vacibdir, - o, ciddi şəkildə pıçıldadı.

Başarı "analar hər şeyi görürlər!" düşünməyində haqlı idi. O, bir an öncə zənn edəndə ki, anası yalnız öz işi ilə məşğuldur, büdrəsə belə diqqətdən kənarda qalacaq, bu səbəbdən istədiyinə nail olana qədər səhv edə bilər. Lakin indi anasının onun hərəkətlərini görmədən belə hiss etdiyini anlayıb, səhv etməməyə cəhd göstərdi.

Başarı bir də havaya qalxdı, lakin əvvəlki kimi havaya qalib gələ bilmədi.

- Sənin inadçı olmağın yaxşı haldır!..



Hə, haqlıdı, ana görməsə də, duyur. O, indi canında yorğunluq hiss edib uçuş məşqini saxladı. Dinməzcə yuvanın küncünə çəkilərək büzüşüb oturdu.

- Ruhdan düşmək olmaz, yalnız ardıcıl olanda istədiyini əldə edə biləcəksən!

Anası həşaratın başını dimdiyində incil yarpağının küncünə qoyub, oğluna öyüd verməkdə davam etdi. Bala quş anasının bu başı bədəndən üzmək istərkən nə qədər çaba göstərdiyinin şahidi olduğundan onun ardıcılıq haqda dediklərinə bəraət qazandırdı. Axı, o ilk dəfə havaya qalxandan bəri anası ayaq dırnaqları arasında sıxdığı canlının boğazını üzməkdən ötrü dimdiyi ilə onu dəfələrlə döyəcləmişdi. O güman edirdi ki, canını quşa tapşırmaq istəməyən həşaratı ana süfrəyə oğlunun qarşısına bütöv qoyacaq. Qəribə xəyal qurmuşdu, bir qədər də əyləncəli idi. Süfrədəki həşarat sağ qalmaqdan ötrü sürünüb onların qarşısından qaçmağa cəhd edəcəkdi. Başarı isə onun quyruğundan tutub əvvəlki yerinə çəkib qoyacaqdı. Lakin, anası balaca canlıyı param-parça bölməklə öz inadını sübut edib, oğluna ilk dərslərini vermiş oldu.

Məhz, bundan sonra ardıcıl olmadığı üçün Başarı utanıb ayağa qalxdı. Qanadlarının yorulub süstləşməsi ilə razılaşa bilmirdi. Hər iki qanadına növbə ilə diqqətlə göz atdı. Sanki yorulub, sallanmış qanadlarına "təpərli olun!" - əmri verirdi. Anasının duymayacağı şəkildə asta addımlarla yuvanın ortasına gəlib, havaya qalxmaq istərkən:

- Ehtiyatlı ol, bədəninini yorub, gücünü tükətməyəsən! -ananın qayğılı nəsihəti qulaqlarına doldu.

Ehtiyatlılıqla bağlı ana çağırışı Başarıya çatana kimi, o, artıq özünə təkən vermişdi. Ayaq dırnaqlarını yerə dirəyib yuvanın tavanına qədər dik qalxdı. İstədiyinə nail olmuşdu, nəfəsi tənqimədən üç dəfə qanadını havada qaldırıb endirərək yuvada bir dəfə dövrə vurdu. Lakin aşağı enərkən ayaqları üzərində dik duruş gətirməyib yanı üstə yerdə oturdu. Ana nəvazişli səsle ona təskinlik verdi:

- Bir azdan ayaqların da bədəninin öhdəsindən gələcək.

Göz yaşını qanadının ucu ilə sələrək:

- Nə zaman olacaq? - Uçuş üçün tam hazır olacağı günü səbrsizliklə bilmək istədi.

Anası onun pərtliyinə işarə vürmadan:

- Zamanı gələndə! - Dedi.

Uçmaq eşqi onun rahatlığını əlindən almışdı, o üzdən uçmaqla bağlı sualları dalbadal doğurdu.

- Çoxmu çəkər?

Həşaratın başını iki hissəyə ayırandan sonra:

- İki gün çəkər... - Anası dedi.

- Ana! - O həyəcanla qışqıraraq, təəccübünü gizlətmədi: - Bu qədər uzunmu?

Ana iki ayağına üzük tək keçib bənd olmuş həşarat başı ilə oğluna sarı ağır addımlarla gəlib onu mənalı-mənalı süzdü:

- Bir quşun vücudunun yetişməsi ondan asılı deyil, oğlum. Bu təbiətin qanunudur.

Başarı anasına məyusca baxarkən, ana quş əlavə etdi:

- Gözləməkdən savayı çarən yoxdur. Çünki quşlar vücudlarını yetişdirəcək qüdrətə malik deyillər.

- Yəni, mən acizəm? - Ayaqlarına baxıb təəssüf hissi ilə dilləndi.

Ana quş öz vücuduna işarəylə:

- Vücudumuz üzərində dəyişiklik edə bilmərik, lakin uçmaq vərdisi qazanmaq biz quşların fitrətində var.

- Yalnız bu?

Sualına sualla cavab aldı:

- Bəs deyil?

Başarı etiraz əlaməti olaraq başını silkələyib susdu.

- Fitrətdə olanı aşkarlamaqla istədiyinə nail olarsan!

O nə deyəcəyini bilmədi. Anasının ayaqlarına yapışmış həşarat başının qoxusu onun yeməklə bağlı şərti refleksini oyatmışdı.

Həşaratın quyruğunu süfrədə görməyəndə bikef oldu, çünki, onun ən ləzzətlə yediyi yem məhz quyruq idi. Dünən bunu anasına etiraf etmişdi. O düşündü ki, anası yemi parçalarkən aclığa tab gətirməyərək quyruğu özü rahat hulqum edib.

## **Böyük dünyayla ilk tanışlıq**

Anası haqlıymış, iki günün tamamında bütün uçuş qayğılarından azad oldu. Havadan yerə enərkən ayaqları üstə durdu, yüksəklikdən hoppananda daha əvvəlki kimi gözlərinə qaranlıq çökmədi, hətta uçuşdan sonra yuvanın yerində sərbəst addımladı. Qapının ağzına gəlib bayırı yarım dairə üzrə seyr etdi. O, rəngarəng bir aləmlə qarşılaşdı:

bayırda adamlar gəzir, quşlar uçur, bir qədər kənarında isə nəhəng deryanın ləpələri şahə qalxıb göyə meydan oxuyurdu. Böyük su axınının yaratdığı vahiməli dalğalar sahilə qədər yürüyüb özlərini qumluğa cırpandan sonra sakitləşirdilər. Suyun ehtirası! O, coşmuş dalğaları belə adlandırdı. Balacanın ad qoyması çox təbii idi. Axı, o, xəyalpərəst idi. Derya ortasındakı gəmini külək top kimi atıb-tuturdu. Bir dəstə ağ quş gəmini gözaltına alıb, başında halay vuraraq onunla birgə sahilə doğru irəliləyirdi. Başarı nəhəng gəminin sahilə necə yan alacağını görmək marağı ilə bir an da olsun onu gözdən qoymurdu. Lakin gözlənilmədən, qəfildən, o, arxası üstə yuvaya yıxıldı, qarşılaşdığı zərbədən qulaqları guruldadı. Anası yuvaya sürətlə girdiyindən Başarı müvazinətini saxlaya bilməmişdi. Ana dimdiyində gətirdiyi gül şirəsini balasının boğazına töküüb:

- Ürəyim qopdu, ağıma gəlməzdi, sən yuxudan ayılıb yuvanın kənarına gedə bilərsən!

Anası onun ehtiyatsız hərəkətinə görə özünə əl qatmışdı.

O, bir an öncə gördüklərini heyrətlə anasına təsvir etməyə başladı.

- Onlar qağayılardır. - Heç nə olmamış kimi ana naməlum quşların adını dedi.

Başarı nəfəs almadan anasını sorğu-sual edirdi.

- Gəmi yol azmasın deyə, onlar uçmağı öyrənmişlər?

Ana oğlunun sadələvh sualına gülüb:

- Yox, quşlar kimsədən ötrü uçmağı öyrənə bilməzlər. Uçmaq quşun varlığından doğur.

- Varlıq deyərkən?.. - Körpə quş acizənə şəkildə gözlərini döydü.

- Fitrətdən gələn... Qağayılar sadəcə balıqçı gəmilərini izləyirlər. Nədən izləyirlər sora bilərdi, çünki qağayıların gəmini nəzarətdə saxlamaları onun üçün çox anlaşılmaz idi. Lakin buna lüzum olmadı, ana quş balıq dolu təknələrin sahilə boşaldıldığı zaman qağayıların onların üzərinə hücum edib, balıq qapdıqlarını təsvir edəndə bala quş çaşqınlıqla:

- Bəs, niyə özləri balıq ovlamırlar?

Yaşamaq üçün yemini özün qazanmalısən, ana öyüdünün təsirindən doğan sual olduğunu ana quş bilməmiş deyildi.

- Balıqçı təknələrindən balıq qapmaq qağayılardan ötrü oğurluq hesab olunmur. Bu, sadəcə, nəsilən-nəsilə ötürülmüş genetik yaddaşdır.

- Olmazmı, kimsənin əməyinin bəhrəsini mənimsəmədən yaşasınlar?  
Çox sadəcə, güllərin şirəsini çəksinlər?

- Ət yeyən quşları bir-iki qramlıq gül şirəsi doydura bilməz. Hər kəs öz dənliyinə görə yem gəzir.

## **Yol onun öz içindən başladı**

Vaxtdır! Artıq qərar vermişdi, sabah azad və geniş səmada uçacaqdı! Həyəcandan bir yerdə qərar tuta bilmirdi, yuva ona dar gəlirdi. Yuvadaca var-gəl edir, addımlamaqdan yorulanda uçuş məşqlərini yenidən davam etdirirdi. Lakin az keçmədi, bu da ona yorucu gəldi, yeni heç nə öyrənmirdi, hər şey təkrar idi. Yerə endi, ayaq üstə nə qədər durduğunun fərqləndirdi. Əgər dünyada bir dəfə yaşayacağamsa, nədən yeni bir şey öyrənmədən təkrarlarla ömrümü başa vurum ki?

- Niyə məyussan?

Onu fikirdən ayıran anası idi. Nə cavab verəcəyini götür-qoy etdi, lakin rahatlığını əlindən almış bayıra atılmaq istəyini dilinə gətirə bilmədi. Əks halda anasının ehtiyatlılıqla bağlı uzun-uzadı öyüdünü dinləməli olacaqdı.

- Gəl, kömək et!

Anasına sarı çevrildi, incil yarpağının küncündə iki böcək çabalayırdı. Canlılara dördgözlə baxıb təəccüblə soruşdu:

- Nədən ikisini ovladın? - Birini sabah ovlamaq yaxşı olmazdımı?

Anasının onun fikrinə haqq qazandıracağını gözlədiyi halda tam fərqli cavab aldı:

- Sən artıq böyümüsən, gərək bir böcəyi təkbaşına yeyəsən. Qida bədəninə qədərincə enerji yaratmasa, uçmağa təqətin olmaz.

Onun qarşısındakı böcək öldürülsə də, lakin bütöv idi. Anasının dimdiklədiyi böcək isə quyruqdan məhrum olmuşdu.

Amma indi onu ləzzətli yem yox, azad və geniş səmanın hansı tərəfində qərar tutacağı düşündürürdü. Yorulanda hara qonub nəfəs dərcəyini bir anlıq təsəvvür etdi. Tez də cavab tapdı: Azad məkanda duracaq olmaz...

## Ümmanlıqda

Gözlədiyi bu fürsət deyildimi? Qət etmişdi ki, anası sübh tezdən yem dalıyca gedəndə, o da yuvadan qaçsın. Əgər uçub, açıq səmaya qalxmaq istədiyini anasına desəydi, əmin idi, o, bu arzusunun qabağına təhlükələrlə bağlı qadağalar qoyacaqdı. Dünən anası yuvadan çıxandan sonra saatlarla yuva kənarında oturub boynunu uzadıb göyə baxmışdı. Nəticədə bütün gecəni boynu ağrımışdı.

O, indi yuva kənarından anasının uçduğu istiqamətə boylandı. Onun ildirir sürəti ilə özünü meşəyə vurub gözdən itdiyinə şahid oldu.

Başarı pırrrrr eləyib düzbədüz qabağa atıldı. Yuvanın ətrafında fırlandı, evlərinin yerləşdiyi qovaq ağacının budaqlarını yaddaşına həkk etmək niyyəti varmış kimi onu diqqətlə dibindən zirvəsinə qədər nəzərdən keçirdi. Qalxdığı yüksəklikdən ətrafı seyr etdi, səmada özündən savayı kimsəni görmədi. Yüksəyə qalxdı, yenə, yenə də qalxdı. Maneəsiz uçurdu, yolunu kəsəcək kimsə yox idi. Digər tərəfdən, maneəni bəzən qorxu da yaradır. Başarı qorxusuz yaranmış bir canlı təsiri bağışlayırdı. Gerçəkdənmi, bu belə idi? Yoxsa kənardan baxan onu qədərincə tanımadığından onun qorxusuz biri olduğunu uydura bilirdi? Bəlkə də, körpə quşcıqaz təhlükəyə rast gəlmədiyindən idi özünü qorxunu öldürmüş bir varlıq kimi hiss edirdi. Başarı sağa-sola baxmadan, yerdən nə qədər ayrıldığığın fərqi varmıdan yalnız və yalnız yüksəyə can atırdı.

Kimsənin onun izinə düşüb arxası ilə gələcəyi ehtimalı onu qorxutmadığından, dönüb arxasına baxmırdı. Səmada azad cövlan etməsi, onun qorxusuz yaranmasını sübut edirdimi? Təbii, yırtıcı varlıqlarla bağlı təsəvvürü olmadığından sadələvhəsənə azadlığını qazandığına özünü inandırmışdı.

Necə olur, bir quş qorxusuz yarana bilirmi? Bir quş öz geninə, nəslinə dönük çıxma bilirmi? Nəslə üzərində qələbə çala bilirmi? Körpə bir canlı üçün qərar çıxarmaq çox zordur. Bəlkə də, hələ tezdür? Onun bərkə-boşa düşəcəyi məqamları gözləmək pis olmazdı. Çətin məqamdan necə çıxacaqdı, təcrübəsi, yoxsa ağılı ilə? Başarının nəyə qadir olduğunu öyrənməkdən ötrü gərək, o, bütün uçuş boyu izlənilsin.

Mavi səma eyni rəngdə davam edirdi, balaca varlıq göyün ənginliyində dəli bir eşq ilə uçur, nəsə axtarırmış kimi ora-bura cumurdu. Bütün səma onun idi, hara istəyirdisə, maneəsiz uçurdu. Sanki səmanın uzununu və hündürlüyünü bilməkdən ötrü çaba göstərirdi.

Gücü çatdıqca yüksəyə qalxır və qabağa, yalnız qabağa irəliləyirdi. Harda qərar tutacaqdı? Nə zaman yorulub duracaqdı? Və harda duracaqdı? Bu səmada onun qonub duracağı nöqtə yox idi... Dərin bir sonsuzluq vardı: ucu-bucağı görünməyən, bitib-tükənməyən... O, indi hərəkətlərinə məhdudiyyət qoyacaq heç nə haqda düşünmürdü. Bu yalnız onu kənardan seyr edəni maraqlandıra bilərdi. Balaca, qara nöqtə vardı göy üzündə, cəld hərəkət etdiyindən bəlli olurdu, bu canlıdır, lakin yüksəkliyə təsadüfi düşən bir varlıq deyil. Uzağa getdi, görünür yuvadan çox uzağa getdiyinin fərqləndiyini deyildi. Bir qədər də yüksəyə qalxdı, ağ-mavi buludun arasından onun gözlərini qamaşdıran günəşin ilk səhər şəfəqinin mənbəsinə çatmaq istəyi beynini zəbt etmişdi. Şüa gözlərini açırdı, o göz qapaqlarını tez-tez açıb-yumur, sinəsinə doğru gözlərindən axan suyu hərdən bir qanadlarının ucu ilə silib, yenidən şüanın dalıca dəli bir çılğınlaq atılırdı. Bu işıq xəttinin uzanması quşun inadını artırır, ona çatmaq cəhdini tükəndirə bilmirdi. O, qəfildən durdu, bir anlıq hara gedəcəyini təyin edə bilmədi. Bir topa qara bulud onun ucunu tutub mənbəsinə yetmək istədiyi şüanın qarşısını kəsdi. Qanadını çırpmadan müvazinətini saxlayıb göy üzündə durdu. Görünür, qaranlıqla toqquşacağını zənn etməmişdi. Səma yavaş-yavaş maviliyini itirir, sarı işıq xəttini bulud udandan sonra göy üzünü izaholunmaz qatı mavi və qara ləkələr çulğalayır. O, daha yüksəkdə olan ağ-mavi səmanın işartısını gördüyü an buludun üzərinə qalxıb irəli keçmək istədi. Lakin bulud onu yenə məyus etdi. Ağır qara topa bulud sürünə-sürünə yuxarı qalxmağa başladı. O, süründükcə göy üzündəki sarı və ağ işartıları öz içində əridirdi. Bu zaman onun ayaqları altında yaranan tünd mavilik asta-asta rəngini dəyişib açıq göy və ağ səthə çevrilirdi. Quş üzə aşağı enib, həmin səthin üzərindən qabağa irəlilədi. O, itirdiyi sarı günəş şüasını yenidən tapacağına ümid bəsləyirdi. İrəli, yenə irəli uçdu... Nə qədər uçdusa axtardığı sarı işığı tapa bilmədi. Getdikcə mavi səmanı yenidən qara rəng çulğalamağa başlayır, onun tutduğu ağ-mavi yolun üzərinə qara bulud qanadını sərirdi. Quşun tutduğu yol artıq qapanmışdı. Canına qərribə qorxu doldu, qaranlığı necə aşacağını müəyyən edə bilmədi. Doğrudanmı, o, axtardığı sarı işıq yolunu qaranlıqdan o tərəfdə tapa biləcəkdə? Qara bulud səmadan meşənin üzərinə qədər sürünüb böyük bir səthi tutdu.

Gah yuxarı qalxıb, gah da aşağı enərək buludun sağından və ya solundan özünə yer tapıb irəli atılmaq istəyirdi. Hiss etdiyi işıq zərrəsi ona yolu tutub qabağa getmək üçün işarə verirdi. O, gördüklərinə inana bilmirdi. Bayaقدan bəri mübarizə etdiyi qara buludun digər bir tayı ona

doğru gəlirdi. İkinci qara topa birinciyə sarı sürünür, süründükcə də işıq zolağı daralmağa başlayırdı. Daraldıqca da işıq öləziyir, buludun arxasında görünməz olurdu. Birinci qara bulud da ikinciye sarı yol aldı. O, qol-qanadını uzadıb birincinin əli-ətəyindən tutub onunla birləşib bir oldular. İki buludun birləşməsindən bir dənə yekə, yupyumru top göy üzünün ortasında peyda oldu. Məhz bundan sonra göy üzündəki sakitlik pozuldu, onların canından vahiməli səs çıxdı: Part... şapp... part... Göy üzünü titrədir lərzəyə salan bu səsin adının ildırım olduğunu bala quş çox sonralar öyrənəcəkdə. Amma, bizim balaca xəyalpərəst göy üzünün kişnərtisi ilə ilk dəfə rastlaşanda, bu hadisəni buludun qəzəbi adlandırmışdı.

Yüz səksən dərəcəli bucaq altında yarım dairə vurub istiqamətini dəyişdi. Yenidən düz xətt üzrə uçmağa başladı. Nə qədər uçdu, necə uçdu, heç fərqi deyildi, onun üçün əsas olan qazandığı ümmanlıq idi. Sonsuz, dərin, yüksək və büsbütün mavi! Təəssüf, ilk uçuşunda rastlaşdığı qara buludu aşma bilmədi. O, qara buluda sinəsini dayayıb yarım dairə vuraraq geri dönərkən yalnız bunu xatırladı: "Oğlum, yaşamaq üçün gərək həyatın bütün üzünü tanıyasan!" O, tanımadığı bir həyatla rastlaşdığını zənn edib, üzünü yuvaya yön aldı.

Səmadakı qara nöqtə getdikcə böyüyür, yerə doğru yaxınlaşır və budur, o, artıq meşə kənarındakı qovaq ağacında olan yuvaya yan aldı. Yuvanın kəndarına qonub içəri boylandı. İlahi, o, bu darısqallıqda canını hara qoyacaqdı?

## Xəyaldan gerçəkliyə

Yatmamışdı, amma gözlərini yumub öz xəyal aləmində səmanın nə ortasında, nə də aşağısında, ən yüksək nöqtəsində çövlan edirdi.

Anasının yuvaya nə vaxt gəldiyini hiss etmədi.

- Bilirəm, acından öldün. Amma bu havada yem tapmaq çox zordur. Onun üçün yubandım...

Anası yuvaya gec gəldiyinə görə özünə bəraət qazandırmaqdan ötrü ordan-burdan danışırdı. Bu təlaşlı kəlmələr Başarının qulağına dolanda gözlərini açdı. Məhz onda xəyal aləmi uçdu, uçuldu, o yuvanın küncündə olduğunun fərqi vardı. Anasına sarı baxmadan yuvanın

ağzına gəlidi. Elə bu an anasının ehtiyatlılıqla bağlı növbəti çağırışını eşitməli oldu:

- Dur! Başını çölə çıxartma, yağış səni isladar!

Ana, iki dimdiyi arasında boğazını sıxıb canını çıxartdığı mayböcəyi tırtılını yuvanın ortasına atdı. Ayaqlarını yerə möhkəm dirəyib bədənini var gücü ilə silkələyib tüklərinə hopmuş suyu ətrafa çilədi.

Başarı səma haqqındakı xəyallarını davam etdirməkdən ötrü əvvəlki yerinə döndü. Çəkilib sığındığı küncdən qopmaq istəmədiyi gözlərini yummağından bəlli idi. Anasının mayböcəyi tırtılının çox şirəli olub, baş, gövdə və quyruğunun hər birinin ayrı-ayrı dad verdiyi barədə ağzı sulana-sulana etdiyi tərifi də eşidə bilmədi. O, öz xəyalını qurarkən beyni ürəyinin istəyinə tabe olub, onu bütövlüklə gerçək aləmdən təcridə saxlamışdı.

- Ah, səma necə aydındı! - Ana quş göy üzünü heyvətlə seyr edib öz-özünə danışdı.

Başarı onun yaxınlığına gəlib göy üzünə tamaşa etdi. Bayaq onu qovan qara buludlar indi hara getmişdilər? Necə getmişdilər? Bir az əvvələ qədər səmaya ümmanlıq kimi baxırdısa, indi onun üzərinə bir sirlilik də əlavə olundu. Bu sirri öyrənməkdən və ümmanlığın içində yenidən baş vurmaqdan ötrü sabahı - səbh tezdən günəşin oyanmasını gözləməli idi. Təbii ki, anasının ailə üçün gətirəcəyi yemin dalıya getməsi də vacib şərt idi. "Kaş, bütün günü göy üzündə qala biləydi!" - Mümkünü olmayan bir istək ürəyindən keçdi.

## Məhdud azadlıq

Başarı oyananda yuvaya işıq düşmürdü. Boylanıb anasına sarı baxdı, o, hələ də yatırdı. Qaçma bilirdi? İlk ağlına gələn sual bu oldu. Sözsüz, indi qaçardısı, anası xəbər tutmayacaqdı, amma oyananda onu axtaracaqdı. Qaçıb, qaçmamaq arasında götür-qoy edən zaman qaçmamaq qərarına gəlidi. Azad olmaq üçün anası evdən çıxacağı anı gözləməli idi.

İçində olacağı ümmanlıq eşqi və anasından eşidəcəyi ehtiyatlılıqla bağlı öyüdü müqayisə etmək nədənsə ağlına gəlmirdi. Dünən səmada gördüklərini kino lenti kimi gözünün qabağından keçirib qara buludla rastlaşarsa, onun hansı tərəfindən- sağ



və ya sol böyründən, yuxarisından və ya aşağısından özünə yol tapıb irəli uçacağıyla bağlı götür-qoy edirdi. Ona elə gəlirdi, səmaya bələd olmadığından qara buludu aşıb qabağa uçmaq onun üçün çətin olmuşdu.

Ana quş sol böyürü üstə çevrildi, Başarı üzünü divara döndərüb özünü yuxuluğa vurdu. Ana mızıldandı:

- Meh içəri dolur...

O asta addımlarla yuvanın alt qatına enib ehtiyat üçün payızdan büküb saxladığı qovağın balaca, quruyub sarı-qəhvəyi rənglərə çalan yarpağını dimdiyinə alıb üst qata çıxartdı. Onu nəvazişlə Başarının üzərinə atdı. Çox çəkmədi ana sol ayağı ilə yarpağı eşib oğlunun üstündən yerə aşırıdı. Balasını arxadan qucaqlayıb sol qanadını onun üzərinə sərđi. Özünü yuxuluğa vurmuş Başarı canında ilıq bir hərarət hiss etdi. Qapıdan yuvaya dolan ayazın qarşısı kəsilmişdi.

Ayılarda anasını görməyib məyus oldu. Nə vaxt uçmuşdu, o? Nə zaman dönəcəkdı? Başarı iki qanadı arasında başını möhkəm sıxdı.

Hər şeyə rəğmən uçmalı idi. Qara buludun qeyb olduğu bir səmada uçmamağı qəbahət sayıb, pırrrrr eləyərək özünü havaya atdı. Onun can atdığı ümmanlıqda süd rəngli səma və yatağından yenicə qalxmış günəş vardı. Budur, o, artıq yüksəkliyə qalxmışdı. Bir qədər, bir qədər də qabağa irəlilədi. O, göy üzünə qalxdıqca günəş də onunla birgə yüksəyə qalxırdı. Dünən onun tutub getdiyi sarı yolu bu gün tapa bilmirdi. Amma qarşısında bir işıq mənbəyi vardı. Ona gedən yolun hardan başladığını axtarırdı.

## Uçmağı əngəlləyən

Dünən bütün günü məcburən yuvada qaldı. Təbii, öz istəyindən asılı olmayaraq. Çünki anası küləkdə uşmağa nifrət ediyindən gün ərzində yuvadan çıxmamaya qərar vermişdi. Onun bayırda gözə dəyməməsindən narahət olan qovaq ağacının üst qatında məskən salmış qonşusu bildirçin yuvanın kandarına gəlib, qanadlarını tam açıb müvazinətini saxladı. Bir-iki ağız cikkildəyərək əsl səbəbi öyrəndikdən sonra narahətçılığına son qoyulmuş kimi göründü. Lakin axşam üstü bir də aşağı qata enib xatırlatdı ki, qonşudan sirr gizlətmək yaxşı hal deyil. Müşkülünüz varsa, deyın, çarəsini birgə tapaq.

Anasının başqa quşlara nisbətən bildirçinə xüsusi ehtiram bəsləməsinin səbəbini Başarı məhz dünən anladı, o, qayğıkeş idi. Başqasının dərini özünüküləşdirib çözülməsindən ötrü çarə axtarırdı. Ana quş bildirçinin onun dərindən dərman olmadığını incə şəkildə anlatmış, bildirçin də razılaşmışdı. Çünki heç bir quş təbiət hadisəsinin qarşısını alacaq qüdrətə malik deyil, o cümlədən də, küləyin.

- Haqlısan, haqlısan,.. - dimdiyini ağaca taqqıldada-taqqıldada ana quşun küləyə olan nifrətindən doğan əcəyib hekayətləri dinləyərək təsdiqlədi. Sonda, o da öz qorxusunu dilə gətirməkdən çəkinmədi: - Külək əsən gecə səhəri diri gözlü açırım. Hər dəfə yarpaq yarpağa dəyəndə ilan yuvaya soxulduğunu güman edirəm.

Hər günün öz hökmü var! Təbiətə sonsuz bağlı olan quşlar təbiətin halı ilə hərəkətlərini qurmağa cəhd edirlər. Eləcə də, Başarı. Bu gün isə o yalnız yuvada yox, geniş bir məkanda uçurdu. Geniş idi, eni və uzunluğu hələ də ona məlum deyildi. Yuvadan fərqi bu idi. Həm də yuva ilə müqayisədə daha bir fərqli cəhəti vardı, burda duracağı, dincələcəyi məkan yox idi. Sarı işığın mənbəyi ona çox uzaq görünürdü, lakin əlçatan idi. Hər halda, o, belə dərk edirdi, əgər cəhd edərdisə, o işığın məkanına çatardı. O, çox sonralar anlayacaqdı ki, bir neçə gün öncə tutub getmək istədiyi sarı yol məhz bu mənbədən gəlirdi. Əgər, o, ilk uçuşunda bir incə yola düşmüşdüsə, bu gün isə ənginliyi kəşf etməkdən ötrü yol axtarırdı.

## **İtirdiyi ilk lələk**

Küləyin hardan və necə əsdiyini müəyyənləşdirmək indi zor idi. O, müvazinətini itirir, göy üzündə qanadlarını tam açıb uça bilmirdi. Lakin irəli gedəcəyini qət etmişdi. Qərarına əməl etdi! Yalnız bir metr irəli atıldı, sonra geri düşdü... Özü istəmədi, külək atdı. Küləyin müqavimətini qırmaq istəyi ilə öz inadını ortaya qoydu, düşdüyü yerdən irəli şığıdı. Bu dəfə alındı, külək nisbətən sakitləşmişdi. O, yenidən qanad çaldı, bir xeyli qabağa getdi. Amma bir anda hücum çəkib ona doğru gələn külək axını qarşısında tab gətirməyib yumurlanıb balaca bir top kimi göy üzündə diyirləndi. Gözlərini açma bilmirdi, çünki küləyin zərbəsi tək qanadlarını deyil, bütün bədən üzvlərini zədələmişdi.

Gözüyumulu qanadlarını açdı, lakin bir qanadı əsməyə başladı. Müvazinətini saxlaya bilmirdi, indi o, havada düz istiqamətdə yox, sağ böyrü üstə durur, küləyin əsdiyi səmtdə maili şəkildə uçurdu. Zor-güc gözlərini açdı, sol qanadındakı lələyin biri yerindən laxlamışdı. Başını sol tərəfə döndərərək diqqətlə baxdı, kədər içini bürüdü. Arxadan itələyən digər bir hava axını onu yerindən oynatdı. Sol qanadında laxlayan lələk yerindən qopub havada rəqs etməyə başladı. Başarı onun arxasıyla uçdu, lakin külək tez-tez lələyin səmtini dəyişirdi. Lələyə çatmaq mümkün olmurdu, quşdan yüngül olan lələk getdikcə yuxarı qalxırdı. Anasının onun beyninə həkk etdiyi kəlmələr təkrarən qulağına doldu və həm də elə anasının öz səsi ilə: "Biz quşlar taleyə qarşı çıxma bilmərik. Biz doğuluşdan beləyik..." Biz quşlar!.. Mən yalnız anam kimi ola bilərəm? Bundan artığına nail olmayacağam deyib, qanadlarını küləyə yoldurmaq axmaqlıq deyilmi?

Bu fikir başından keçəndə, o üzünü yuxarı küləyin qabağına qatıb qovduğu lələyin arxasınca baxırdı. Ona çatıb, küləkdən geri alacağına ümidinin itdiyi halından məlum idi. Amma yenə də ümitsizliyinə görə özünü qınadı: "Mənim olan mənimdir, kimsəyə vermərəm. Mənim olmayanda gözüm yoxdur." Başarının qanadında azca yer tutan və onun uçmasından ötrü ona yardım edən lələk gözdən itənə qədər arxasınca baxdı. Küləyin ona qarşı etdiyi haqsızlıqla barışa bilmirdi. Bu onun ömründə rastlaşdığı ilk itki, ilk kədər idi. Lələyin uçduğu istiqaməti yadından çıxarana qədər hər dəfə səməyə qalxanda onu son dəfə alıb getdiyi yönə baxacaqdı və onun geri dönəcəyi ümidi ilə gözlərini səmadakı sonsuzluqda yoracaqdı.

"Bizim əldə edə biləcəyimiz şey yem tapmaq və nəsil artırmaqdır", - fikri onun uçuşunu ləngitdi. Canında qərribə bir süstlük hiss etdi, zor-xoş qanad çalır qədər də irəli gedərkən sanki anasının səsi qulaqlarına doldu: "... Və bir də bacardıqca yırtıcılardan qorunmaq..." Quş nəslinin klassik fikrini göy üzündə xatırlaması onu yerə doğru üz tutmağa vadar etdi. "Taleyə qarşı çıxmaq mənlilik deyil" - İndi onda bir az əvvəl təbiətə qarşı durub savaşımaq inadından əsər-ələmət qalmamışdı. Məyus idi... "Hamı kimi olacam! Küləklə döyüşmək mənlilik deyil. Əgər qanadlarım beləcə yolunarsa, anadangəlmə çılpaq qalaram, tüksüz..." Tüksüz dövrünü xatırladı, nəinki uçmaq, o zaman yalnız yuvanın içində dizin-dizin sürünürdü. Onu göy üzünə qaldıran qanadlarındakı lələklər idi. İndi o lələkləri külək bir-bəbir çəkib havaya sovurmaqdan ötrü onunla savaşırdı.

"O yenə gəldi!" - Başarı gözlərini var gücü ilə açıb diqqətlə baxdı. Nəhəng bir qaraltı ona doğru yol almışdı. Bu, durmadan irəli sürünüb göy üzünün maviliyini əjdaha kimi öz ağzında udan qara bulud idi. Quş arxaya çevrildi, qaçmaq istəyəndə bir andaca yerində donub qaldı. Qarşısındakı o buludun bir tayı da arxadan ona doğru şığıyordu. Təəccüblüdür, birdən-birə bu hardan çıxdı. Buludun aşağısında və yuxarisında səma süd rəngində idi. Zamanı vardı, buludlar ona çatana qədər bu yolun ikisindən birini seçib izinə düşdüyü sarı yolu tapa bilərdi. Qara buludun aşağısındakı ağ səthi, yoxsa buluddan üstə - Günəşə doğru uzanan sarı işıq yolunu seçəcəyini bir anlıq götür-qoy etdi.

İlk dəfə qara buludla rastlaşdığı gün evə dönəndən sonra yağış yağmışdı. O zaman yuvada oturub yağışın nəğməsini dinlərkən anası hikkə ilə dolmuş buludların bir-birinə toqquşmasından yağış yarandığını ona izah etmişdi. "Yağış buludun göz yaşıdır?" - anasından sorduqda, yox cavabı almışdı. "Yağış buludun ölümüdür. İki bulud toqquşanda onlar hər ikisi məğlub olurlar və göy üzü qara ləkədən azad olur". Buludun keçici, səmanın əbədiliyini bildiyi halda, nədən buluda məğlub olsun ki? Nədən tutduğu o sarı yolu buludun varlığına görə buraxıb getsin ki?

Vay! - edib, təşviş içində buludun aşağısındakı yola düşməyə üstünlük verdi. Anasının yuvaya qayıtmasına az qalırdı. Tələsməliydi! İzinsiz yox olmağı ilə anasını qorxuda bilərdi.

## Yerlə göy arasında

Anası:

- Dur! - dedi.

Başarı da sakit durub ona baxdı, baxmaq asan olmasa da, o bunu etmək məcburiyyətində qaldı. Bu dəfəki uçuş həmişəkindən fərqlənəcəkdi. O tək uçmayacaqdı, bütün yolboyu anası ilə birgə olacaq və ondan əsl quş vərdişlərini öyrənəcəkdi.

- Sən bu gündən etibarən naşı deyilsən, yetkin bir quş kimi uçuş zamanının artıq çatıb.

O, analığında yetkin idi, Başarıya qədər bir neçə övladına uçuş təlimi keçmişdi. Təlim əlifbasının ilk sırasında yuvadan birbaşa havaya necə atılmaq dururdu. Yuvadan ayaqlarını üzmədən əvvəl qanadlarını açıb bir

neçə dəfə hava boşluğunda onların hazırlıq səviyyəsini yoxlamaq, sonra ayaqlarını yerə dirəyib bədəninə təkan verərək özünü irəli atmaq idi... Sözsüz ki, yuvadan birbaşa bayıra atılmaq!

Başarı həyəcanını gizlətməyə çalışırdı, çünki, bu uçuşda o ilk dəfə olaraq yerlə tanış olacaqdı. Anası yerin onlar üçün qarın doyduran mətbəx olduğunu, ov vərdisini aşılamaqdan ötrü oğluna yardımçı olmaqla yanaşı, həmçinin yerin təhlükələrlə dolu olduğunu ona anladacaqdı.

İki quşun qovaq ağacının ortasındakı yuvalarından uçuş üçün başlanğıc alıb səmaya qalxmaqlarından artıq dəqiqələr keçmişdi. Qaydaya görə, ana qabaqda, bala quş isə onu izləməli idi.

- Bunları mənə anam öyrədib!

Ana quş arxaya çevrilmədən oğlunun eşidəcəyi dərəcədə yüksək səslə ilk uçuşunu bir möcüzə kimi nağıl edirdi.

Anamın izi ilə getməyə məcburammı? Başarının ağına yoxdan savayı cavab gəlmədi. Onun istəyinə məhdudiyət qoyan hər bir şeyin onu çərçivəyə saldığını düşünürdü.

Ana quşsa genetik yaddaşının diqtəsi ilə dalbadal əmrlər verir, bəzənsə gələcək haqda xəyal qururdu.

- Vaxt gələcək sən də öz övladlarına beləcə təlim keçəcəksən!

Ana quşun ağına gəlməzdi ki, nə vaxtsa, övladlarından hansısa biri nəsil-dən-nəsilə ötürülmüş bu qaydanı pozmaqdan ötrü var gücü ilə savaşıcaqdı. Başarı gah onun bərabərində uçar, gah da irəli atılıb yüksəyə qalxırdı.

Ana oğluna heyret etməyə bilməzdi, o, qorxusuz irəliləyirdi. Başarıdakı cəsarət ananı qorxutmaya bilərdimi? "Onun fitrətən qorxusuz olması, görəsən, onu nə qədər təhlükəylə üz-üzə qoyacaqdı?" Ana təşvişi oğlunun sağ qalmasından ötrü idi. Amma gerçəkdən Başarı səmaya bələd olmuş yetkin bir quş kimi hara istəyirdisə sorğu-sualsız bir gözqırpımında atılıb gedirdi.

- En aşağı, en!

O, heç nə eşitmirmiş kimi üzünü yuxarı yol alıb qalxdı. Anasının səsi indi çox pis eşidilirdi, onun dedikləri ətrafa yayılıb itirdi. O, anasını eşitməkdən ötrü müvazinətini nizamlayıb havadan asılı qaldı.

- En! En aşağı! - Ana quş var gücü ilə bağıraraq yalvarırdı.

- Ana, yuxarı qalx! Burdan hər şey aydın görünür.

- Səmanı görməkdən ötrü yüksəyə qalxmağa lüzum yoxdur. O, yerdən də görünür!

- Qalx, ana, göydən yer aydın görünür. Nə olar, heç olmasa bircə dəfə.

- Yüksəklikdən üşənirəm!

- Bir dəfə, bircə dəfə!.. - O, yalvarışla səsləndi.

Ana quş yerdən bir neçə metr hündürlükdə havadan asılıb göy üzünə qorxa-qorxa tamaşa etdi.

- En!

- Nədən? Niyə? - O, anasını sorğu-suala tutdu.

- Yırtıcı quşlar adətən yüksəklikdə uçurlar.

- Ana, gəl gedək! Səma tək onlarınki deyil ki? Ora hamı üçündür - mən, sən... Onlar da...

Ana quşun yalvarışları ürək göynədirdi. Başarı isə sadəcə:

- Səma hamının qanad çala biləcəyi yeganə ümmanlıqdır. Anlayırsan, bu bizim haqqımızdır!

- Yırtıcılara yem olmaq istəmirəm!.. - Ananın səsindeki titrəyiş apaydın duyulurdu.

Başarı bundan artıq anasının istəyinə qarşı çıxmayıb qalxdığı yüksəklikdən aşağı endi.

Bu an beynindən keçirdi: kaş, anası onun azadlığına mane olmayaydı. İndi bu geniş səmada onların arzuları bir-biri ilə çarpışırdı.

- Dur! Dur! - Çığırın quşun səsi derya kənarında havada yayılıb yox olurdu. Səsin yetkinliyindən çığır-bağır salanın ana olduğuna şübhə yox idi.

- Burdayam! - Səs yüksəklikdən gəlirdi.

- Görmürəm!.. Hardasan?

- Yuxarı bax! Yuxarı!

Ana göyə uzanmış boynunun ağrısından yenidən səsinə güc verdi:

- Məndən şimalda?

- Yox!

- Şərqdə, qərbdə?..

- Yox, yoxxx...

- Elə isə, cənubdasan?

- SƏMANIN ORTASINDAYAM!!! - Hardansa inamlı bir səs ətrafa yayıldı.

Hər kəs onun cəsarəti ilə qürrələne bilərdi, təkəcə anası bu hissdən məhrum idi. O, oğlunun onunla bir hündürlükdə və bərabərində uçmasını arzulayırdı.

Ana qanadlıların uçduğu bütün istiqamətləri sayıb, yox cavabı aldıqda, əlacsızlıqdan gözlərini bir dəfə möhkəm yumub açdı. O zənn edirdi, artıq gözlərinin işığı tükənir, o, daha əvvəlki tək iti görmə qabiliyyəti ilə qürrələnmə bilməz. Lakin ümidi tükənməmişdi, itirdiyi oğlunu görməkdən ötrü yerində durmadan dövrə vururdu. Sanki nektar çəkməkdən ötrü hədəfə aldığı qızıl gül kolunun ətrafında fırlanırdı. O, yorulmuşdu, lakin balasını tapmamış yuvaya qayıtmağı qəbahət sayırdı. Çünki oğlu azıb, çalağana və ya bayquşa yem olardı. Dərya kənarındakı qayalıqdan qızıl quşun uçuşu ananı necə həyəcanlandırdısa, o özündən ixtiyarsız yüksəyə qalxdı. Həm də Başarııııı deyib, çığıra-çığıra yenə də aləmə səs saldı.

Başarı qalxdığı yüksəklikdən, əngin səmadən enməzdi, əgər anasının təşvişində vurnuxub onu axtardığını görməsəydi. O, təslim olmağa qərar verdi. Anası ona doğru uçan yırtıcı quşdan əvvəl oğluna çatıb, onun şikara çevrilməsinə mane olduğunu instinktlərinin ötürdüyü siqnalla hiss edib yerə doğru düz istiqamətdə uçdu. Yarı yolda qoşalaşmış birgə yerə üz tutdular. Qəfildən anası ona istiqamətini cəld dəyişmək əmri verdi. O, anasının arxasıya sola burulub küknar ağacına sarı uçdu. Düz istiqamətin dəyişildiyi an qızıl quş onların yanlarından ildırım sürəti ilə yerə doğru uçub torpağa çırpıldı. Dimdiyinin ucundan axan su şikardan ötrü dənliyindən gələn şərti refleksin yarandığını xəbər verirdi.

## **Ana təlimi**

Növbəti günün məşqi əvvəlkindən heç nəylə fərqlənmirdi. Anasının:  
- Asta uç! - əmrini onun içindəki ehtirasdan xəbərsizlik kimi yozdu. O, sarı işığın mənbəyinə çatmaq istərkən tutduğu sarı yolda asta qanad çalardısı, məqsədinə necə çatardı?

- Uzağa getmə!

O hər iki qanadı ilə qulaqlarına vurdu, sanki bununla qorxudan doğan siqnalları mənə ötürmə xəbərdarlığını onlara verirdi.

- Yüksəyə... Oy, oy, olmadı,.. Boyundan yüksəyə tullanmağa səy edən nadürüst cinslərə yaramaz deyərlər. Oğlum, lütfən, sədd daxilində uç, oxşama onlara.

- Diqqətli ol, qarşından gələn quşla toqquşmayasan.

O, anasının yerli-yersiz qorxularından yorulanda səbri tükəndi:

- Ana, səma boşdur, azad uça bilərəm! - Deyib, yüksəyə qalxdı.

- Yox, səhv edirsən!.. Səma boş deyil, başının üzərində elektirik xətti var.

Başarı havadan asılı qalıb başını göyə dikdi.

- Əgər sən öz xəyallarımla uçarsansa, o zaman xəttə zərblə dəyib torpağa düşərsən.

O, iki metal xəttin arasından sürətlə şığıyıb keçəndə anası onu gözdən qoymamaq üçün məcburən, adətinə zidd gedərək, o da xətlər arasından yuxarı qalxmalı oldu. Başarı irəli getdikcə anası onu izləyirdi. O, çox yuxarı qalxmışdı, bəlkə də anasının yüksəyə qalxmaq vərdişi olmadığından idi, o, axıra qədər oğlunu müşahidə etməkdən çəkindi. Onun arxasınca söylədikləri belə, balanın qulağına çatmayıb havada izsiz-soraqsız itirdi. Ana uçuşunu saxladı, təşviş içində boynu ağrıyana qədər göy üzünə baxdı. Bir az əvvəl qara nöqtə tək görünən balası indi yoxa çıxmışdı. O, necə ağlamaya bilərdi? Səma tək onların deyildi, kim bilir hansı çalağana yem olmuşdu balası. Ana yerlə-göy arasındakı ümmanlıqda canını qoymağa yer tapmırdı. Yoruldu, qanadları taqətdən düşdü, müvazinətini saxlaya bilməyib ağacdan qopmuş payız yarpağı kimi qumlu sahilə düşdü. Buna canlılar aləmində özünü taleyin öhdəsinə buraxmaq deyirdilər. Ayaqlarını yerə dirəyib silkələnərək canına hopmuş qumu yerə tökdü. Astaca bir neçə könülsüz addım atdı. Dəryadan şahə qalxmış ləpələr sahilə çırpılıb ütülənəndə üstünə çilənən suyun damcıları sanki onu ayıltı.

Başarı göy üzünə qalxanda artıq günəş səmanın ortasında idi. O, şüasını böyük bir dairə boyunca saçırdı. Hər yer sapsarı idi. O, yanan nəhəng kürəni görürdü, lakin hansı yolu tutub ona çatacağını təyin edə bilmirdi.

Ana quş sahildən aralanmır, sanki balasını itirdiyi üçün özünü ləpələrin ağışına atmaq istəyirdi. İkinci böyük ləpə dərya ortasından yumurlanıb, qıvrılıb sahilə çırpılanda:

- Ana, mən burdayam!

Həyat eşqi ilə dolu bir səs ananın qulaqlarını dəlib ürəyini sevindirdi. O, özündən ixtiyarsız:

- Qaç, su boğar səni! - Çığırdı!

Çılgın ləpə sahilə çırpılıb sakit suya çevriləndə iki quş yan-yana qovaq ağacına sarı uçurdu.



## Qorxu kabusu

- Ana, qara pişik burdan gedib!

- Nədən bildin?

- Sahildə gəzmir daha!

- Hıı...

Başarı anasını inandırmaq istəyi ilə bunu da əlavə etdi:

- Pusquda durub sərçələrlə əylənmir.

- Əgər, o doğrudan da zavallı sərçələri ovlamırsa, bu yaxşı əlamətdir, amma təəssüf, bu hələ pişiyin sahildən getməsi anlamına gəlmir.

Anası dərin fikrə getdi, Başarı anasının pişik haqda nəsə başqa bir sirr bildiyini güman etdi. Amma ana quş sirr verənə oxşamırdı. O, düşündü ki, anası yenə də pişikdən ehtiyatlanmağından ötrü tutarlı dəlil axtarır.

Ana quş uzun fasilədən sonra köks ötürüb dedi:

- Mağazada yeni pişik yemi satılır. Sahibi onu həmin yemlə yedizdirir.

Başarı sevincini gizlətmədən yerində atılıb-düşdü.

- Quşlar qorxu-hürküsz yaşaya bilər!..

- Yox, yox!!! - Ana quş var gücü ilə bağırıldı.

Onun təlaşlı siqnalından Başarının kürəyinin tükləri tikan kimi dimdik durdu.

- Bunu qətiyyən ağına gətirmə!

Başarının qorxudan azad olacağı hissi ananı sarsıtdı. Onun qulaqlarında yalnız yox kəlməsi əks-səda verir, anasının ağzından çıxan bu kəlmələr onun beyninə sancılıb düşüncələrini iynələyirdi.

- Bir halda ki, qara pişiyi sahibi yemləyir, o zaman o nədən günahsız quşları ovlasın ki?

- Sahibi onun yalnız qarnını doydurur, amma onun pişik vərdişlərini qadağan etməyi bacarmaz.

Başarı bir xeyli gözlərini döyəndən sonra bunu sordu:

- Niyə?

- Çünki ovlama vərdişi ona genindən keçir, ulularından ötürülmüş adətdir. Əgər pişik ovlamasa, öz genini dəyişmiş olar. Belə bir dəyişiklik etmək heyvan xislətində yoxdur.

Başarı yumaq kimi yumurlanıb yuvanın yerində oturdu. Ana onun məyusluğunu anlamamış deyildi.

- Sən halını pozma... - O, oğlunun başını qanadı ilə sığallayıb əzizlədi.

- Axı, pişik yenə gələcək.

- Biz pişikdən azad olmuşuq kimi axmaq bir xülya ilə özümüzü aldatmamalıyıq. Onun varlığını daim yanımızda hiss edib ayıq davranmalıyıq.

Ana ehtiyatlılıqla bağlı növbəti öyüdünü verməyə başladı. Sonda:

- Mən istəyirəm sən çox yaşayasan!

Təbii, bir ananın bundan savayı nə kimi istəyi ola bilərdi ki?

- Yalnız bu? - Başarı sordu.

- Sözsüz, həm də xəta-bəlasız!

- Amma mən qorxusuz yaşamaq istəyirəm!

Ana iki qanadının ucu ilə ağzını möhkəm-möhkəm qapadı ki, oğlunun qorxusuzluqla bağlı istəyinə qarşı bağirtı ilə cavab verməsin. Bala əlavə etdi:

- Azad yaşamaq istəyirəm!

- Aman! - Ana iki qanadını qaldırıb başına möhkəm çırpdı. -

Qorxusuz yaşamaq biz quş nəslinə yaddır. Biz daim ehtiyatlı olmalıyıq. Qorxu qarşıdan gələn təhlükəni aşmaqdan ötrü bizə yardımçı olur.

- Hər şeydən qorxmalıyam? Hərrr ... şeydən? - Qara pişikdən qorxmalıyam...

- Rəngindən asılı olmayaraq bütün pişiklərdən!

- Yırtıcı quşlardan... hətta öz quş nəslimdən belə... Əlində daş gəzdirən uşaqlardan...

- Həmçinin böyüklərdən!

- Onlardan niyə? Axı, sən deyirdin, qazanda bişəsi ətimiz olmadığından ovçular bizə güllə atmırlar.

- Düzdü, demişəm, amma al-əlvan rəngimizə görə bizi qəfəsə salmaqdan vaz keçmirlər.

Bala quş iki qanadı ilə üzünü örtüdü, amma ananın pıçıldadığı kəlmələr uzaqdan bu tərzdə qulağa çatırdı:

- Həyat amansızdır!..

- Həm də maraqlı! - Başarı mübahisəyə son qoydu.

## Əlçatmazlıq

- Günəşə gedən yolu tuta bilərsən, o yola düşə bilərəsən, gedərsən, amma ona çata bilməzsən.

Anasının ağzından çıxan "bilməzsən" kəlməsi yuvanın divarlarına dəyib əks-səda verdi. Səs əvvəlki tonda yox, alçaq, öləzimiş şəkildə yuva divarından qayıdıb onun beyninə dolurdu. O, iki qanadını göyə qaldırıb başına çətir tək tutdu. Lakin bu, səsin ondan yan keçməsinə yardım etmədi. Səs təkrar-təkrar ona dönürdü. O, başını qanadları arasında sıxdı, amma səsin təsirindən azad ola bilmirdi. O səs, o əks-səda onun təsəvvüründə tutduğu sarı yolun üzərində sipər kimi dururdu. Başarı əzbərdən bildiyi sarı yolun başlanğıcını təsəvvür edir, indi orda duran ilk maneə kimi yalnız divardan qayıdan əks-sədanı görürdü. Eşitdiyi bilməzsən kəlməsini, sadəcə, anasının onu fikrindən daşındırmaq istəyi kimi yozmağa cəhd etdi. O, uzaq yola çıxmasın, itər, yorular və ya anasının ən böyük kabusu olan qızıl quşa, çalağana yem olar. Başarı artıq fikrində səfərə hazırlaşır, nə zaman yola çıxmağın münasib olduğunu düşünürdü. Ağlında dolaşıb, ona rahatlıq verməyən bu suala cavab öyrənməli idi: yağışın yağmadığı zaman ilin hansı fəslidir? Yağışla bağlı sualı sonraya saxlayıb, əvvəlcə anasından bunu sordu:

- Nədən günəşə çata bilmərəm?

- Çünki o bizdən milyon il uzaqlıqdadır!

- Necə uzaqdır ki, biz onu görürük?

- Zavallım, - ana quş sağ qanadının ucu ilə onun başını tumarladı. -

Uzaq... və hərarətli...

- Hərarətli?! - Təəccüblə sual etdi.

- Həm də aldadıcı... Sən əlçatmaza aşıqsən...

- Amma mən ona çatmaq istəyirəm.

- Günəşə çatmaq?! - Ana oğlunun istəyini qeyri-ixtiyarı uca səsle bağırdı.

- Hə, hə!..

- Bu heç zaman mümkün deyil.

- Nədən?

- Buna ömrün yetməz. Gözlə gördüyümüz hər şey biz düşündüyümüz qədər də bizə yaxın deyillər.

- Mən ona yetmək üçün hər şeyə hazırım.

- Zavallım, hər şey edərsən... Lakin bir şeyi dərk etməyin önəmlidir, edəcəyin o her şeyin içində.

Ana sağ qanadını havaya qaldırıb ən uc lələyi ilə bir rəqəmini göstərdi.

- Nə? - Başarı təəccüb dolu bir maraqla sual etdi.

- Əbədi həyatı əldə etməlisən ki, günəşə çatmağa ömrün bəs etsin. Bu da mümkünsüzdür. Çünki biz quş nəslinin ömrü əbədiyyətin zərrəsi qədərdir. Zərrə ömürlə bütövlüyə yetmək mümkünsüzdür. Başarı səhəri diri gözlü açdı, yuxusuna haram qatan əbədi həyatın yolunu tapmaq idi.

## II hissə

### Səfərə hazırlıq

Başarı günəşin səmanın ortasından sürünüb dənizə doğru endiyini gözünü qırpmadan müşahidə edirdi. Günəş o qədər yavaş irəliləyirdi ki, quş bu gedişi izlərkən balaca heykəlcik tək durduğu yerdən tərپənmirdi. Onun alt şəfəqləri suda qeyb olanda, o, öz-özünə məyuscasına pıçıldadı:

- Gecənin düşməsinə az qalıb!

Bir sonrakı pıçıltısında isə ağlamsındığı açıq-aydın duyuldu:

- Lap az qaldı... - Ağlamsıymış şəkildə, - İndi Günəş qürub edəcək. Gözlərini yumdu, günəşin qürubunu sevməzdi, hər gün bu zaman içinə izah olunmaz məyusluq dolardı. Sözsüz ki, bu da az sonra günəşin gözdən itəcəyi ilə bağlı keçirdiyi təşviş idi.

- O, göydə doğur, suda yatır!

Başarı günəşi səhərlər dənizdən qalxarkən salamladığı kimi, qürub edən zaman suda batdığı an onunla vidalaşması artıq bir vərdiş halını almışdı. Amma günəş gecə yatağına girdikdən sonra belə, qumun canında onun gündüzdən buraxdığı istilik qalırdı. Başarı həmin hərarəti vücuduna acgözlüklə çəkib günəşin varlığını hiss edirdi. O başlanğıcını günəşdən alıb dərya kənarınadək uzanıb gələn sarı yolu sevsə də, lakin

bu yol ondan ötrü bir başlanğıc idi, günəşi əvəz etmirdi. Bu üzdən də, o yolu tutub sonuna qədər getmək eşqini başından ata bilmirdi. Dünən anası onu səsləyəndə yuvaya yarıkönül uçdu. Hər iksi yuvadakı yataqlarında mürğü vurarkən gecəni beləcə vudalaşdılar:

- Odun azalmasını istəmirəm!

Təbii ki, bu Başarının günəşin isitdiyi qumun heç zaman soyumaması ilə bağlı arzusu idi.

- O daim qızacaq, soyuyacaq və bu bir dairə boyu davam edəcək. Təbiətdəki dəyişkənliklər bizim quş iradəmizdən asılı deyil.

- Mən onun özünə çatmaq istəyirəm!

Başarının beynində yuva qurmuş günəşə yetmək istəyi dilindən çıxanda ana həyəcanını gizlədə bilməyib:

- Ah! - edərək, durub yerində oturdu. - Ona gedən yol çox uzundur, ömürsə... bizim ömrümüzə çox qısa.

- Amma mən istəyirəm!

- Qısa ömürdə uzun yolu tutub getmək yalnız axmaqların xəyalı ola bilər. - Anasından gələn cavab Başarını incitmədi. Çünki, o bilirdi ki, anası onu hər şeydən qorumağa çalışır.

- Mən istəyirəm... - O, tutuquşu kimi istəyini təkrar-təkrar dilləndirdi.

- Günəşə yetmək əbədi həyat tələb edir, təəssüf ki, biz o əbədiyyətin yalnız zərrəsini yaşaya bilirik. - Güman ki, bundan sonra anasının dilindən çıxacaq kəlmə onun analıq mərhəmətindən doğurdu: - Əgər əbədi yaşamaq mümkün olsaydı, mən sənə gedəcəyin sarı yolda sənə yoldaşlıq edərdim!

Ana-balanın əbədiyyət və onun sonsuzluğa qədər uzanan yolu ilə bağlı mübahisəsi birinci dəfə deyildi. Amma onlardan heç biri bilmirdi ki, bu gecəki söhbət əbədiyyətlə bağlı sonuncu olacaq.

İndi isə onu sevimli müşahidəsindən - günəşin batmasını seyr etməkdən ayıran qulağına dəyən qar-qur səsi oldu. Durna onun yaxınlığında yerə endi, Leylək dəniz qırağındakı lilliyə batmış xırda balıqları axtarıb tapdığı halda qəfildən məşğuliyyətini buraxıb havaya qalxıb sahilə Durnanın yanında qumluğa düşdü. Dovdaq göydən yerə özünü necə çırpdisa, sahiləki qumlar ətrafa səpələnib Başarının da oyun meydanını buladı. Sahilə yan alıb durmadan fit verən balıqçı gəmisini səbrsizliklə gözləyən qağayılar belə, dadlı şikarlarından imtina edib sürətlə Durna və Leyləyin yanına uçdular. Quşların toplandıqları məkana Qarğanın gəlməsini Başarı təbii

qarşılıdı. Çünki beş-üç quş bir yerdə olanda Qarğanın ora gəlib söhbətdən xəbərdar olmaması, qarğa tayfasından ötrü qəbahət sayılırdı. Onun dostu Sağsağan da Qarğanın ardınca yerə qondu. Beləliklə, sahildə bu vaxta qədər görünməmiş qələbəlik yarandı. Yerli və köçəri quşlar, suda və quruda yaşayanlar, gül nektarı və meyvə şirəsi ilə dolanan bağ quşları ilə yanaşı dağda, qayalıqda yaşayan yırtıcı quşların cəm olduğu bu məkanda böyük bir dairə yarandı və onun ortasında Durna durdu. Onlar baş-başa verib nə haqdasa danışmağa başladılar.

Başarı quşların pıç-pıçlarını yaxşı eşitsin deyə, qanadlarını yanına saldı, ayaqlarını quma dirəyib eşmək kimi sevimli məşğuliyyətinə ara verdi. Qulağını dinşədi, amma nə danışdıqlarını kəsdirə bilmədi. Durduğu yerdəcə silkələnib canına hopmuş qumu çırpdı. Maraq onu öz arxasınca çəkdi, barmaqlarının ucunda birayaq-birayaq gedib dəstəyə yaxınlaşdı. Budur, o artıq dairəyə daxil olmuşdu, lakin bu dairədə ona məhəl qoyan yox idi. Varlığını sezdirə biləcək qədər kölgəsi olmayanı kim sayar ki?

Getdikcə quşlar arasındakı söhbət qızışdı. Hər kəs məhz onun dediyinin doğru söz olduğunu sübut etməyə çalışdığından, aralarındakı sakit danışiq artıq mübahisəyə çevrilirdi.

Kimi deyirdi:

– Özümüzlə yemək götürək.

Kimisi də deyirdi:

– Düzdü, özü də çox götürmək lazımdır ki, yolda qurtarmasın, acacağıq, yol uzundur.

Ah, bu ağıllı məsləhət kimdən gəldi? Başarı bilməz oldu, çünki danışanların üzünü görmək mümkün deyildi. O yalnız danışanların ayaqlarını apaydın sezirdi, çünki onların ayaqları altında durmuşdu və bir də bəzi quşların səsinin incə, qalın, cingiltili çıxmasından və bəzilərinin də avazla danışmağından kimliklərini ayırd edə bilirdi. Son məsləhət:

- Çox yem götürməsək də olar, uçarkən üzərindən keçdiyimiz məkanlara diqqət etsək, yem müşkülümüzü çözmək asan olar.

- Bunun məsələyə nə dəxli var?

Sual verəni görmədi, lakin aclığa dözümsüzün sərçə olduğunu güman etdi.

Digəri dilləndi:

– Siz kefdən danışırırsız. Bu yola çıxanda gərək bir nəfəsə uçasan. Yolda dayandınsa, daha irəli uça bilməzsən. Bu yolun şərti belədir – bir

dəfə özünə təkan verib torpağın üzərindən ayaqlarını götürürsən, havaya qalxırsan, bir də mənzil başına çatanda, qanadlarını saxlayırsan. Yoxsa, şərtə əməl etməyəninin gözüne Ənqa quşu görünməz!

Elə bu zaman bir başqası:

– Yolda yorğunluğu almamaq insafsızlıq olar, ölərik ki, – təşviş içində bağıra-bağıra iradını bildirdi.

Digəri isə:

– Sən hələ də bilmirsən ki, bu yol ölüm-dirim yoludur! Canını bəsləyən, gərək bu yola çıxmasın!

Burdakıların hamısını tanıyırdı demək, yalan olardı. Kürəyi ağ-qara zolaqlarla bəzənmiş dalğıc quşunu görəndə sağ qanadını qaldırıb başını qaşdı "Qaz ya ördək?" - Öz-özündən sual etdi. Cavabını tapmamış, yenə özündən sordu: " Fərqi nə? Əbədiyyətə qovuşmaq hamının haqqı deyilmi? Əsas olan ona yetməkdə!" O, hiss etdi ki, özünü durmadan qanadları ilə yelpikləyib sərinlədən Dalğıc quşu arada barmaqları üzərinə qalxıb dənizə boylanırdı. Lakin quşun özünü küləkləmə səhnəsi uzun çəkmədi, qürub edən günəşin zəif şüasından tər-su içində halsızlaşıb, sonuncu dəfə ayaqlarını yerə dirəyib bədəninə təkan verərək havaya qalxıb birbaşa dənizin ortasına uçdu. Suyun altına baş vurub dənizin üzərinə qalxan quş indiki məkanından məmnun olduğunu nümayiş etdirirdi. Quşların məşvərət dairəsindəki Dalğıc quşunun yeri uzun müddət boş qalmadı. Qayalıqdan dəniz üzərinə qəfil şığıdığı kimi bir göz qırpımında da havaya qalxan Balıq Qartalının gözü toplantıdakı quşları alınca düppədüz dairə istiqamətinə uçdu. Uçuş sürətini azaltmaq vərdişi olmadığından, o, quş topasından kənarda birtəhər özünü qumluğa çırpdı. Sonra asta-asta addımlayıb quşların yaxınına gəlib özünü Ördəklə Gərəfin arasına saldı. Hər iki quşu güclü qanadları ilə sıxışdırıb özündən kənara itələdi. O, dairədə öz vücudu boyda yer açanda artıq Dalğıcın boş qalan yerində Balıq Qartalı oturduğu üçün dairə tamamlanmışdı. Caynaqlarına keçirtiyi ilan balığı çabalayıb ətrafdakıların diqqətini üzərinə çəkdiyindən, o iti dimdiyi ilə balığın başına bir-iki zərbə endirdi. Balıq həyatla vidalaşana qədər ov sahibi danışılanlara qulaq verə bilmirdi. Yalnız həmcinsi Dağ Qartalı onu soyuq baxışları ilə salamlayıb Durnanı dinləməyə işarə verdikdən sonra, o ilan balığının quyruğunu qatlayıb altına salaraq üzərində oturdu.

Başarı bir addım da irəli yeridi, quşların durmadan etdikləri təkliflər onu artıq söhbət dairəsinə salmışdı. Onlar hamısı gedəcəkləri yolu ölçüb-biçib, götür-qoy edirdilər, onu isə daha artıq maraqlandırirdi:

görsün onlar hara gedirlər ki, bir belə möhkəm hazırlaşrlar. Marağı üstün gəlidiyi üçün soruşdu:

– Siz hara gedirsiniz?

Sərçə yuxarıdan aşağı ona tərs-tərs baxdı:

– Cük, cük, cükkk! Ay balaca, sənlik deyil, sən get, qumunu eş!

– Cü, cü, cüüü! - Bir dəfə yuxarı qalxıb iki ayağı üstə yerə enib, qum üstündə bir necə dəfə hoppandı. Bu kolibrilər aləmində istədiyini öyrənməyə inad göstərmək əlaməti idi. - Yox, bilmək istəyirəm!

Sahildəki quşlardan heç kəs onu öz adı ilə çağırırdı. Boyu, qanadı balaca olduğundan elə hamı onu görkəminə görə “balaca” - deyib, səsleyirdi. Əvvəllər ona qoyulan ada görə quşlardan incisə də, amma sonralar göz açıb gördü ki, qarğa, leylək, sağsağan kimi nəhənglərin yanında, doğrudan da, o, balacadır.

Bəxtinə, taleyinə düşmüş bu balacalıqla barışa bilmirdi, artıq o, nəhənglərlə bir adın üstündə döyüşməyə özündə güc tapa bilmədiyini dərk etdi.

Görəndə ki, onu saymırlar, yeriyib özünü ortaya atdı. Ona nə vardı, Dəniz Qartalı tək böyük quşları dürtmələyib, ora-bura itələyib özünə yol açmırdı ki, qabağa keçmək ondan ötrü əziyyət olsun. Sadəcə, aralarından vızıltı ilə keçib səsini qaldırdı:

– Cü, cü, cüüü! Hara gedirsiniz?

Quşlar hamısı səslərini kəsib, ona baxdılar. Ürəyi yuxa Qaranquş, onun bu qədər əndişələnməsinə dözməyib dilləndi:

– Cüy, cüy, cüyyy! Uzaq, uzaq, lap uzaq bir diyarda, qayaların arasında bir mağara var. Orda Ənqa quşu adlı balaca bir quş yaşayır. O heç vaxt ölmür, əbədi varlıqdır. Kim gedib ora çatsa, Ənqa quşunu görsə, o da əbədi həyat qazanaraq heç vaxt ölməyəcək.

Qaranquş sözünü qurtarar-qurtarmaz, Başarı sağ qanadını qaldırıb başının ortasını qaşdı. O, bu hərəkəti nadir hallarda edərdi, adətən axtardığını tapdıqda.

Səfərlə bağlı artıq heç bir açıqlama istəmədən, o, qərarını verdi:

– Cü, cü, cüüü! Mən də gedirəm Ənqa quşunu görməyə!

Quşlar hamısı onun sözünə bir ağızdan qəh-qəhə çəkib güldülər. Səfər üstə olan dəstəyə başçılıq edən uzunboğaz Durna, ağsaqqal olduğunu heç cürə unutmayıb, elə ona görə də boğazını bir az da uzadıb, başını yuxarı qaldırıb, dimdiyini bir neçə dəfə şaqıldadıb, ədəb-ərkanla nitqinə başladı:



– Şaq-şaq, yola çıxmaq hər kəsin haqqıdır. Biz heç kəsin haqqını tapdalarırıq, hər kəsin hissənə, duyğusuna, yol sevgisinə hörmətlə yanaşırıq. Amma yol çox uzundu, mənzil uzaqdı. Gərək ora uçan quşun qanadı möhkəm, dözümü sonsuz ola. Səninə qanadların...

Durna sözünü axıra qədər demədi, onsuz da hamı bilirdi, o nəyə işarə edir və sözünün canı nədir. Başarı sanki heç nə eşitmirdi. Durna danışır, yolun ağırlığının cılız bir quş üçün nə qədər dözülməz olduğunu çatdırmaqdan ötrü çaba edirdi. Lakin, o, inadını yeritməkdə ısrarlı olub, əvvəlki sözünü bir də təkrarladı:

– Cü, cüüü! - Əgər c hərfinin sonunda üç ü hərfi səslənərsə, bu balaca quşun nəsil lüğətində heç kəs mənim qətiyyətimə qarşı çıxma bilməz anlamına gəlirdi. - Yox, gedəcəm!.. - qərarını hamının eşidə biləcəyi tərzdə ucadan səsləndirdi.

Dovdaq nahamar gövdəsini silkələyib, iki metr yarımliq qanadlarını tam açıb havada yellədi. Bu onun illərdi qazandığı vərdiş idi, sözə başlamamışdan əvvəl ətrafındakılara varlığını sübut edərdi. Onun quş aləminə yad, etikadan kənar adətində qarşı kimsə irad tutmağa cürət etmədi, çünki zavallının adı əlli ildən artıq idi ki, dünyanın qırmızı kitabında ismin altı halında hallanırdı. Nə fayda, yenə də nəslini artırıb o kitabdan çıxara bilmirdi. İndi onun qanad çırpmasından yerdəki qum dənələri havaya qalxıb qalın toz dumanı yaradanda quşlar pərəm-pərəm olub dairədəki halqanı pozdular. Bir dəstə göyərçin eyni anda havaya qalxıb, iclas məkanının üzərində beş-altı dəfə dairə vurub, Durnanın təhlükə sövuşdü, enə bilərsiniz işarəsini verdikdən sonra, onlara edilən minnətə görə əvvəlki yerlərinə qayıtdılar. Küləyin təsirindən kürəyi üstə düşmüş Qarğanı isə Leylək ayağından tutub havaya qaldıraraq silkələyib qumunu tökdükdən sonra yuxarıdan aşağı buraxdı. Nəhayət, quş çevrəsi əvvəlki formada bərpə olunanda Dovdaq başını irəli uzatdı. Əgər Başarı başını geri çəkməsəydi, Dovdağın uzun dimdiyini onun qara toz muncuğu boyda olan gözünü deşib tökəcəkdə. Quş dimdiyini bir-birinə vurub, mızıldandı:

– Yaxşı, nə deyirik?! İndi ki belə oldu, onda zəhmət çək, get anandan icazə al! Sonra anan aləmi bir-birinə qatıb, adımızı bədnam edib deməsin, səni gedər-gəlməz yola biz saldıq.

– Hə, hə, Dovdaq qağa düz deyir. Anan şərini bizdən uzaq eləsin.

Bunu deyən kim olduğu bilinməsə də, amma Dovdağa qəhmər çıxanın səsi səfər quşlarının arasından eşidildi.

Başarı yalnız indi başa düşdü ki, böyük yola çıxmaq onuntək müstəqil olmayan bir bala quş üçün nə qədər qəliz məsələdir. Anası heç icazə

verərdimi, o, uzaq səfərə çıxsın? O körpə olanda anası hər gecə ona nağıl danışardı:

- Üç yol var nağıllarda: gedər gəlməz, gedər qalar, gedər qayıdar!

Qəribədi, anasının nağılları həmişə bir yolun olduğu, lakin müxtəlif taleli qəhrəmanlarla bağlı idi. O, bir dəfə anasından soruşmuşdu:

- Əgər gedib, gəlmək yoxdursa, gedib itmək və ya gedər-gəlməz yolda batmaq varsa, nədən canlılar bilə-bilə gedər gəlməzliyə yol alırlar? Həyatlarını təhlükəyə atırlar?

Anası cavabında:

- İstər gedib gəlməz olasan, istərsən də getdiyən yoldan qayıda biləsən, fərqlənməz, əsas odur ki, yola düşən riski öz üzərinə götürür.

- Bu çox vacibdimi? - Başarı soruşduca...

- Canlıda risk olmasa, həyat bir rəngdə - boz-bulanıq davam edər. Bəzi canlılar rəngarəngliyə aşıqdilər, həyatı və yaşamı başqalarından fərqli görürlər. Onlar yolun gedər-gəlməzliyinin məşəqqətini sayə salmırlar, gedib istədiklərini tapıb qayıdacaqlarına inanırlar. Belələri yolu eşqlə qət edirlər.

-Eşqlə gedilən yol... - O, canlıyı yorulmağa, inamının tükənməsinə izin verməyən eşq olduğunu anasının söhbətindən anladı.

- Hə, məhz eşq ilə gedilən yolda canlı ölümü sayə salmır!

Bu son fikir Başarının dərk etdiyindən artıq bir şey deyildi. Sadəcə, söhbətə möhür vururdu.

Anası oğluna dəfələrlə nəql etdiyi nağılvari yola, görəsən, oğlunu öz əlləri ilə göndərərdimi? Təbii ki, cavab yox olacaq. Başarı bu budaqdan o budağa uçanda da anası deyirdi: “Canım-gözüm, balacığazım, körpəciyim! Hardasan?” Ya da, yuvasından düşüb yerdə oynayanda, anası o dəqiqə qışqırdı: “Cü, cü! Cücü tutdum, yedim, sənə qalmaqda”. O da tez yuvaya qaçardı. Sonralar gördü ki, anası hər dəfə özü və oğlu arasında pay böləndə, azca da olsa, ondan qoparıb dimdiyinin ucunda yuva divarındakı pampalar arasında gizlədir ki, Başarı gözdən itəndə yeməklə şirnikləndirib, onu yanına çağırırsın. Əsasən də onun sevdiyi həşərat quyruqları gizlədilmiş yemlərin içində yer alırdı. Bununla da, oğlunu gözündən uzaq düşməyə qoymurdu. Elə ona görə də, sevdiyi qumluqda heç vaxt doyunca oynaya bilməmişdi. Həmişə oyunu yarımçıq qaldığından, gözünü oradan çəkə bilmirdi. İndi Dovdaq, “anandan icazə al” – deməklə, onun arzusunun qabağına sədd çəkirdi. O isə zirək tərpəndi:

– Yox, sənənin şərtinlə razı deyiləm.

– Niyə ki, ay balaca?!

Bu dəfə fərasəti köməyinə gəlmişdi, onun üçün də vaxt itirmədən cəld dilləndi:

– Bayaq siz deyirdiniz, əbədi həyat qazanmaqdan ötrü gərək hər kəs öz ürəyinin səsinə qulaq assın!

Quşlar bu hazırcavaba qaytarmağa söz tapa bilməyib, matı-qutu qurumuş halda bir-birinin üzünə baxdılar. Düz sözə nə deyəsən?

- Balaca, - Durna azca susub, Başarını diqqətlə süzərək bir də - Balaca, - dedi.

- Güman edirəm, adımı əzbərləməkdən ötrü təkrarlamırsınız. Mənə sözünüz varsa, deyin!

- Məsləhət görərdim, yola düşməzdən əvvəl öz uçuş xüsusiyyətin haqda da ciddi ölçüb-biçəsən.

- Nədən hər kəsdən fərqli olaraq, yalnız mənim uçuş xüsusiyyətlərim səfərə çıxmaqdan ötrü maneə olur?

- Çünki sən yeganə quşsan ki, həm də geriye uçağı bacarırsan.

Quşların yerbəyerdən qaqqıldaşib gülmələrinə baxmayaraq, bu Başarını sındırmadı.

- Amma unutmayın ki, mənim özəl xüsusiyyətlərim də var, öz quş nəslimin genetik vərdislərindən fərqli olaraq.

- Nədir o belə?

- Mən qanadlarımı məqsədimə uyğun kökləməyi bacarıram.

Başarının qətiyyətli cavabından sonra onun üzərindən baxışlarını yığan quşlar Durnanın ağzından nə çıxacağını gözlədilər. Lakin dəstə başçısı artıq təslimçilik aktını imzalamışdı.

Dairə içərisindən gözlənilmədən eşidilən səs, hamını məcbur etdi o səsin səmtinə doğru başlarını çevirsinlər.

– Su tədarük etmək lazımdır. Yemək olmasa da dözmək olar, amma susuzluğa dözmək çətindir.

Güman etmək olar, su götürmək təklifini yaşılbaş Ördək verdi. Qaz həmişə ona rişxənd edəndə: "Qonşu, sən gerçəkdənmi quşsan, yoxsa, quruda-suda yaşayanlar sinfinə daxil olan varlıq? - Ördəyin su sevgisini Qaz beləcə qarşıladı.

Qar-qurun içində kimin nə söylədiyini qulaq ayırd etməsə də, Qazın uzun boğazını uzadıb Ördəyin kürəyinə dirədiyini görəndə, onun ağına təklif verənin Ördəkdən savayı kimsənin olmayacağı gəldi. Bu yerdə Başarı yanılmamışdı, Ördəyə sarı çevrilən Durna:

- Öz bədənimiz özümü zə yüküdür, onu daşımaq özü bir iş olduğu halda, artıq yük götürmək bizi yolda ləngidər, sürətlə uça bilmərik.

- Susuz həyat olmaz!..

Ördəyi dəstəkləyən sona öz cüt tayına həmşərik oldu.

- Olar, olar, niyə olmur?

Dünən göldə dimdiyini uzadıb arxasınca üzdiyi, gözdən itməsinə izin vermədiyi çömçəquyruq qəfildən yox olanda su üzərinə sonanın çıxdığını görəndən bəri ona kin və hiddətini boğa bilməyən Qaz fis-fis fisıldayıb söz tapmaqdan ötrü boğazını havaya millədi. Söz qəhət deyildi, sadəcə, bu cütlüyü su fikrindən daşındırmaqdan ötrü yararlı olan kəlməni tapmalıydı. Bu dənə-dəndə tapmaq zor idi, amma bu bəxtəvər cütlüyü cavabsız buraxmağı şəninə sığışdırmadığından qalın dimdiklərini bir-birinə vurub şaqqıldada-şaqqıldada söyləndi:

- Aqibət yaradır, maddidən qopmur!

Baxmayaraq ördəklər məsləhətləşmə ortamında Qazla böyür-böyrə durmuşdular, lakin özlərini eşitməzliyə vurub, etinasız göstərməyə çalışırdılar. Guya bütün diqqətləri Durnaya kəsilib, onun ağzından çıxan qanun kimi qəbul edəcəkdilər. Qaz saymazyana qarşılanmasını, özü demişkən, təsadüfdən, ya bilərəkdən, qonşu olmağa məhkum edildiyi ördəkləri sancmadan ötməyi ağına sığışdırmadı. Başını o yan-bu yana əyərək bir az əvvəl dediyini təkrarlamaqdan usanmadı:

- Aqibət yaradır, maddidən imtinası yox!

- Qa-qa, aqibət yaratmağın maddiyə nə dəxli var?

Başarı o yan-bu yana vurnuxdu, qa-qa edən Qarğa olduğunu görəncə, ördəklərdəki səbrə heyrət etdi.

- Var, var, özü də necə? - Qarğaya cavab verməyi özünə borc bilən Qaz idi, çünki Qarğa Qaza sual ünvanlaması ilə ördəkləri dəstəkləmiş olurdu. Bu Qazın mənliliyinə toxunmazmı?

- Necə? - Cavab almasında inadkar olan Qarğa Qaza sorğu-sualını hələ də davam etdirirdi.

Ördəklərin Qaza niyə cavab vermədiklərini Başarı lap sonralar biləcəkdə, onlarla uzun-uzadı neçə yüz millik məsafə qət etdiyi zaman öyrənəcəkdə ki, Qazla söhbət etmək yalnız Qu kimi boğazı uzun canlının işidir. Çünki Qazın başı üzərinə dimdik qaldıraraq danışmayana qədər onu inadından döndərmək çətin idi.

Qarğanın necə sualı, Qazın aqibət və maddiyyat kimi ifadələrə verdiyi şərhlər çox uzana bilərdi, əgər Qu boğazını ortaya uzadıb:

- Siz boşboğazlar səsinizi kəssəniz, suyun gerçəkdən yük olduğunu və ya həyatın varlığı üçün önəmliliyini sizsiz də dərk edərik.

Qaz ona acığı tutmuş Quya acı-acı güldü, cavabında Qu Qazdan sormalı oldu:

- Əgər özünüzü bu qədər ağıllı bilirsinizsə, niyə bu günə qədər mağaranın varlığını eşitməmişdiniz?

Pərt olmuş Qaz boğazını yerə uzatdı, dimdiyi sonanın barmaqlarını yalayacaq qədər ona yaxın idi. Başarı zənn etdi ki, Qaz onun ayaqlarını dişləmək üçün fürsət gəzir, çünki məğlubiyyətə alışmamış heyvan, bu acığı canında saxlaya bilməzdi. Amma bu dəfə bizim balaca zənnində yanıldı, o, düşünə bilmədi ki, əbədiyyət eşqi kinsiz Qazın acığını çox tez soyutmuşdu.

## Açıqgöz

Hamı Durnaya baxırdı, Durnasa toplantıdakıların səbrini yoxlayırmış kimi hələ də ağzına su alıb susurdu. Araya atılmış mübahisəli sualları aydınlaşdırmaq məsuliyyəti bir iclas sədri kimi məhz onun boynuna düşürdü.

– Yorulanda nə edəcəyik? Dincimizi harda alacağıq?

Ortaya atılmış bu sualla araya çökmüş sükut pozulmuş oldu.

- Aaa, bu nə axmaq sualdır!

Başarı hoppandı-düşdü, nə fayda, danışanın üzünü görə bilmədi. Ona üstün gələn marağın toruna düşüb söz sahibini tapmaq eşqi ilə bir-iki addım kənara çəkilib quşları uzaqdan müşahidə etdi. Axı, bizim balaca ağıllı idi, o yaxşı bilirdi ki, quşlar danışanda elə nəğmə oxuduqları kimi bədənlerini nazla yırgalayırlar. İndiki müşahidəsində Leyləkdən savayı, telləri oynayan yox idi.

- Kim deyir, dünyada elektrik dirəyi qəhətə çıxıb? Yoruldun, qon üstünə, dincəl, sonra yoluna davam et!

Hə, məhz indi Başarı yanımadığına əmin oldu. Bir neçə səbəbdən danışanın Leylək olduğu ona məlum idi. Əgər o, bayaq kənara çəkilib danışanın kimliyini öyrənməsəydi belə, indi eşitdiyi elektrik dirəyinin başında dincəlmək olar fikrinə görə, söz sahibinin uzunqıç Leylək olduğuna əmin olacaqdı.

Qara Leyləklə Başarı keçən həftə rastlaşmışdı. O, bir neçə oğlan uşağının yumurta döyüşə-döyüşə çığır-bağır-la ona sarı gəldiklərini görəndə çəkilib ləpənin sahilə tulladığı quru yosunlar arasında gizləndi. Ordan çıxıb yuvalarına qaçanda anasına deyəcəkdi:

- Yosundan balıq qoxusu gəldiyini yəqin sənə deyən olmayıb?

Anası onun sadələvh heyrətinə gülümsəyib, başının işarəsi ilə palçığa qatıb yuvanın divarlarına hördüyü otu göstərərək:

- Məgər sən balıq qoxulu divarlar arasında dünyaya göz açmadınmı?

Başarı anasına mattım-mattım baxanda, quşcığaz izah etmişdi ki:

- Yavrum, səni anlayıram, indi o qoxudan əsər-ələmət qalmadı ki, sən necə bir dünyaya qədəm qoyduğunu biləsən. Günəş şüaları altında divarlar quruduqca iy yuvadan qeyb oldu.

O həmin gün yosunlardakı balıq iyini ciyərlərinə çəkdiyi zaman qulaqlarını uşaqların qar-qurundan qorumaq minvalı ilə başını da yosunlar arasında gizlətdi. Lakin qəfildən uşaqların susması onu heyrətləndirdi. Yosun yarpağını başına çətir edib vücudunu havaya qaldıranda uşaqların dərya üzərində uçan nəhəng quşu müşahidə etdiklərini gördü. Boynunu o yan-bu yana fırladıb nəhəng quşun havada cövlan edib süzməsindən aldığı ləzzət onu real aləmdən necə qopartdısa, uşaqlardan gizlənməkdən ötrü başına tutduğu yosun yarpağından olan çətir yerə düşüb onu müdafiəsiz qoydu.

- Leylək!

Əgər düz eşidibsə, quşun adı belə olmalıdır. Uduzduğu yumurtasını yoldaşına təslim etməkdən boyun qaçıran oğlan onu ovcunda sıxmalayıb ağını sarısına qarışdıraraq uca səslə bağırdı:

- Mərc gəlirəm, - çeçələ barmağını qabağa uzadıb, yenidən təkrarladı: - leyləkdi!

Leylək üstündə olan mübahisələri yaxşı eşidə bilmirdi, çünki səslər bir-birinə qarışmışdı, digər tərəfdən də ləpənin sahili döyücləməsindən yaranan küy də imkan vermirdi ki, deyilənləri tam ayırd etsin. Yalnız əvvəl Leylək deyənə irad tutanı haqlı saydı, o quşu rənginə görə adlandıranda:

- Qara leylək! - Əlavə etdi.

- Sən uduzdun...

- Niyə ki?

Bunu deyən mərc üçün çeçələ barmağını ortaya uzatmış oğlan idi.

- Bu adi leylək deyil, qarasıdır.

- Qarası, ya ağ, fərqi nədir? Eyni cinsdilər.

- Birinci dəfədir bura gəlir!

Yad quşun bu yerə ilk səfəri olduğunu uşaqların içində yaşca böyüyü təyin etdi.

- Nə bilirsən birinci dəfədir?

- Mən deyim nədən bilir? Çünki birinci dəfədir onu görür.

Gülüşdülər.

- Əgər sən bu quşu birinci dəfədir görürsənsə, bu, belə məna verir ki, o burda yaddır?

- Hə!

Yaşca böyük olan dediyinin üstündə durdu.

- Necə sübut edərsən?

- O, bura təsadüf düşüb...

Yaşca böyük olan Leyləyi müşahidə etdikcə, onun xüsusiyyətləri haqda məlumat verirdi.

- Əgər, o, əvvəllər bura gəlmiş olsaydı, o zaman onun bu yaxınlarda yuvası gözə dəyərdi. Amma yoxdur.

- Bəklə var...

- Hııı... - Yaşca böyük istehza ilə güldü. - Demək, sən leylək haqda heç nə bilmirsən. Onlar çox nəhəng yuva qururlar, hər yerdən görünür. Həm də onlar yurda sadıq canlılardı, hər il öz yuvalarına dönürlər.

- Bir şeyi unutdun!

- Nəyi?

- Leyləyin yuvasını uçuranda onlar küsüb bir də o yerə qayıtmırlar.

Başarının bura qədər eşitdikləri onun üçün yeni gördüyü nəhəng quş haqda yaxşı bilgi verdi, amma bundan sonra qulaqlarına çatan kəlmələr vücudunu əqrəb kimi sancdı. Hər iki qanadını qaldıraraq qulaqlarını qaşdı. Uşaqların gizlin planını qara quşa necə çatdırmaqdan ötrü beynini işə saldı. Amma necə? Quş yerə qonmurdu, derya üzərində yupyumru dairə cızıb onun ətrafında fırlanırdı. Hərdən də suyun səthinə nəzər salıb bir qədər də yüksəyə qalxırdı. Balaca yorulmuşdu, göyə millənmiş boynu onun yuxarı baxmasına etiraz əlaməti olaraq əsməyə başladı. Ağrıdan o, daha başını dik yuxarı tuta bilmirdi. Amma indi eşitdiklərini nəhəng quşa çatdırmaqdan ötrü ürəyi partlayırdı. Yerində hoppanıb yosunların üzərinə çıxdı, bir də hoppanıb ayağına ilişmiş yosun budağını özündən kənar etdi. Nəhəng qanadlarını hələ də tam açıb səmada cövlan edirdi. Başarı qara nəhəngin yanına qalxıb eşitdiklərini ona deməyə tələsdiyi an anasının verdiyi məsləhətlər silsiləsindən nəhəng quşların ov menyusu yadına düşdü. Aman, olmaya bu onlardandır? O, qanadını başına çırpıb kəlləsini qaşdı. Anası tapşırırmışdı:

- Bacardıqca uzun dimdik, iti caynaq quşlardan gen dur!

- Onlar kimlərdir?

Sual edib, bu haqda öyrənmək istəyəndə anası yuvanın divarından balaca bir saman çöpü dartıb çıxararaq döşəmədə qızılquş, qartal, bayquş, çalağan, sağsağan şəkli çəkmişdi. Başarı dörd gözlə şəkilləri nəzərdən keçirib, sanki quşların dimdiklərinin kəsicilik qabiliyyətini yoxlamaq istəyirmiş kimi onların dimdiklərinə birbəbir əli ilə toxunmuşdu. O zaman tanıdıqlarının şəklini pozub, yalnız bayquşu saxlamışdı. Barmağını onun üzərinə qoyanda anası izah etmişdi:

- O, bu yerlərə təsadüfən gəlir, çünki, qayalıqda məskən salıb.

Balaca gözlərini bərəldərək:

- Nə zaman gələ bilər?

Anasından sorunca, həyatın qorxulu nağıllarını danışmaqda usta olan ana oğluna anlatmışdı:

- Qayalıqdakı yarasaları yeyib bitirəndən sonra derya kənarına hücum edir!

- Ümid edək, yarasalar bitib-tükənməz...

- Bizim heç birimizin yem olmamaq zamanətimiz yoxdur. Lakin qorunmaq imkanımız var.

İndi Başarı nə qədər düşündüsə, yadına sala bilmədi ki, anasının çəkdiyi yırtıcılardan ibarət şəkil qalereyasında leylək şəkli təsvir edilmişdi, ya yox. Əgər çəkməyibsə belə, hər halda bu quşun iti caynaqlılar sinfinə daxil olmasa da, uzun dimdiklilər növünə aid olduğu korun belə gözüne girir.

Qorxu və qorunma! İkisi arasından birini seçməliydi. Anasının dedikləri düzdüsə, sözsüz düz idi, çünki anası onu qorumağa çalışdırdı, ona görə də bu nəhəngə yaxın düşməməliydi. Bəs, öz quş nəslinə qarşı adamların etdiyi haqsızlığa necə dözsün? Haqqa inamı onun içindəki qorxuya yavaş-yavaş üstün gəlirdi. Budur, o artıq havaya qalxmağa hazırlaşır. Özünə təkan verdi, qanadları balaca gövdəsini havaya qaldırdı. Amma çox yuxarı qalxmağa lüzum olmadı. Uşaqların derya kənarından uzaqlaşdığını görən Leylək asta-asta cızdığı dairəni kiçiltməklə yanaşı, həm də onun boyunu qısaltıb sahilə doğru aşağı enirdi. Əgər Başarı desə, mən Leyləkdən qorxmadım, inanmayın. O, qorxunu öldürmüş məxluğa bənzəmirdi. Leylək yosunların üzərinə qonmağa cəhd edəndə balaca qəhrəman titrədi, əsdi... Quş ondan bir addım kənarında sahilə ayaqlarını basanda Başarı həyata əlvida dedi.

Ona elə gəldi ki Leyləyin gövdəsinin üzərində durduğu ayaq yox, sadəcə, qurumuş budaqdır. Gözlərini bir neçə dəfə yumub açdı, gözlərinin onu aldatmadığına inanmaq istədi. Çünki budaq bildiyi o



qurumuş ağac tayları onun gövdəsi altında tük içində itirdi. Amma balaca heç cürə anlaya bilmirdi, nəhəng yatanda bu uzun qılçalarını yuvada necə sahmanlayır. Qanadını qaldırıb kəlləsini qaşdı, kömək edəsi heç bir fikir yardımına gəlmədi. Nəhəng dimdiyini havaya qaldırıb ağzını açıb onları bir-birinə vurub şaqqıldadanda balaca yenidən yosun yarpağından başına çətir tutub görünməz oldu. Nəhəng heç nəyə məhəl qoymadan dimdiyi ilə bədənini qaşır, gah da ayağını növbə ilə yuxarı qaldırıb onların yardımını ilə saçını pırpızlandırırdı. Balaca onun yuxarı qalxıb başını böyük göstərən tüklərinə baxanda uzun qıç sahibi olmağın xoşbəxtliyini anladı.

Cü-cüüü cüyüldəyib səsini başına atdı, bu onun dilində məni dinləmişən sualı idi. Leylək səsə etinasız yanaşdı, bəlkə də heç eşitmirdi, çünki qulağının dibini ayaq dırnağı ilə möhkəm-möhkəm qaşıyırdı. Hamıya məlumdur ki, bu zaman qulaq kənar səsləri içinə ala bilmir, amma bunu bizim balaca çətin anlayar. Çünki bu zamana qədər onun qulağının qaşınan vaxtı olmamışdı. Bu səbəbdən nəhəngi səsləməyində davam etdi. Məyus idi quşun ona məhəl qoymamasına görə, onun üçün də uşaqların getdiyi yola baxdı. Bu ona asan başa gəlmədi, başındakı çətir ona ağırlıq edirdi, ağırlıqdan boynunun əyilməsinə baxmayaraq, bir neçə addım atıb yolu yaxşı görməyə çaba göstərdi. Xoşbəxtlikdən yol boş idi, uşaqlar görünmürdülər.

Çətir altından nəhəngi izləyərək, o yenidən cüyülləməyə davam etdi. Leylək qıvırıb kürəyi üstünə qoyduğu boynunu tənbel-tənbel tərپətdi, səs kəsildiyinə görə yenidən gözlərini yumdu. Bu dəfə balaca var gücü ilə çığırdı. Leylək uzun qılçalarının birini qoyub, digərini ehmalca qaldıraraq səs gələn tərəfə yavaş addım atdı. Quş Başarı ilə üz-üzə duranda onun ürəyi əsdi, anasının qorxulu öyüdləri sırasından olan "böyük quşlar balacaları ovlayır" nəsihəti yenə yadına düşdü. Amma indi neyniyə bilərdi? Əgər, bu nəhəng onu gerçəkdən ovlayacaqsa, o zaman günah onun özündə idi, çünki ovçunu ov məkanına o özü dəvət etmişdi. Nəhəng onun başındakı çətiri dimdiyi ilə qaldıranda az qalmışdı balacanın başını da yarpaqla birgə qoparsın. Quşun dimdiyinin onun göz qapağını sıyırmasından gözləri açıb yaşardı.

- Zavallı, sənə kömək lazımmiş.

- Yox!

O, özü də özündə hardan güc tapdığını bir an müəyyənləşdirə bilmədi. Əsməcəsi də keçmişdi. Yəqin, nəhəngdəki mərhəmət hissi onun qorxunc birisi olmadığını Başarıya vəd edirdi. Nəhəng başını bir də aşağı endirib onunla göz-gözə dayandı. O eyni sözü təkrarladı:

- Yox!

- Mən səhv eşidirəm?!

- Yox!

Bu dəfə Leylək onun dediyini təkrarladı:

- Yox, mən gerçəkdən pis eşidirəm.

- Yox! - Başarı səsini qaldırdı.

- Bir mənə bax, sən yoxdan savayı bir şey bilirsən?

Nəhəng rəqs edirmiş kimi boğazını aşağı-yuxarı hərəkət etdirdi.

- Mən sənə yardım etmək istəyirəm! - Başarı inadla dilləndi.

Leylək boğazını sual işarəsi tək qatlayıb uzun dimdiyini sinəsinə dayayaraq özünü göstərdi.

-Mənə?

- Əlbəttə, sənə! - Başarı şəstlə cavab verdi.

Leylək başını silkələdi, səhv eşitmədiyinə əmin olmaq istəyirdi. Çünki min kilometrə məsafə qət edib, bu isti dənizin sahilinə enənə qədər külək qulaqlarına çırpıb az qala onu kar etmişdi. Kar olmasa da, lakin qulağının yan-yörəsindən küləyin onun xırda tüklərini yolub yelə verməsi köçəri quşda karlıqla bağlı psixoloji gərginlik yaratmışdı. Köçüb sahilə düşdüyü andan qulaqları ilə eşitdiyi heç nəyə inanmayıb, görmə, iy duyma və dad bilmə qabiliyyətindən bol-bol bəhrələnirdi. Sözsüz ki, bunlar da şübhəsini öldürməyə yetməyəndə ayaqları və dimdiyi ilə toxunub doğru olduğunu isbatlamağa cəhd edirdi.

O, indi Başarıdakı cəsarətə çox təəccübləndi. Həm də, böyüklərin balacaları udduğunu bilməmiş olmadığı halda, nəinki ondan qaçıb qorunmur, əksinə onu səsəyib yanına çağırırdı. Bu hal Leyləyə xoş gəldiyindən yorğunluğunu unudub, Başarının ona necə kömək edəcəyini bilmək istədiyindən qulağın balaca quşun dimdiyinə dirəyib dinşədi.

- Düzdü ki, dünyanın ən yaxşı muştığı sənə qılçalarından düzəlir?

O sualını verər-verməz nəhəng dal-dala addımlayıb, sözsüz, bu yerdə gözlərini balacadan çəkməyərək, suya girdi. Balaca onu təqib etməyə başlayanda Leylək addımlarını itiləşdirib dərmanın on-on beş metrliyindək gedib su sinəsinə çatanda dayandı. Başarı sahildəki su ilə torpaq xəttində durdu, axı, o su quşu deyildi ki, dəryyəyə girə bilə. Hətta yağışdan belə qorxurdu. Anası dönə-dönə tapşırırmışdı, göy guruldayanda, şimşək çaxmağa başlayanda sən gərək özünü yuvaya salasan. Çünki gurultu, şaqqıltı yağış gətirir, islansan, tüklərin bir-birinə yapışacaq, uça bilməyəcəksən. Uçmasan, yerdə gəzən yırtıcılar səni tutub yeyərlər. Bunəsihəti beyninə həkk etmiş quş, təhlükəsini duyduğu hər növ sudan qorxmağın vacibliyini anlamışdı.

- Cü, cürrr - edib, sahildə atılıb-düşdü.

Cü onun lüğətində "mənə bax!" anlamı daşıyırdı, lakin Leylək qorxudan necə sarsılmışdısa, ona baxanda üşənirdi. O zaman Başarı iki dəfə cürrr-cürrr etdi, yəni, sənə vacib sözüm var. Amma Leyləyin yaralı yerinə toxunan birisi ilə o, söhbət etməyə hünər etmirdi. Nəhəng quş Başarıya bir xeyli zənnlə baxdı, gerçəkdən, o, Leyləyi çox sarsıtmışdı. O, şəfqətli baxışları ilə nəhəngin geri, öz yanına gəlməsini istəyirdi. Suyun soyuqluğu Leyləyin iliyinə işləyəndə, o, məcburən birayaq-birayaq sahilə doğru gəldi.

- Muştuq sənin nəyinə gərəkdir?

Bilmirəm işarəsi olaraq, qanadlarını boynuna doğru qaldırdı.

- Mənə yox, amma ... - Sözüne ara verib, - sahildəki adamlara lazımdır. - Dedi.

- Balaca, sən nə çox bilirsən? Dünyaya gələr-gəlməz hələ bir onun çirkin sifətini də öyrənmisən.

- Cüüü... - Balacanın cüyüldəməsinin mənası, məni məcbur öyrətdilər mənasını verirdi. O zaman Leylək:

- Körpəcə birinin kiriminal aləmi ilə oturub-durduğunu təsəvvür etmirdim...

Leylək danışa-danışa geri addımlayıb balacadan uzaqlaşmağa cəhd edərkən, balaca cür-cür... edib onu geri çağırırdı.

- Sən çox səbrsizsən... Dur, dinlə məni. Bayaq burda olan uşaqlar plan qurublar, səni ovlayıb ayaqlarını...

Leyləyin ağlamsınmağından kövrələn Başarı sözünü tamamlaya bilmədi.

- Xəbərdar etdiyinə görə sənə minnətdar olmağım azdır, sənə can borcum var. Ürəyindən nə keçsə, mənə de, borcumu ödəməyə hazırım.

Heç nə istəmirəm əlaməti olaraq o, başını silkələdi.

- Açıqgöz!

Başarı başını yuxarı qaldırıb şəstlə nəhəngə baxdı.

- Açıqgözlüyün xoşuma gəldi.

O, Leyləkdən aldığı mükafatdan məmnun görünürdü. Leyləksə sahil yaxınlığındakı ormana göz atıb, ağacları birbəbir nəzərdən keçirib qurtarandan sonra, nəhayət elektrik dirəyini baxışları ilə nişanladı.

## Qızıl quş

Qızıl quş derya kənarına çox sürətlə endi və sağa-sola dönmədən birbaşa iclas məkanının istiqamətinə yön alıb quşların topasına doğru addımladı. Bunu birinci görən Başarı olduğunu desək, səhv etmərik. O, hətta quşun kimliyini belə təyin etməkdə çətinlik çəkmədi. Bu, o quş idi ki, anası ona üçüncü dəfə usta təlimi keçəndə onları ovlamağa cəhd etmişdi. Qızıl quşun ana-balanı sağ gözü ilə müşahidə etməsi ana quşu duyuruq salmışdı. Başarıya başı ilə qızıl quşun sol tərəfini nişan verib, bu istiqamətdə aşağı qovağ ağacına sarı uçmasını məsləhət görmüşdü. Üstündən də "qızıl quş istiqamətini dəyişmədən ağaca çatmalıyıq!" - əmri vermişdi. Qəribədi, onlar qovaq ağacına yetişəndə anası azad nəfəs alıb:

- Rəzalətdən qurtulduq! - Şadlığından çığırdı.

Hələ də həyəcanı azalmamış Başarı dərk edə bilmədi ki, nədən ölümdən yox, məhz rəzalətdən qurtulduğuna anası sevinirdi. O yalnız yuvada oturub qorxu hissini özündən kənara atandan sonra anasından soracaqdı:

- Nədən qızıl quşun sol böyrü ilə uçmalı olduq?

- O quşun tək gözlü olduğunu derya kənarındakı nəinki quşlar, hətta siçovullar belə bilirlər. Körpə ikən anasının yuvaya gətirdiyi yemi iki qardaş bir-birindən oğurlayıb yemək üstündə davaları düşərkən qardaşı onun gözünə dimdik atıb zədələyib. Beləliklə də, görmə qabiliyyətini itirib. Biz onun zəif cəhətini bildiyimiz halda, bundan faydalana bilməsəydik, quşlar arasında fərasətsiz canlı kimi gülüş hədəfinə çevrilərdik. Quşun ayıqlığı onun sağ qalmasından ötrü əsas amildir.

İndi Qızıl quş ona yaxınlaşarkən dizləri əsmədi demək, yanlışlıq olardı. Bala quşun canına ölüm qorxusu gizilti saldı. O, iclas zamanı kimsənin kimsəni yemək haqqı olmadığını bildiyi halda, yenə də yırtıcı quşa qarşı təbirsiz qalmadı. Qorxu instinktinin hökmü ilə yerini dəyişib Kanada Qazının ayaqları arasına sığındı. Lakin sığınacaqda çox qalmayıb Kanada Qazının qarşısına keçdi. Təbii, o, Qızıl quşun kor tərəfində durmuşdu...

- Mənim bir təklifim var! - Bayaqdan uzun-uzadı mübahisələrlə davam edən iclasda Başarı ikinci dəfə söz almaq fikrinə düşmüşdü. Səs gələn tərəfə boylan quşlar danışanın kim olduğunu ayırd edə bilmədiklərindən susub durdular. O bir də iclasa müraciət etdi:

- Mən danışmaq istəyirəm!

- Guman edirəm, məni qara basmır... - Durna uzun boğazını fırlatmaqdan yorulanda, - əgər sənin vücudun varsa, lütfən, ortaya çıx, görək kimsən.

Başarı torpaq üzərindən azca havaya qalxıb uçub ortada oturdu.

Durna boğazını yerin üzərinə qoyub quşu diqqətlə süzdü.

- Aha! - İclas sədri başını yellədi. Başarını yaxşı görməkdən ötrü iclasdakı bütün quşlar Durnanın hərəkətlərini təkrarladılar, başlarını irəli uzadıb Başarının yan-yörəsində boğazlarını torpaq üzərinə sərdilər.

- Danışsın, danışsın! - Qarğa ayağının birini götürüb, digərini qoyaraq iclas sədrliyini öz əlinə aldı.

- Hava qaralır, bu məşəqqətli yola çıxmaq üçün hər kəs öz yuvasına gedib gecəni yaxşıca dincəlməlidir, zamanımız azdır. - Yerdən eşidilən bu kimi giley-güzarlar Başarının təklifini eşitməyə çoxlarında maraq olmadığına pis işarə idi. Lakin Durna bir sədr kimi ədalət hissini itirmədiyini sübut etdi.

- Burdakı bütün canlıların bərabərhüquqlu olduğunu nə tez unutdunuz? Hər kəs danışa bilər, - boğazını arıtlayıb, - əlbəttə, səfərə dəxli olan məsələlərlə bağlı... - əlavə etdi. Təzədən boğazını Başarıya uzadıb danışmaqdan ötrü izinli olduğunu ona bildirdi.

- Təklif edirəm, səfər zamanı quşlar iki sırada uçuşsunlar.

Qulaq pərdələrinin küləkdən deşilməsi nəticəsində kar olduğunu etiraf etməyən Leylək, eşitdiklərinin doğruluğunu ispatlamaq üçün əsas məsələni sual formasında vurğuladı:

- İki?

- İki! - Təklif sahibi Leyləyin düz eşitdiyinə onu əmin etdi.

- Bu necə olur? - Sual Durnadan gəldi.

- Çox sadə, böyük riyazi hesablama-filan olmayacaq. Bir üstə gəl bir prinsipi ilə iki dəstə olacaq, amma bir yerdə uçacağıq, yanaşı. Sadəcə, kimsə kimsənin sərhadini pozub, bu sıradan o biri sıraya keçməyəcək. Həm də bir-birindən aralı! - Balaca bunu deməklə quşların arasına çaşqınlıq salmış oldu.

İclas sədri səlahiyyətinə aid sual verdi.

- Sənin təklif etdiyən iki dəstə hansı məntiqlə bölünəcək?

- Yırtıcı...

Başarıya fikrini tamamlamağa imkan verməyən Bayquş oldu. O:

- Üüü..., üüü... - gözünü açmadan ağızını göyə tutub uladı. Qanad çalıb havaya qalxmaq istəyəndə Şahin qanadının ucundan tutub onu yerində otuzdurdu.

- Tam uçmaq zamanıdır, boş danışığıla qarın doymaz. - Bayquş gözləri yarı açıq donqulandı.

Bayquşun ayağını dimdikləri arasından buraxan Şahin səmadakı təkəm-seyrək ulduzları seyr edib, ayla salamladı. Durna başı ilə Başarıya fikrini izah etməkdən ötrü işarə verdi:

- Yırtıcılarla mərhəmətli canlılar ayrı-ayrı dəstədə düzülüb, bir-birlərindən aralı uçarlarsa, zənnimcə, səfərin ümumi prinsipinə xələl gəlməz.

- Qur, qur! - Göyərçin söz almadan səsini başına atdı. - Bu haqda düşünməyə dəyər.

Durna düşünməklə bağlı fikri rədd etdi:

- Təəssüf, düşünməyə zamanımız yoxdur, çünki bir neçə saatdan sonra yola çıxmalıyıq.

Quşlar başqa canlılardan fərqli olaraq düşünməyə daim çox zaman ayırırlar, bir məsələ ətrafında qərar çıxarmağın onlardan ötrü yeni dünya kəşf etmək qədər müşkül olduğunu bilməyən yoxdur. Əgər qəfildən onlar bir-birlərinin boğazına dimdik atıb dişləyərlərsə, bunun apaydın mənası vardır: dimdik atan quş qarşısındakının fikri ilə razı deyil. Dimdiklənən quş onun cavabını vermək istərsə, bu zaman onu dişləmiş quşun boğazına dimdiyini keçirib saxlar, başını ordan çəkərkən boğazını göyə milləyib ucadan qıy vurur. Bununla da, quşlar arasındakı anlaşılmazlıq dərinləşər.

Qazın dimdiyinin Ördəyin hülqumuna yapışdığını iclas sədri görməmiş deyildi. Bu davranışı ilə Qaz Ördəyə susmaq əmri verirdi. Durna quşlar arasınıda sülh yaratmaq istəyi ilə qanadını yuxarı qaldırdı. Lakin ona məhəl qoyan az idi. O, aranı sakitləşdirmək minvalı ilə sakit təbiətinə yad olaraq ucadan qıy vurmaq məcburiyyətində qaldı.

- Səsə qoyuram, təklifə razı olanlar sağ, razı olmayanlar isə sol qanadların qaldırırsınlar.

Başarının təklifi qəbul olunmadı, sağ qanadlıların sayı sol qanadlılardan qatbaqat az çıxdı. Amma arada Bayquşun iki qanadını qaldırmasının səbəbini soran olmadı. Onun səsini mövqeyizlik kimi qəbul edib ümumi saya qatmadılar.

Bu məsələ ətrafında mübahisəyə son qoyan Durna:

- Mərhəmətli quşların nümayəndəsi bildiyimiz siz cənablara açıqlama verməyi özümə borc bilib deməliyəm ki, səfərə çıxan yoldaşlarımız arasında yırtıcı və ya qeyri-yırtıcı adı altında təsnifləşdirmə aparmaq, inamsızlıqdan savayı bir şey deyildir. Yol isə

inamla qət edilməlidir! İnanaq ki, yolda kimsə öz fiziki üstünlüyündən bəhrələnməyə səy göstərməyəcək.

- Şübhədən təmizlənməmiş inam biz canlıları yarı yolda qoymaz ki?  
- Başarının inam və şübhə ilə bağlı verdiyi sual canlıların üzərinə su səpdi. Ona kimsə cavab verməyə tələsmədi.

- Sizin dediyiniz inam və şübhə mövzusu quşların dəstələrə bölünməsi ilə bağlı olduğundan cavab vermək ixtiyarında deyiləm. Çünki bölünmə mövzusu artıq qapanıb. Solçuların üstünlük təşkil etməsi, bizi sövq edir ki, hamımız bir yerdə uçaq. Bir olaq, bölünməyək!

Təbii, Durna solçu dedikdə, səsvermə zamanı sol qanadından istifadə edənləri nəzərdə tuturdu.

- Mən öz fikrimdən əl çəkmirəm, səmada iki dəstə arasında sərhəd təyin etmək gərəkdir ki, kimsə kimsənin sahəsinə keçməsin.

- Sən qorxunc düşüncə ətrafında beynini məşğul edirsən. Məgər bilmirsən ki, səma, yer, dərya, günəş, ay, ulduz hamınındı? Nəinki canlı, hətta təbiətdə qeyri-canlı varlıqlar belə sadaladığım təbiət nemətindən bəhrələne bilərlər.

- Axı, yırtıcıları ram etmək lazımdır. - Başarı inadından dönmədi.

Səmada iki dəstə uçmağın əleyhinə olan tək Durna olmadığından, Başarını sakitliyə dəvət etmək onun borcu idi.

- Balaca, biz yırtıcılara mərhəmət dərsi keçə bilərik. Eyni zamanda da səfər ərəfəsində ov mənbəyinə çevrilmək ehtimalı olan zərif, mərhəmətə ehtiyacı olan varlıqlara özünü qoruma taktikasını öyrətməyə yol boyu cəhd edərik. Amma təbiət hamıya qoynunda yer verdiyi halda, biz onun köksündən xətlər çəkə bilmərik.

- Bu rəmzi təyin olunmuş bir sədd olacaq, kimsənin kimsənin vücuduna ziyan vurmamasından ötrü... - Balaca özünə tərəfdar toplamaq minvalı ilə dairə boyu gözünü bütün quşların üzündə gəzdirdi. Yırtıcılar ona kinli-kinli nəzər salır, mərhəmətli canlılarsa onunla həmfikir olduqlarını büruzə verməkdən ötrü gülümsəyirdilər. Yalnız əvvəlki kimi Bayquşun mövqeyini müəyyənləşdirmək zor idi, çünki, o boynunu çiyinə sıxıb, kefini pozmadan mürgüləyirdi.

- İki şeyi unutmamaq lazımdır. Birincisi, bütün varlıqlar vicdanlarını oyaq saxlamalıdır ki, səfər zamanı zorakılığa, zorbalığa yol verməsinlər. İkincisi, vicdanını itirmişlərin gözünə Ənqa quşu görünməyəcək! Bu qədər anlaşıqlı bir qanun olduğu halda izin verilməlidir, o ümmanlıqda kim necə istərsə, uçsun.

- İzin? - Göyərçin başını sağa-sola fırlatdı. Hamının ağzına su alıb susmasını görüncə: - Mən səhv eşitmirəm ki, bundan sonra uçmaq iznli olacaq?

Ördəyin kürəyindən dimdiyini götürən Qaz boğazını Göyərçinin qulağına dayadı:

- Zavallı, sənın qulağın hər cümlədən bir kəlməni tutur. O üzdən də sənın gəldiyin nəticə məntiqsizdir!

Göyərçin yanı üstə oturub sağ ayağı ilə qulağının dibini qaşımağa başladı.

## **Qara boğaz, qonur kürək**

Səfərə çıxmamış yorulanda dincəlməkdən ötrü məkan axtaran tək Leylək deyildi. Onun kimi birisi də yorğunluğunu necə öldürəcəyini bəri başdan çözmək niyyətində idi.

– Əlbəttə, yorulanda bir göy çəmənə düşüb oturacağıq, yatacağıq, dincimizi alıb, sonra yolumuza davam edəcəyik.

Başarı keçən həftə anası ilə derya kənarında gəzintiyə çıxanda qara boğaz, qonur kürək bir quşla rastlaşdılar. Onlar üz-üzə gəldilər, lakin quşun onların yanından biganə keçməsi balacanı heyrləndirdi. O, Başarıya saymazyana yanaşa bilərdi, çünki, o, hələ ilk baharını yaşayırdı, yuvalarından kənar məhəllələrdə onu kimsə tanımırdı. Lakin burda sayılmayan anası vardı. Ona derya kənarındakı bütün quşlar ehtiram qoyduğu halda, bu yeni peyda olmuş quş başını dik tutub, onların yanından saymazyana ötürdü.

Başarı qara boğaz, qonur kürəklini birinci dəfə idi görürdü. Onunla rastlaşan kimi sağ qanadını qaldırıb tüksüz qulağının dibini qaşdı. Gördüyü varlığın yanını basa-basa sahildəki qumluqda asta yeriməsindən onun qaz olduğunu düşündü. Lakin tez də fikrindən daşındı. Qazdan balaca idi, hətta həddi-buluğa çatmamış qazlarla müqayisədə cılız görünürdü. Onda ördəkdi, deyib, bu dəfə qanadı ilə sol qulağına bir neçə dəfə çırpdı. Qulaq dibi şapalaqlamanın yaddaşının oyanmasına yardım etdiyinə o inanırdı. Beyni qarışdı, bu varlıq ördək nəslinin ən böyük nümayəndəsi olan hind ördəyindən belə böyükdürsə, onda buna ya nəhəng ördək deməliyəm, ya da cılız qaz. Yad canlıya nəhəng ördək deməyə dili gəlmədi, düşündü, yəqin anası buna bir ad



qoymamış deyil. Yaxşısı budur fürsət tapıb onun kimliyini öyrənsin. Anasının yanından sivişib qara boğaz, qonur kürəkli varlığı hər tərəfli öyrənmək minvalı ilə onun ətrafında bir dövrə vurdu. Varlıq yerində durdu, balaca dövrə vurduqca, o da başını qumun üzərinə qoyub balacanın qəribə hərəkətlərini diqqətlə izlədi. Başarı onun qarşısında atılıb-düşüb, onu yolundan saxlayanda anası irəli yeriyib, qəribə varlıqdan oğlunun ağılsız hərəkətlərinə görə üzür istədi.

- Xanım, əsəbləşməyə lüzum yoxdur, əksinə sevinməlisiniz.

Qəribə varlıqdan eşitdikləri ana-balada heyrət doğurdu. O isə hulqumunda çəyirtkə qalmış uzun boğaz varlıqlar kimi bir neçə dəfə başını silkələyib nitqinə davam etdi:

- Sevinməlisiniz ki, oğlunuz ətrafında gördüklərinə biganə deyil. Xanım, bilirsiniz, mən bura gələndə qədər çox məmləkətlər gəzmək məcburiyyətində qaldım. Əlbəttə, bütün köçərilər kimi diyar-diyar gəzmişəm. Sizi varlığım kimi əmin edirəm, indiki quş nəslə hər şeyə biganədir. Onları maraqlandıran yalnız dənlikləri və qorxuqları güllə səsidir.

Başarı qəribə varlığın dediklərini yaxşı eşidib dərk etməkdən ötrü ona sarı bir addım da atanda özündən ixtiyarsız qara boğaz, qonur kürəklinin ayaqları üzərində durdu. Sözsüz, balacanın iki qramlıq çəkisi onu narahat etmədiyindən gəlmə quş balacanın ona sığınmasını mehribanlıq əlaməti kimi qarşıladı.

- Həyat və ölüm! Nə qədər gülüncdür, bu balaca başını iki kəlmə ilə məşğul edəsən. Yaşamaq üçün yeyəsən, ölümdən qaçmaq üçün barıt qoxusunu duyar-duymaz uçuş istiqamətini dəyişəsən.

Gəlmə sözlü birisinə oxşayırdı. Ana quş ona ürəyini boşaltmaqdan ötrü qısa-qısa suallar verir, düşünürdü ki, bununla onlar arasındakı yadlıq aradan qalxa bilər. Axı, quşlar dərclərini bölüşdükcə, bir-birlərinə yaxın düşürlər. Çünki dərdi bölüşdükcə, o azalır və acının çəkilib getdiyi boşluğa sevinc dolur.

Ana quş onun məntiqinə heyrət etdiyi an, qara boğaz, qonur kürəkli qəfildən nitqini kəsərək, sanki uçmağa hazırlaşmış kimi sağ qanadını açıb ona uzatdı:

- Bağışlayın, dərddə deyəngən olar, deyiblər. Unutdum özümü təqdim etməyi.

Onu dərddə edən hər il yumurtadan çıxıb ayaqları yer tutan kimi, valideyinlərindən üz döndərən yeniyetmə balaları olduğuna nitqinin həyatla bağlı şərhində yer verəcəyini zənn edən ana quş, onun zavallı halına acımışdı.

- Kanada Qazı!

Qara boğaz, qonur kürək özünü qısaca belə təqdim etdi. Ana quşcığaz onun uzatdığı qanadının ucundan tutub xoş gördük etmək istərkən qaz qanadını yığdığından, o bir göz qırpımında qazın sağ böyründə yumurlanıb itdi. Balaca atlanıb qazın qanadına dirmananda yad varlıq qanadını geniş açıb onun anasını əsir etdiyi isti qoltuğundan havaya buraxdı. Zavallı gəlmə özünü günahsız göstərmək istəyi ilə bir neçə dəfə iri qanadlarını açıb havada çırpdı. Bununla da onun ziyansız biri olduğuna ana-balanı əmin etmək istəyirdi. Hər şeyin sırf təsadüf olduğuna inanan ana quşcığaz gəlmənin üzünə məmnun-məmnun gülümsədi.

- Bizim məmləkətə xoş gəldiniz!

Başarı anasında utancaqlıq hissini sezəndə kanadalı qonağa anasını qısqanmaq kimi mənfi duyğudan xilas ola bilmədi. Anası nazla gözlərini süzdürdü.

Qara boğaz, qonur kürək səsinin yoğun yerinə salıb bir neçə dəfə qa-qa etməklə, təşəkkürünü bildirdi. Əslində incə səslə danışmalı məqam idi, lakin qaz nəslə incəlikdən məhrum olduğundan, zavallı kanadalı qonaq canındakı vəhşi ehtirasla davranmaq qabiliyyətini diş quşcığaza da nümayiş etdirdi. Amma quşcığazda inciklik sezilmirdi. O, təbiətin varlığı olduğu üçün təbiətin hər kəsi bünövrədən müxtəlif biçimdə yaratdığını və insanlardan fərqli olaraq heyvanların təbiətlərini dəyişdirmək kimi xoşbəxtliyə çox çətin qatlaşdıqlarını yaxşı dərk edirdi.

Ana quşcığaz deryaya ani göz atıb sahilin yeni qonağını sorğu-suala tutdu?

- Lediniz gözə dəymir? Bağışlayın, bu sualı verməyə icazəm yoxdur, amma ilk dəfə olaraq qaz cinsini yalnız görməyim məni məcbur etdi...

Quşcığaza nəvazişlə baxan qara boğaz, qonur kürək sualı eşidər-eşitməz başını aşağı salıb məyus sifətini gizlətməyə səy göstərdi. Lakin əbəs idi, quşcığaz iti gözlülükdə derya quşlarının içində adla çağırırdı. Onun məyusluğunun səbəbini öz anladığı tək yozarkən:

- Deməsəniz də bilirəm, biz analar baharı yuvada keçirməyə məhkumuq. Kənardan baxanlar bizi yazıq bilirlər, lakin bizə ana adını yaşadan balalarımızı tək dünyaya gətirmək deyil, - ana quş susub, pişiyin adətən pusquda durduğu böyütkən kolunu qara boğaz, qonur kürəyə işarə ilə göstərib: - gərək, o yaramazlardan da qorumağı bacaraq, - dedi.

Qara boğaz, qonur kürək hələ də kədərli idi. O, başını yuxarı qaldırmayıb dimdiyi ilə qumun üzərini cızıb naxışlayırdı. Quşcığaz yalnız indi fərfinə vardı ki, gəlmə başqa aləmdədir.

Kanada Qazı ana quşa baxa-baxa başını yırgaladı:  
- O, analıq dövrünə gəlib çıxmadı!

- Sizi kədərləndirdiyimə görə özümü bağışlamıram... Cavab vermək məcburiyyətində deyilsiniz.

O, susa bilərdi, lakin görünür dərd onu dilləndirirdi.

- Biz köçərilərin taleyi siz bağ quşlarından fərqlidir. Bizim köç dövrümüzün hər anı ölümdür.

- Ah, talesizlər...

- Yox, yox, xanım. Görünür mən düz anlatmadım. Yəni, bizim üçün göy yerdəkindən daha qorxuncdur. Çünki adamlar zənn edirlər, köçərilər müxtəlif məmləkətlərin qidası ilə qidalandıqlarından ətləri vitaminlərlə zəngindir. O üzdən bizim qulaqlarımız artıq güllə səsini musiqi kimi qəbul edir.

- Sizin dişə tayınız həmin... - Ana quş sağ qanadını irəli uzatdı.

- Elədir, xanım. Mənim dişə tayım naməlum ünvandan qulağına çatan müdhiş musiqini dinləyərək həyata əlvida etdi!

## Qarğa hesablaması

Qarğa kənara çəkilib dəstəyə mənalı-mənalı göz atanda, Başarı anasının qarğalar haqda dediklərini xatırladı:

- Qarğalar az danışar, çox susarlar!

- Niyə az danışarlar?

- Çünki enerjilərini həyatlarının firavan keçməsinə xərclərlər.

Anası ilə ilk dəfə budaqdan-budağa atlanma təlimi keçərkən yaxınlıqdakı ağaclardan birində Qarğanın onların hərəkətinə göz qoyduğuna şahid oldu. Anası ona hoppanıb qonacağı meşə giləsinin nazik budağını tuş verəndə:

- Əsas məşqlərimizi burda keçməliyik. Yayda ən çox dadımıza çatan bu ağac olacaq.

Lakin, o an Başarı hoppanmaqdan imtina edib Qarğanı göstərdi. Anası nişan verilən quşa ötəri nəzər yetirib:

- Boş ver! - Etinasız mızıldanıb, meşə gilasının quş orqanizminə olan faydasından ağız dolusu tərif etdi.

- Axı qorxulu quşların şəklini çəkəndə onun da eskizini cızmışdın.

Ana quş qanadının ucu ilə tərəsini qaşayıb:

- Körpəcəm, sən hələ də Sağsağanla Qarğanı ayıra biləcək qədər savada malik deyilsən.

O, bu yerdə təlimi kəsib:

- Uç arxamca! - Əmrini verən ana, birbaşa yuvaya yol aldı.

Ana quşun rəssamlıq qabiliyyəti yenə onun işinə yaradı, yuvanın taxçasına bənd etdiyi saman çöpünü qapıb özünə əl qatdı. Başarı şəklin başına çox fırlandı, amma yenə də Qarğa ilə Sağsağanda nə kimi fərq olduğunu ayırd edə bilmədi. Bu zaman ana qorxulu quşlar dərslərini keçdiyi zaman cızdığı Sağsağan şəklini yenidən çəkməli oldu. Başarı gözlərini döyür, özünü kütbeyin hesab etdiyi üçün xəcalət çəkirdi. Ana quş saman çöpünü kənara tullayıb, qarğa ilə sağsağan şəklinin arasında oturaraq başını iki qanadının arasında sıxdı. Adətən düşünərkən etdiyi sevimli vərdisini təkrarlayırdı. Quşcığaz balasına quşlar arasındakı fərqi sadə dillə izah etməyə cəhd edirdi, amma bütün bunlar balacanın dünyagörüşü səviyyəsində olmalıydı.

Quşcığaz asta səslə dedi.

- Qarğa qorxulu deyil...

Onun halına baxdıqda nədən bu qədər asta səslə dediyini anlamaq olardı, fikir onu yormuşdu.

- Yəni, qarğa balacaları diri-diri yemir?

Yox əlaməti olaraq ana quşcığaz başını buladı. Qorxunun hökmü ilə o, yeni sual tapdı:

- Bəs, onlar özlərindən balacalara ziyan vermirlər?

- Verirlər!

O, anasına bir addım yaxın gəlib onun dimdiyinin ucunda oturdu.

- Necə?

Ana quş sevincindən uca səslə qışqırdı:

- Hə, fərqi indi izah edə bilərəm. Əsas odur, sən ömrünün sonuna qədər qarğa təhlükəsini başından atacaqsan.

Başarı heç nə anlamayıb matdım-matdım anasını süzərkən, ana nitqini davam etdirdi:

- Qarğalar çox insafsızdılar, onlar analara ağır yara vurmağı vicdanlarına sığışdırmırlar.

Başarının narahatçılığının üzərindən cız çəkməkdən ötrü bundan uyğun cümlə tapılmazdı.

- Qarğalar yuvaya soxulub yumurtaları oğurlayırlar.
- O, bizim yuvaya girib?..
- Yox!

Ana quşun balacanın narahat halına ürəyi yanıb onun başını sağ qanadı ilə sıgalladı.

- Mən işimi ehtiyatlı tutub, hələ yumurta qoymamışdan əvvəl yaxınlıqdakı kəndə uçub ordan böyük bir əncir yarpağı gətirmişdim. Hər dəfə yuvadan uçanda o yarpaqla yuvanı gizlədirdim.

Bu yerdə balaca anasını qarğadan ağıllı saymaqda nə qədər haqlı idi... Amma öz axmağına da acığı tutdu, anası yem dalıyca gedəndə yuvanın yerinə sərilməmiş o qurumuş əncir yarpağını didib ovxalamışdı.

Qarğa dəstədən kənara çəkilib quşlara baxa-baxa bir-bir ayaq barmaqlarına dimdik vururdu. O artıq sağ ayağındakı barmaqlarını sayıb qurtardığından hamısını bükmüşdü. Növbə sola çatanda baş barmağını yumdu, amma, nə düşündüsə cəld açdı:

- Lənət şeytana, bəlkə də Flamingo uzağa uçmağa tab gətirər. Axmaq, - özünü danlayıb, - yaxşı tanımadığın birisi haqda şəkk-şübhəyə düşmək sənə yaraşardımı? - Mızıldandı.

Başarı onun mızılıtlarını açıq-aydın eşidirdi, çünki Qarğa dəstədən kənara çəkilib quşları sınaycı nəzərlərlə müşahidə edərkən onunla böyür-böyürə durmuşdu.

- Qara boğaz, qonur kürək beş...

- Siyahıya almanı sənə tapşırıblar?

Sağsağan Qarğanın yumulmuş barmağına işarə etdi. Artıq sol ayaq barmağının ikisinə dimdik vurub dedi:

- Onlar axıra qədər uçmayacaqlar! - Qarğa qar-qur edə-edə danışdı, lakin onun nə dediyini aydın anlayan qonşusu Sağsağanın yanında olması sirrini gizlətməyə imkan vermədi. O, Qarğanı ciddi məşğuliyyətindən əl çəkməyə israrlıymış kimi susmadan danışdı:

- Sənin qeybdən xəbər verdiyini indi kəşf etdim!

- Həyat təcrübəmə əsaslanıram.

- Əminsən? - Sağsağan donquldanaraq bir də sordu.

- Köçərilər öz uçuş istiqamətlərini poza bilməzlər!

- Nədən?

Sağsağanın alacağı cavab Başarı üçün çox önəmliymiş kimi Qarğanı yaxşı eşitsin deyə onun böyrünü kəsdirdi.

- Onları instinktləri idarə edir? - Qarğa qətiyyətlə cavab verdi.

Lakin Sağsağan bu cavabla razılaşmadı. Köçəri quşlarla bağlı bilgisi çox olmadığından yersiz suallarla Qarğanın zəhləsini tökdü.

- Yoxxx... - Yəqin suallardan təngə gəldiyindən idi, Qarğa boğazının yoğun yerinə salıb etirazını uzatdı. - Onlar öz istəkləri ilə istiqamət götürüb uçurlar, genetik yaddaşlarının diqtəsi ilə yola çıxırlar. Köçəri quşlar ulularının qazandığı vərdişlərə qarşı çıxanda nəsillərinin kəsildiyini bilməmiş deyillər. Bu qorxu onları kabus kimi izləyir, imkan vermir ki, uçuş istiqamətlərində zərrə qədər dəyişiklik etsinlər.

Qarğa sağsağanı anlatmağın zamanını aldığıнын fərfinə varıb, o, həmsöhbətindən gözünü çəkib Durnanı səslədi:

- Durna!

Sabah çıxacaqları uzun, məşəqqətli yolun təlimatlarını şərh edən Durna Qarğanın çağırışına cavab vermədi.

- Durna!!!

Qarğanın q hərfini işlətmədən Durnanın adını necə səliqə tələfüz etməsi indi tək Sağsağanı yox, dəstədəkilərin əksəriyyətini heyrətə saldı. Durna qanadındakı ən böyük lələyi göyə qaldırmaqla, bir-bir söz almaq lazım gəldiyini ona xatırlatdı.

- Əgər sən həqiqi lidərsənsə, hamıya danışmaq haqqı verib zaman itirməkdənsə, ən önəmli sualları işıqlandırardın.

Ötkəmlikdə Qarğadan geri qalmayan Durna, onun xətrinə dəyməyəcək dərəcədə incə söz tapıb onu sakitləşdirməyə çalışdı.

- Biz bərabərhüquqluluq əsasında iş görürük!

- Sən unutma, qarğalar daim böyük məsələlərdən ötrü baş sındırırlar!

- O, şəstlə özünü öyməyə başladı.

Ona etiraz əlaməti olaraq yerdən səs-küy qalxan zaman Durna sağ qanadını yuxarı qaldırıb, hamını sakitliyə dəvət etdi.

- Dediklərinə şübhəm yoxdur! - Söz demək haqqının kimdə olduğunu nişan verərkən havaya qaldırdığı sol qanadını yuxarı milləyib dəstəyə müraciət etdi:

- Əgər etiraz etməzsənsə, aramıza gec qatılmış Qarğanı növbədən kənar dinləyərdik.

Susan quşlar başlarının işarəsi ilə razılıq bildirdilər. Qarğa:

- Kax, kaxxx! - Qarğa səsinin incəliyini nümayiş etdirdi. Boğazından eyni vaxtda k hərfi x hərfindən az çıxarsa, bu qarğa aləmində qarşısındakına təşəkkür bildirməkdir. Ümumiyyətlə, qarğa tayfası başqalarına fayda vermək istərkən həmişə saygılı davranırlar. - Gerçəkdən, Durna, sən yolu tanıyırsan?

- Heç getmədim. - Durnadan gələn cavab bu qədər dürüst və qısa oldu.

- Bəs, bizi mağaraya necə aparacaqsan?

- Fəhmlə! - Durnaya ağzını açmağa imkan verməyən hazır cavab Tutuquşu idi.

- Mən köçəri quşların fəhminə tale tapşırmağın əleyhinəyəm! Kaxxx...

Quşlar yerbəyerdən ağız-ağıza verib bir-birlərinə qarışdılar. Əgər Durna sağ qanadını qaldırıb sakit olun əmri verməsəydi, yəqin ki, iclas büsbütün pozulacaqdı.

- Əgər yolumuz üstünə külək enerji bateriyalarının qurulduğu sahələr çıxarsa, onda istiqaməti necə müəyyənləşdirəcəksən?

Bayaq hamını sakitləşdirməkdən ötrü yuxarı qaldırdığı sağ qanadını bir də havada oynatdı, amma bu dəfə öz başının üzərinə qoydu. Bu, özünü sakitləşdirməyin Durna kimi uzun qılçalılar aləmində ən asan yolu idi. Mənası aydın idi, təmkinli ol, təxribat yaradanlara aramla, ağılla cavab ver. Axı, sən əbədiyyəti nişan verən canlısan.

- Sənin əndişələnməyinə lüzum yoxdur! Müxtəlif istiqamətlərdən uçub Qızılağac qoruğuna pənah gətirmiş bütün köçərilərlə ayrı-ayrılıqda görüşüb, yolun təhlükəli hissələrini yaxşı öyrənməkdən ötrü onlarla uzun-uzadı məsləhətləşmişəm və bunun əsasında xüsusi yol xəritəsi hazırlamışam.

Bu cavabdan sonra Leyləyə işarə verən Durna, ona qoltuğundakı xəritəni açmasını rica etdi. Leyləyin qoltuğundan çıxan xəritə Misir piramidalarının şəkli olan sarı rəngli perqament kağızı idi. Qarğa şəkli görər-görməz canına düşən qorxudan əsməyə başladı. O, elə zənn etdi ki, Durna onları fironların vətəninə aparacaq. Üz-gözünü turşutdu, çünki, o, anadangəlmə istiyə nifrət etdirdi. Lakin Leylək xəritəni yerə sərrib perqament kağızının arxasında çəkilmiş yol xəritəsini göstərəndə Qarğa Durnadakı fərsətə heyrət etməyə bilmədi. Amma nə heyf, mənəm-mənəmliyi imkan vermədi ki, Durnaya etdiyi heyrəti dilinə gətirsin, lakin ürəyində onun təşkilatçılığını alqışladı.

## **Qunun qorxusu**

Qunun üzünə ani nəzər salmaqla bilmək olardı ki, xəritə materialının Misir qamışından olması onun ürəyini açmamışdı. O, uzun boğazını Qarğanın və Bildirçinin başı üzərindən uzadaraq perqament materiallı xəritənin mərkəzinə qoydu. Durna ehtiyatlı tərپənib xəritəni azca aşağı endirməsəydi, ovulmağa meyilli olan qamış kağızı deşiləcəkdə.

- Səudiyyə Ərəbistanının üzərindən keçir?

- Yox! - Yox cavabı Leyləkdən gəlincə Qu boğazını havaya qaldırdı, amma yenə nə düşündüsə başını aşağı endirdi. Dimdiyi perqamentə dəymədi, lakin ağzından axan suyu perqament anidən canına çəkdi.

- Qu qardaş, ehtiyatlı olsana? - Durnanın canını təşviş aldı. - Xəritəni zay etməklə sən bu qədər canlının əbədiyyət eşqinin üzərindən xətt çəkmiş olarsan.

Qarğa təmkinini pozmadan dilləndi:

- İşini ehtiyatlı tutan başqan daş dövründən qalmış yazı məmulatındansa, muasir yazı materialından istifadə edə bilərdi. Ən bariz nümunəsi, sukeçirməz, gün yandırmaz sellofan kağız növlərindən bəhrələndi.

Durna ideya rəhbəri və təşkilatçı idi, lakin, o, dəstədəkilərin nazını çəkməyə borclu olmadığını toplantı əsnasında bir neçə dəfə quşlara çatdırmışdı. Buna rəğmən, o, ciddiyyətini pozmadan Qudakı narahatçılığı öyrənməyə cəhd etdi:

- Qu qardaş, niyə bu qədər əndişələnersən?

Lakin Qu Durnanın sualına sualla cavab verdi:

- Krallıq olan ölkələrin üzərindən uçuş xətti varmı?

Leylək yox deyərkən Qu boğazını yuxarı qaldırıb sinə dolusu nəfəs aldı. Lakin yenə də heç kim Qudakı narahatçılığı anlamırdı. Onun hərəkətlərinin anormal qarşılandığını görünür, o özü də anlamamış deyildi.

- Hər halda tükü yumşaq olan quşların mənim qədər əndişələnməsinin yeri var.

O indi bir qədər də qayğıkeş təsiri bağışladı.

- Kkax, kaxxx... - Kimisi soyuqdan qorxur, kimisi isti... - Sözü bitirməyib, - Kimisi də krallardan! Kraxxx...

Qara Leylək Qunu sakitləşdirmək minvalı ilə:

- Qu qardaş, səni ovlamaq günah sayıldığı halda, sənin canını alan qorxu yersiz deyilmi?

Qu finxırıb yox dedi, bu zaman başını bulayıb fırlatdığından ağız-burnundan axan selik dəstədəkilərinin üzərinə yağış kimi səpildi. Üzgözü, qanadı seliyə bulaşmışlar başlarını, qanadlarını torpağa sürtməklə özlərini təmizləməyə çalışan zaman:

- Fasilə elan edirəm! - Durna rəhbər vəzifəsindən bəhrələnərək təkbaşına qərar çıxartdı. Sözsüz, fasilə quşların təmizlik işləri aparmalarından ötrü nəzərdə tutulurdu. Quya isə: - Siz izahat verə bilərsiniz, bu iclas üçün o qədər də önəmli məsələ deyil.



- Məni ovlamaq qadağandır!

Durna şəstlə:

- Bilirəm, sizin nəslə güllə atana ölüm hökmü kəsilir.

- Yox, yox, qanun dəyişib, öldürməyə, amma zindana atırlar.

- Kax! Bəxtəvər başına, Qırmızı kitaba düşənlərin!

Qarğa Quya söz atdı, o isə təmkinini pozmadan canındakı qorxu ilə bağlı şərhini verməyə davam etdi:

- Yalnız kralların məni ovlamaq iznəri var, bu da xüsusi istisna ilə ola bilər. Əgər qular kral məmləkətinin üzərindən keçərlərsə...

Qu sağ qanadını qaldıraraq gözünün üstünə basdı, onun yaşarmış gözlərini görənlər, göz suyunun yerə axdığını müşahidə etmədilər. Sözü axırına yetməyə adət etmiş Qarğa dil-boğaza qoymadı:

- Kax, yəni kral qu əti yeyir?

- Yemir!

- Elə isə sən kralın nəyinə lazımsan?

- Pərqu tükümdən döşək düzəltmək üçün...

Qarğa başını fırladı qanadına ani baxaraq dimdiklərini açıb yumdu. Bu yolla cod tükələrinə minnətdarlıqdan doğan öpüş göndərdi.

## Bayquş

Qulaqlı bayquş yumru başını qısa boğazının qalın tükündə gizlədib yumurlanmışdı. İclasda sağ böyründə durmuş Sağsağan onun yatmış və ya oyaq olduğuna əmin olmaq istəyi ilə başını uzadı böyür qonşusuna diqqətlə baxdı. O, yüngülcə fit çaldı, qulaqlı quş göz qapaqlarını ehmalca qaldıraraq yenidən aşağı saldı. Sağsağan onun böyrünə dürtmə vüranda müvazinətini saxlaya bilməyib Durnanın üstünə aşdı. Sağsağan canına düşən vəlvələdən sürüşüb yerini dəyişməli oldu.

- Dinlə! - Bu Şahindən gələn oyanış üçün yumşaq bir çağırış idi.

Lakin, o, yarı açılmış sol gözü ilə, sağ gözü qapalı idi, Sağsağanın əvvəlki yerini süzdü. Gecə olsaydı çox güman Sağsağan onunla bu tərzdə davranmağa cürət etməzdi.

- HUUU, hu, hu, hu, hUUU... - Mənası mən burdayam demək idi.

O, var gücü ilə uladı. Hamı dönüb səs gələn tərəfə baxdı, Durna necə həyəcanlanmışdısa, çaşqınlıqdan xəritəni tez-tələsik bürmələyib altına basdı.

- Biz gündüzlər uçacağıq!

Bununla Durna qulaqlı Bayquşun diqqətli olmasını, yəni, çox sadə, ayıq başla onu dinləməyini istəyirdi. Bayquş yenə bir gözünü açıb ona qıyğacı baxdı.

- Hu, hu, hu... Axmaqlıq deyilmi, uzun gecəni qoyub, günün gündüzündə yol gedəsən? Gecə ayıq başla uçmaq yaxşı olmazmı?

- Əsas uçuşlarımız gündüz olacaq! - Leylək qısa cavab verdi.

- Siz dünyanın ən gözəl ləzzətindən özünüzü necə məhrum edirsiniz?

- Nədir o? - Şahin qayalıq qonşusundan sordu.

- Gündüzlər mürgü vurmaq! - Şahinin Bayquşdan aldığı cavabda qeyri-adi heç nə yox idi, çünki onun şakələrini hamıdan yaxşı o tanıyırdı.

- İclası izlə!

- Durnanı dinlə!

Bu kimi yerbəyerdən atılan atmacalarla Durnaya qəhmər çıxan quşlar ağız-ağıza verib Bayquşu təkləyəndə, o:

- Yaxşı olar siz öz problemlerinizi düşünəsiniz, mənimki mənimplədir. Onu sizə yük etməyəcəm! - Şəxsiyyət toxunulmazlığı ilə bağlı Bayquşdan çağırış gəldi.

O, möhkəmcə əsnəyib, başını boynuna soxub gizlətdi. Bundan sonra kimsə Bayquşa nəinki bir söz demək, eyni zamanda dönüb ona tərəf belə baxmadılar. Baxmayaraq ki, quşun xorultusu iclasın gedişatına mane olurdu.

## Sığırçın

Sığırçının qara başı uzaqdan görünən kimi Qarğa Sağsağana əmr etdi sol ayağındakı çeçələ barmağını yumsun.

- Qarğa qardaş, dostlardan bu qədər nagüman olmaq yaxşı hal deyil!

- Ustad, mən ağzı əyrini qulağının dibindən tanıyıram.

- Sən onun hər kəsdən üstün olan özəl xüsusiyyətini unutdunmu?

- Nəyi dediyini anlamıram...

Qarğanın səs tonundan Sağsağan bilirdi ki, şagirdi onu yaxşı anlayır. Sadəcə, fikrindən daşınmış kimi görünməsin deyər, özünü anlamazlığa vurur.

- Bəlkə, Sığırçının saatda yetmiş beş kilometr uçuşunu nəzərdə tutursan?

- Başqa nə ola bilər? - Şagird sualını ustad sualla qarşıladı.

Qarğa suala başı ilə irəliləməyi göstərməklə cavab vermiş oldu. Ana Sığırçının dalıyca gah bir metr hündürə qalxıb uçan, gah da sinəsi üstə torpağa düşüb zədədən bir an özünə gələ bilməyən, yerində oturub sonra bir neçə addım piyada irəliləyən beş eyni biçimli sarıdimdik bala onun gözündən yayınmamışdı.

- Əbədiyyətin yolu tək uzaqlığına görə ağır deyil, həm də uzun yoldakı məhrumiyyətləri diqqətdən qaçırmaq olmaz.

Sığırçın Durnanın dediyindən cəmi bir cümlə dinləyib, ondan sordu:

- Olar bu səfərə bir ay sonra çıxmaq?

- Sən bundakı hikkəyə bax, - qeybətini sevməyəm deyən Qarğa Sığırçındakı özünəgüvənə heyrət etməyə bilmədi.

- Yox! - Bu Durnanın bir kəlmədən ibarət qətiyyətli cavabı idi.

- Anladığımı qədər, əbədiyyət dediyiniz, o Ənqa quşunun yaşadığı məkan daim bir yerdə qalır.

- Hə! - Durna Sığırçının sözlərini təsdiqlədi.

- Yəni, o heç zaman yerini dəyişmir.

- Hə! - Yəni Durna cavab verdi.

- Bildiyim qədər, onun yuvası samandan, palçıqdan yoğrulmayıb ki, yağış yusun, yel aparsın.

-Yox, onun məskəni daş-qayadı!

- Əla! - Sığırçın sözlü birisinə bənzəyirdi, amma Durna onun sorğu-sualının mənasını anlamırdı.

- Ənqa quşunun məskəninin materialının sizi nədən bu qədər dərin maraqlandırdığını gerçəkdən başa düşmədim. - İclasın sədri Durna olduğu üçün yalnız o Sığırçına cavab verir, nümayəndələr isə dialoqu izləyirdilər.

- Yəni, Ənqa quşu top dağıtmaz qayalıqda mövcuddur.

Səbri tükənmiş Qaz başını göyə tutub:

- Qa, qa... - Qısa etsənə? - Giley-güzarını bildirdi.

- Birbaşa mətləbə keç! - Durna Sığırçını tələsdirməsəydi Qazın zəhmətli baxışlarına cavab verə bilməzdi.

- Təklif edirəm, bu səfərə bir ay sonra gedək!

- Nədən bir ay sonra? - Durnadan fərqli olaraq səbrsizlənmiş iclasın katibi Leylək sual etdi.

- İki səbəbdən: ya mənim balalarımın qanadları bərkiməlidir ki, onlar mənə uça bilələr, bu da tam bir ay çəkər. Ya da mən onları gözləməliyəm, böyüyüb özlərinə yem tapsınlar, müstəqil həyata ayaq bassınlar.

- Sən onlardan imtina etməlisən, əgər bu yolu tutmusansa!

Rəhimdilli Durna bunu deyə bilməzdi, Başarı buna tam əmin idi. Hoppandı-düşdü, səsin kimdən gəldiyini ayırd edə bilmədi. Amma əmin idi, bu Durna deyildi. Digər tərəfdən Durna olsaydı, o danışıqda başındakı uzun tüklər yırgalanmalıydı, amma, o səsi eşidəndə quşun heç bir tükü əsmirdi.

- Nədən? - Sığırçın ciddi görkəm aldı, əvvəlkindən fərqli olaraq səsi qulağa bir qədər gərgin dəyirdi. - Nədən imtina etməliyəm?

- Nədən yox, kimdən! - Səbrsiz Qarğa səsini başına atdı.

Yavaş-yavaş iclasdakılar yerlərindən qımıldanırdılar. Görünür söhbətin gözlənilməz bir məcraya axması hər kəsi narahat etməyə başlamışdı.

- Təbii, söhbət səfərdən gedir! - Durna səsini çıxaran anda hər kəs səsini içinə çəkdi.

- Dedim axı, məndən asılı beş boğaz var... - Sığırçın üzük kimi onu əhatəyə alıb, yuvadan gəlinə keçdikləri uzun yolda yorulduqlarından boyunlarını qoltuqlarına soxub mürgüləyən körpələrini göstərdi. - Gözləməliyəm bunlar azca böyüyüb özlərinə yem tapsınlar, həyata ayıq başla baxa bilsinlər.

- Sən onlardan imtina etməlisən! - Durna təmkinlə dinləndi.

- İmtina?! - Sığırçının əsəbdən səsi titrədi.

- Əgər sən bu yolu tutursansa...

Durnaya sözünü bitirməyə izin verməyən Sığırçın:

- Bu vicdansızlıq olmazmı, ayaq üstə dura bilməyən canlıni həyatın ağışuna kimsəsiz atasın?

- Vicdansızlıq niyə? Sənin də əbədi həyata sahib olmaq haqqın var!

Durnanı axıra qədər dinləyən Sığırçın, bu dəfə aramla dilləndi:

- Səni başa düşürəm, bir erkəkdə analıq duyğusu oyana bilməz, baxmayaraq, onda valideyinlik məsuliyyəti var.

Sanki qurbağa gölünə daş atdılar, iclasda gözlənilməz bir sakitlik yarandı.

- Sizin dilə gətirmədiyiniz yalnız bir şey var...

İclasdakılar susub gözlərini Sığırçına dikmişdilər. Bu an o da susdu.

Amma hər kəs onun nə deyəcəyini gözləyirdi.

- Sığırçın xanım, bəlkə deyəsiniz, əgər çözləmək məsələdirsə, burdaca birgə çarə axtarırıq.

- Bu kollektivdə həll olunacaq problem deyil.

- Bəs, harda?

Sual verən iclasın katibi Leylək idi, Durna Sığırçının töhmətindən pərt olduğundan nitqi qurumuşdu.

- Hər kəsin öz içində həll edəcəyi problemdir.

- Yardım edərsiniz, biz o problemi görək?

- Hə!

Sığırçın quşların xətrinə dəyməkdən çəkinirdi, ya qorxusu nə idisə düşündüyünü deməyə tələsmirdi.

- Xanım, - Leylək qara baş, qonur kürəyin üzərindən başını ona uzadaraq sözünü deməyə tələsdirdi.

- Ədalətsizsiniz!

Leylək uzun boğazını özünə sarı çəkmədi, göyə milləyib Sığırçının ağır ittihamı qarşısında bircə dəfə:

- Himm... - etdi, sanki, Sığırçın onda böyük dünya kəşf etmişdi.

- Bu fikrə necə gəldiniz? - Təmkinli mələk ləqəbi ilə tanınan iclas sədri səbrinə xələl gətirmədən sual etdi.

- Çox sadəcə... - deyib, o, mürgü vuran beşbalasını qanadları arasına aldı.

Heç kəsin görmədiyi bir şeyi Sığırçın görür və dərk edir, Durna belə düşündü. Lakin tez də iki halın yerini bir-biri ilə dəyişdi: dərk etdiyi üçün görür. Yox, gördüyü üçüb dərk edir! Bəs, onda biz niyə onu görmürük?

- Siz özünüzdəki eybi görə bilməzsiniz...

Aha, bunu doğru deyir, Durna Sığırçının fikrini təsdiqlədi. Özündəki eybi görməkdən ötrü özünə kənardan baxmaq lazımdır. Bunu necə etmək olar?

- Əgər siz eqoist olmasaydınız, başqalarını da düşünərdiniz.

- Siz haqsızsınız! - Sədrin səlahiyyətlərini mənimsəmiş Leylək Sığırçına səsini qaldırdı. - Görürsünüz ki, burda hər növ canlı var. Ona görə də biz hər kəsi dinləyib orta məxrəcə gəlməyə qərar vermişik.

- Görürəm! - Sığırçındakı rişxənd açıq-aşkar duyulurdu. - Amma diqqət etsənə, nədən əbədiyyət yalnız erkəklərə aid olsun ki?

Başarı yuvada onun yolunu gözləyən anasını xatırladı, məgər onun əbədiyyətə qovuşmaq haqqı yoxmu? O, bir addım dəstədən geri addımladı, lakin tez də ayaq saxladı. Axmaq, deyib, özünü qınadı,

əbədiyyət istəyimə ən böyük maneə anamdan savayı kim ola bilər? O, əvvəlki yerinə döndü, lakin Sığırçının gözü ilə iclasa nəzər salanda haqsızlığa görə özünü bağışlaya bilmədi. Nədən anası bu məkana dəvət olunmayıb? Məgər bütün canlılar kimi onun da əbədi yaşamaq uğrunda gücünü sınağa haqqı yoxmu?

Qaz Sığırçının qarasına deyirməyə başladı:

- Fısss, fıss..., guya balaları böyüyüb ona sağ ol deyəcəklər. Hər il beş-altı bala verir, amma nə fayda? Qanadları bərkiyənin kimi onu tərk edirlər.

Balalarını öz dünyası sayan Sığırçının həyat amalını Bildirçin dilə gətirdi:

- Ondan ötrü bala böyütmək fərəhdir.

- Hı..., bəs, tək qalmaq əzab deyilmi? Özünü düşünə bilmir zəhmətkeş qarı!

- Bəlkə, fədakar ana desən düz olar?!

Qazla Bildirçinin pıçhapıçı getdikcə dərinləşirdi.

- Hələ, o quş aləminə yeni qayda da tətbiq etmək istəyirdi. Erkək tayına təklif edib ki, kürdlük dövrünü bərabər bölək.

- Vay, bu nə cəsaret? - Qaz hiddətini bürüzə verdi. - Barı təklifini qəbul etdirə bilibmi?

- Təbii ki, yox!

- Buna nə ad verəsən?

Qaz Sığırçını yamanlarkən Bildirçin cəld dilləndi:

- Feminist!

- Hə, indi bildim!

- Nəyi?

- Tək qalmağının səbəbini.

Sığırçının şəxsi həyatını müzakirə mövzusunda çevirən bu iki quşun səsi getdikcə pıçhapıçdan çıxıb aləmə yayılırdı. İclasın sədri və katibi eyni anda sağ qanadlarını qaldıraraq dimdiklərinin üstünə vurmaqla onları sakitliyə dəvət etdilər.

Başarı öz əvvəlki yerinə döndü. Burdan iclasdakılarını dəyərləndirib hesablama apararaq yanaşı durduğu iki quşun ayaq barmaqlarını görməkdə çətinlik çəkmirdi. Qarğa Sağsağanın barmaqlarını sayıb axıra çıxanda özü ilə ustadı arasında qumun üstündə bir üstəgəl qoydu. Ordan yarım qövs çəkərək öz barmaqlarını ikinci dəfə saymağa başladı. İki barmaq özündən, dörd barmaq Sağsağandan borc alıb hesabladı. Başarı bunun Sığırçın ailəsinə aid olduğunu zənn etməkdə yanılmamışdı.

İclas sədri sağ qanadını yuxarı qaldırdı, sol qanadının ən ucdakı mil lələyini dimdiyinin üstündə qılinc kimi çəpəyi tutdu, asta səslə fit çaldı. Sakitliyə riayət edin mənası verən bu işarəni quşlar arasında anlamayan yalnız Sığırçının həyat təcrübəsi olmayan yeni tüklənmiş balaları idi. Çünki təkcə onlar ana Sığırçının ayağa qalxıb silkələnərək onları qanadlarının arasından qoparmasına etiraz əlaməti olaraq ci-vi salıb narazılıq edirdilər.

Sığırçın cür, cürü etdiyi an beş sarı dimdik bala ana boynundan sallaşmaya son verib, qamətlərini dik tutub, nazik qılçaları bir-birinə dolaşa-dolaşa onun ardınca düzüldülər. Balaca əsgərciklər ananın arxasıya nizamla addımlayırdılar.

- Üüü... üyü... Bayquş ağzını göyə qaldırıb astadan uladı. Gözlərini açmamışdı.

- Bayquş, gör kimlərlə yola çıxırsan? - Öz-özünə deyən bütün qoca quşlar kimi öz sualına özü də cavab verdi: - Gecə uçmaqdan qorxanlarla! Ah, zavallılar, bunlar hələ də anlamırlar ki, gecə şikarı əldə etmək üçün günün ən münasib vaxtıdır. - Sol gözünü yarı qapalı açıb yüz səksən dərəcəli bucaq altında ətrafa nəzər salıb yarasanı görünə: - Hım... səfərin faydasından keçmək olmaz! - mızıldanıb, yenidən gözlərini yumdu.

## Çalıquşu

Çalıquşunu Qarğa öz adı ilə çağırmazdı, Yarpaq Nəğməkarı deyib səslərdi. Əlbəttə, uzun-uzadı qarıldadıqdan sonra bu adı söylərdi.

İlk dəfə onun həzin nəğməsini tut ağacının qalın yarpaqları arasından eşitmişdi. Az dinləmişdi, tez qərar vermişdi: Axmaqlığa bax, tut yeməkdənsə, onun şəninə mahnı qoşur! Qarğa deyilməyində haqlı idi, çünki aclıqdan kəndə özünü zorla çatdırmışdı. Onda Çalıquşuna ehtiram sonralar yaranacaqdı və elə məhz bundan sonra bir daha ona axmaq gözü ilə baxmayacaqdı. Bir dəfə Qarğanın qarnına atmağa meşədə dimdiyinə bir şey keçməyəndə Yarpaq Nəğməkarının səsinin gəldiyi istiqamətə yol alıb uçdu. Yadında onun tut ağacında oturduğu məkan qalmışdı. İndi də səs həmin istiqamətdən gəlirdi. O, səsin ünvanına şığırdı.

Çalıquşu yeyib doyandan sonra oxumağa başladı. Qarğa dərk etdi ki, quş tut ağacına təşəkkür edir. Və bundan sonra balaca nəğməkar Qarğanın aləmində alicənab canlı kimi xüsusi ehtirama sahib oldu.

Çalıquşu iclas məkanına enəndə Qarğa qar eləyib, onu yanına çağırdı. Qarğadan bundan savayı davranış gözləmək olmazdı. Ona yem sorağı vermiş bir canlıya əbədiyyətin incəliyini izah etməyi özünə borc bilirdi.

XXX

Təbiətən işsiz qalmağı sevməyən Qarğa Durnadan tutarlı cavab alan kimi yenə əvvəlki məşğuliyyətinə qayıtdı. Ayaq barmaqlarını birbəbir saydıqca qatlayıb ikiqat bükürdü. Amma barmaqlarının cəmi səkkiz dənə olması onu çıxılmaz vəziyyətdə qoydu. Çıxdaş etmək istədiyi başqa quşları necə hesablayacağını götür-qoy etdiyi an Sağsağan onun böyrünə dürtmə vurdu:

- Qonşu, nə müşgülün var?

O, başı ilə ayaqlarını göstərdi. Məsələnin nə yerdə olduğunu anlayan Sağsağan ona yardım məqsədi ilə meşəyə qaçıb barmağı əvəz edəcək ağac budağını, cəld gətirə bilərdi. Lakin arada itirdiyi tək vaxt olmayacaqdı, o, həm də dəstədə gedən əbədiyyətə hazırlıq müzakirəsindəki dəyərli fikirləri də itirə bilərdi. Belə olan halda, o öz ayaqlarını Qarğanın ayaqları ilə yanaşı qoyub:

- Mənimkilərini yenə borc götürə bilərsən! - Səxavətlə ayaqlarına işarə etdi.

-Sənin barmaqlarını bir dövrə saydım! - Qarğa acizənə halda cavab verdi.

-Eyib etməz, ikinci dəfə də say!

-Bu üzlülük olmazmı? - Qarğa utancaqcasına sual edərkən...

-Sənin əbədiyyət yolundakı əziyyətinə şərik olmaq mənim üçün fəxrdir!

Qarğa bu cavabdan ruhlanıb bayaq Sağsağanla öz arasında sağdan sola çəkdiyi yarım dairənin əksinə bu dəfə soldan sağa digər bir yarım dairə çəkib əbədiyyət mağarasına çatmayacaq quşların hesabını aparmağa davam etdi.

Qarğa barmaqları qatlanmış öz qara ayaqlarından sonra dimdiyi ilə qum üzərində üstəgəl işarəsi qoydu. Dəstədəki köçəri quşlara baxa-baxa Sağsağanın ayaq barmaqlarına dimdik atıb onları birbəbir yummağa məcbur etdi. Qarğa gözünü qıyıb onunla üz-üzə duran dəstənin o biri tərəfinə baxdı.



O, sol qanadını qaldırıb gözünün üstünə çəpər etdi:

- Uzağı görmək hər zaman çətindir!

Özünə bəraət üçün söz gəzməyən Qarğanın qulağı almayacaq dərəcədə asta səslə Sağsağan pıçıldadı:

- Qocalığı boynuna almamaq bu qarğaların köhnə şakərləridir.

- Vağın sağındakını deyirəm...

- Qarğa qardaş, yəni doğrudanmı Qaratoyuğu tanımaz oldun?

- Necə tanıya bilərəm? Qarabala Vağın kölgəsində gecədən qara görünür.

Bu iki qonşu arasında Qaratoyuq didişməsi uzana bilərdi, əlbəttə, yekə addımlarla yüyürüb özünü dəstəyə çatdıran Dəvəquşunu görməsəydilər. O hadisə yerinə çatar-çatmaz quşlar ətrafa səpələnərək, dəstə pərən-pərən oldu. Zarafat deyil, yüz əlli kiloqramlıq canlının ayağı altında qalanın nəinki əbədiyyət, bir an sonrasını belə təsəvvür etmək zordur.

xxx

- Qoca kələkbaz!

Sağsağanın bunu Qarğa üçün dediyinə şübhəniz olmasın. O, Xoruzun iri addımlarla iclas yerinə yaxınlaşdığını görərkən mırıldandı və:

- Görəsən, daha kimlərə əbədiyyət vədini satıb? - düşünərkən, Xoruzun arxasından bir sürü kuban cinsli ətlik toyuqların yanlarını basabasa yüyürdüyünü gördü.

Əslində Qarğa əbədiyyət haqqında məlumat alar-almaz bu xəbəri yaymaqdan, Sağsağanın dili ilə desək, satmaqdan ötrü ilk növbədə kəndə cummuşdu. Rastlaşdığı birinci toyuq hininin üzərinə qonub:

- Kax, kaxx...

Bu qarğa dilində "vaxt itirən şanssızlıqda bəxtindən gileylənməsin" mənasın verirdi.

Toyuqları dünyadan təcrid etməkdən ötrü onları qapalı mühitdə saxlamaq yolunda saç-saqqalını ağartmış Xoruz, Qarğa toyuq hininin üstündə lövbər salmağa hazırlaşanda özünə təkan verib hinin üstünə tullandı.

- Kaxxx...

- Yenə nə xəbərlə gəlmisən?

- Kaxxx, kaxxx...

Əgər Qarğa iki dəfə dalbadal eyni ahənglə qarıldayırsa, bunun mənası yeni xəbərdi, özü də şadından deməkdir.

- Yubatma, nə xəbərin varsa, de, eşidək!

- Yubadan sənsən!

- Mən?!

Xoruz sağ qanadının ucundakı yaşıl, parıltılı lələyini köksünə vurub özünü göstərdi.

- Əlbəttə sənsən, səndən savayı mən kiminlə danışırım ki?

Nə deyəcəyini bilməyən Xoruz yan-yörəsinə baxdı, onda gördü ki, yad baxışdan qoruduğu toyuqlar Qarğaya marıtlayıblar.

- Quüğ, quüğ! - Xoruzun iki dəfə quğullaması toyuqlara sərt işarə idi. Yəni, söhbət sizlik deyil, yaxşı olar siz gözə görünməyəsiz! - Xəbərdarlıq edirdi.

Toyuqlar hinə girməkdən ötrü bir-birlərini dürtmələyib içəri soxuldular. Amma burdan da damın üstündə gedən söhbətin məğzini qulağı azca şəkləməklə bilmək olardı.

- De!

Qarğa Xoruzla yan baxıb sol qanadını açaraq bir dairə boyu yerində fırlandı.

- Mənim axmaq olduğumu sənə kim deyib?

- Bu nə sözdü, Qarğa qardaş?

- Şad xəbər havayı verilməz?

- Onda gözlə, sünbül biçilən vaxtı gələrsən!

Toyuqların sahibi taxılı biçəndə həyətin ortasında xır vurardı, toyuqlar da tərəsinə çıxıb buğdanı eşib-şillaqlayıb üzü aşağı diyirləndirərdilər. Xoruzun sünbül vəd etməsinə lüzum yox idi, onsuz da Qarğa hamının gözündən yayınaraq taxılın əl-ətəyindən oğurlayıb qaçırdı, ta ki, taxıl quruyub anbara yığılana qədər.

Qarğa özünü sındırmadan:

- Səxavətli olduğumu bilməz olarammı? Hı... - İstehsa ilə Xoruzla qımışdı. - Ağillı kişi sabaha qoymaz işi! Mən getdim!

- Dur, Qarğa qardaş, bu dəymə-düşərlik nə üçün?!

- Anlamazlar nə bilir əbədiyyət... - O, sirr verdiyinə tez də peşman olub: - Yaxşısı budur bir yumurta gətir, içim, sonra xəbəri verim.

Şad xəbər marağı ilə ürəyi partlayan Xoruz, toyuqları səslədi. Hindən birinci çıxan kuban cinsli kök, çilli toyuq oldu. Xoruzun əmrinə müntəzir olaraq sarı toppuş yumurtasını bir ayağı ilə diyirlədə-diyirlədə hinin qabağına gətirdi. Qarğa Xoruzla məhəl qoymadan uçub özünü yumurtanın üstünə saldı. Xoruzun vicdan əzabı çəkmədiyini demək

yalan olar, lakin deşilmiş yumurtanı geri alsa belə, nəyinə yarayacaqdı. Yumurtanı ağılı-sarılı bir qurtuma başına çəkən Qarğa onun divarlarını döyəcəliyib bir neçə yerə böldü.

- Oy, köhnə yumurtanı heç sevmirəm... Yenisi yoxmu?

Xoruz yox dedi, Qarğa inanmadı. O zaman xoruz:

- Qarğa qardaş bilməz deyil, kuban cinsli toyuqlar ətlidilər, onlar yalnız həftədə bir dəfə yumurtlayırlar.

- Səkkiz gündə bir dəfə!

Yumurtanın sahibi çilçil toyuq hindən bağıranda Xoruz qəzəbləndi, lakin etika xatirinə toyuğa yox, Qarğaya acığını tökdü:

- Şərtə yox idi, yumurta təzə olsun.

Xəbəri tez-tələsik bir nəfəsə deyən Qarğa, axşam üstü saat altıda olacaq iclasın yerini xatırladanda artıq hindən iyirmi-otuz metr kənardadır. Xoruz qocalığı imkan verməmişdi iclasın yerin tam eşidə, lakin hindən onların görüşünü izləyən toyuqlar nəinki iclas saatını, hətta Qarğa ilə olan bütün söhbətin gedişatını incəliyinə qədər ona şərh edib, toyuq boğazının bıçaq altına düşməməsi üçün yalnız əbədiyyətin çıxış yolu olduğunu da anlatdılar.

xxx

Iclas başlandı artıq üçüncü dəfə idi Qaranquş havaya qalxırdı. Bir metrlik dairə üzərində havada - çox da yüksəyə qalxmağa cürəti çatmırdı, yoxsa əbədiyyətə qovuşmağın incəliklərini axıra qədər öyrənə bilməzdi, - dövrə vurub yenidən yerə enirdi. Sözsüz, buna yerə enmək demək olmazdı, çünki ayaqlarını torpağa basmırdı, yalnız qanadlarını açıb müvazinətini tarazlayaraq hava boşluğunda dururdu. Üçüncü dəfə yerə ayağı təsadüfən dəydi, tez qanadları ilə küləkləyib yuxarı qalxdı. Sərçənin köhnə xəstəliyi - yazda çökə ağacının tozlanmasından tutduğu allergiyası baş qaldırdı. O dəqiqə donquldana-donquldana yerini dəyişdi.

Müşahidəçi Qarğanın Qaranquşa baxıb tərəddüd keçirtdiyini açıqca sezmək olurdu. O yenidən səmaya qalxdı, maili istiqamətdə uçub dəstənin başı üzərində durdu, dırnaqları Qunun boğazına dəyib cızanda qəzəblənmiş quş onun ayağını dişləmək istəyi ilə dimdiklərini şaqqılatdı. Lakin bir yerdə durmağa adətkar olmayan Qaranquş artıq qanadlarının küləkləməsi ilə Leyləyin saçını pırpızlandırdı.

Qarğa Sağsağanın şəhadət barmağına vurdu, amma quş Durnaya diqqət kəsildiyindən ayağındakı ağrıya məhəl qoymadı. Qarğa onun ayağını davamlı döyəcləyəndə, o, başını ayağına salladı.

- Bunu aç!

- Nə oldu, Qarğa qardaş, hesab düz çıxmır?

- Səhvsiz olan yalnız Tanrılardır!

Sağsağanın dodaqaltı nəsə dediyini eşitməmək mümkünsüz deyildi, o, Qarğanın Tanrıçılıq eşqinə düşməməsi üçün dua oxuyurdu.

XXX

Bir topa bağ quşu erkəkli-dişili uçub iclas meydanının üzərinə gələrək quşların başı üzərində dövrə vurduqdan sonra qumluğa endilər. Sağsağan qonşusunu mənalı-mənalı süzdü.

- Qoca kələkbaz, görəsən daha kimdən rüşvət alıb?..

Qarğa hikkəsindən necə ağır nəfəs aldısa, burun pərlərindən selik axmağa başladı.

- Qarğanı cılız bağ quşlarına əbədiyyət vəd edəcək qədər maymaq sayma.

- Elə isə, bunlar əbədiyyət sorasını hardan aldılar?

- Guman edirəm, bayaq mən Xoruzla danışıqda hinin peyinliyində eşələnən sərçələr söhbətimizə gizlin qulaq veriblər.

Sağsağanın Qarğaya olan hiddəti əvvəlkindən daha artıq dərəcədə özünü büruzə verdi. O, iki qanadını başına çırpıb gözlərini qapadı.

- Sən niyə narahatsan? Səma genişdir, arxayın ol, sən uçanda kimsə sənənin qanadlarının açılıb yumulmasına mane olmayacaq. Hər kəs öz bədəninə imkan verdiyi qədər göydə yer tutacaq, hər kəs öz vücudunu daşıyacaq, kimsə kimsəyə cavabdeh deyil.

- Haqlısan! Mənim qorxum göydən deyil, yerdəndir. Yumurta yığmaq üçün əlinə düşmüş fürsətdən bəhrələnmisən.

- Bu həyatın tələbidir...

- ... Əbədiyyətin tələbinə zidd olan! - Sağsağan Qarğanın fikrini tamamladı.

XXX

Qarğa dimdiyi ilə sinəsinə vuranda balaca başı büsbütün sinəsinin tükündə itdi, lakin az sonra dimdiyini sinəsindən çıxararaq sağ ayağına

dimdik atdı. Səhv etdiyini tezəcə də anlayıb, sol ayağının çeçelə barmağını yumdu. "Qoca həpənd, bu səfər sənlik deyil!" - donquldandı. Bunu yalnız sağındakı Başarı və solundakı Sağsağan eşitdi. Onun kimin qarasına deyindiği görünür Başarının marağ dairəsində olmadığından, o, Qarğaya ani nəzər salıb, cəld başını geri döndərərək iclasda danışılanları dinləməyə çaba etdi. Sağsağansa Qarğanın bu dəfə özünü çıxdaş etdiyinə əmin idi. Çünki Qarğaya əlifba öyrədərkən Sağsağan hər dəfə dərəcə aid sual verəndə Qarğa "krax, krax...", yəni, "Mən-mən!" edib, səsinin xırıltısından Sağsağanın qulaq pərdəsini silkələyirdi. Şagirdinin xətrinə dəyməmək şərti ilə, əsl müəllim kimi hərəkət edən Sağsağan ona demişdi:

- Sən istedadlı olmaqdan savayı, həm də quşlar arasında alicənablığına görə ad qazanmış birisən...

Sağsağanın tərifini döşünə yağ kimi çəkən Qarğa utanaraq yerində yırğalanmışdı.

- Ustad sözünə etiraz etməyə cürətim çatmaz!

- Amma...

- Yəni məndə nəşə çatışmazlıq var? - O, ciddi görkəm almışdı.

Qarğanın sualına fərasətli quşun cavabı belə olmuşdu:

- Qətiyyə, özündən nagüman olma!

- Amma dedin... Sən ə...amma dedin, sən!..

- Bu amma əmma tapmaq məqsədi ilə deyilmədi.

- Mən də elə düşünürdüm!

Qarğa yenə əvvəlki tək utancaq tərzdə yerində yırğalandı.

- Mən düşünürəm az danışmaq sənə alicənablığını daha da artırmış olar...

- Bəs danışmasam, məni necə anlayarlar?

- Çox sadə, sənə etika dərsləri keçərəm.

Etika kəlməsini qulağı ilk dəfə alan Qarğa adəti üzrə sağ qolunu qaldıraraq başının ortasını qaşdı.

- Əxlaq normalarını öyrənməklə sən fikrini sözsüz də qarşındakına çatdırı bilərsən, o zaman daha ağıllı görünəcəksən.

- Hımmm...

Sağsağanın Qarğaya cavabı bu oldu:

- Hımmm!

Etikadan ilk dərsi Sağsağanın qulaq pərdəsini silkələyib beyninə işləyən "krax" sözünü azaltmağa yönəldildi. O, dimdiyini sinəsinə bir dəfə vurmaqla "mən" işarəsi verə biləcəyinə Qarğanı inandırmışdı. Bununla da etika dərsi Qarğanı çox qane etdi, çünki

həmişə krax edəndən sonra səs tellərinə zədə dəydiyinə görə öskürüb boğazını təmizləməli olurdu.

İndi Qarğanın sinəsinə vurub ayağından bir barmağını bükəndə Sağsağan dərk etdi ki, o, əbədiyyət səfərinə tərəddüd edir.

- Bu fikrə nə gec gəldin? - Sağsağan sual edincə, Qarğa:

- Sus... - O, sol qanadını dimdiyinin üstünə qoydu. Əslində bunu ikinci etika dərində öyrənmişdi. - Duymasınlar. - Qaza yanpərti baxıb: - Kimsəni sevindirmək fikrim yoxdur. - Guya iclası dinləyirmiş kimi qulağını Durna tərəfə tutdu: - Əsas odur ki, düzgün qərara gəldim, - dedi. - Səhvətsiz olmayan canlı yoxdur, amma saçını illər yolmuşa, - etika dərindənin bəhrəsi olaraq başını köksünə vurub, - səhv etmək yaraşmaz, - dedi.

Sağsağan başı ilə Başarıya işarə edərək:

- Bunu tanımamış olmasan?

- Onu tanımayan var ki? Gizliyuvanın oğludur.

Qarğanın nəyə işarə etdiyini göydə qapan Sağsağan gülümsədi:

- Dünyada yemədiyən tək şey arıkolibrinin yumurtasıdır.

Qarğa çarəsizcəsinə təsdiqlədi.

- Onu çıxdaş etməmişən ki?

- O ana-baladan baş çıxarmaq çətindir, onların bütün əməlləri gizlidir. Nə gəldikləri yerdən deyirlər, nə də yediklərindən. - Qarğanın dərində açılmışdı. - Kaş, sən ona da etika dərində keçmiş olaydın.

Sağsağan Qarğaya mənalı-mənalı baxaraq:

- Məhz onda kimliyini anladın! - dedi.

XXX

Əbədi həyat eşqi Sağsağanı necə məftun etmişdisə, o, real həyatdan özünü təcrid edib, bütün varlığı ilə bu barədə düşünürdü. Qarğa onun orta barmağını dimdiyi arasına alıb sıxanda özündən bixəbər çıxırdı. Sanki qəfildən ova çevrilmişdi. Dəstədəki bütün quşlar səs gələn tərəfə döndülər.

- Qarğa qardaş, əbədiyyətə qovuşub-qovuşmayacağını deyə bilmərəm, amma səhv etməsəydin, səni Tanrı elan edərdim.

Sağsağanı qəzəbləndirən onun orta barmağını yummasında ısrarlı olan Qarğanın astaca qara boğaz, qonur kürək deməsi idi. Bu hesabla Qarğa üçüncü dəfə idi Kanada Qazını siyahıdan çıxdaş edirdi.

Sağsağanın kinayəsini birmənalı qarşılayıb, onun orta barmağını dimdiyi ilə cəld dartıb açaraq:

- Krax-karax-krax!!! - Qarğanın təsadüfən çıxardığı bu səs qarşısındakı ilə həmfikir olması anlamına gəlirdi. - Düşünürəm, yubatmadan kəşfini elan etməlisən! - O, yerində bir neçə dəfə hoppanıb düşdü.

- Ğğğııı - Dəvəquşu uzun boğazını yuxarı uzadıb tükürpədicisi səs çıxartdı.

Durnadan qərar gözləyən quşlar Dəvəquşunun qəzəbli baxışları altında kiryib durdular.

- Siz zamanı boşuna xərcləyirsiniz, evinə tələsənləri nəzərə almamanız ədalətsizlikdir.

- Evinə?! - Durna təəccübünü gizlətmədi.

- Bəli, sahibkarı insan olan quşlar digərləri kimi özlərinə yuva qurmurlar. Evdə yaşamağa məhkumdurlar.

- Bunun nəyi pisdi? - Dovdaq dodaqucu pıçıldadı.

- Ğğğ... - Bu Dəvəquşunun qeyzlənərkən çıxartdığı ən incə boğaz səsi idi və onlar adətləri üzrə qəzəblənən zaman sözə başlarkən ğ hərfindən boluca istifadə edərdilər. - Sahibin qulu olurlar! - Dovdaqdan fərqli olaraq Dəvəquşu hamının eşidəcəyi tərzdə ucadan bağırdı.

Dəvəquşunun evə tələsməklə bağlı SOS signalı Durnanı iclası qapalı elan etməyə tələsdirdi.

Sonda qərara gəldilər ki, sabah dan sökülməmişdən, xoruzun birinci banında hamısı burada, iyde ağacının altında olsunlar. Axırda da səfər dəstəsinə ağsaqqallıq edən Durna, söhbətə son qoyub, hökm oxudu:

– Gecikən, bəxtindən küssün, heç kəsi gözləməyəcəyik.

Bu qısa xəbərdarlıqdan sonra, bir daha xatırlatdı;

– Hər kəs özünə və tutduğu yola cavabdehdir!

## Vida anı

Başarıya yalnız indi aydın oldu ki, anasının uzun zamandan bəri divarda cızdığı tablo kimə məxsusdur. Təqribən bir ay əvvəl anası iki yoğun ayaq eskiz etmişdi. Lakin cızma-qarası özünü qane etməyəndə sahildən dimdik-dimdik palçıq daşıyıb divarda yaratdığı həndi-hamar yerləri basdırıb düzəltmişdi. Divara suvadığı təzə palçıq qurumayıb hələ

nəm ikən anası bir gün yenə qanadındaki bərk lələklərdən birini çəkib çıxararaq təkrarən asta-asta öz sevimli məşğuliyyətinə başlamışdı. Ananın kimin şəklini çəkəcəyini oğlu çox maraqla etsə də, lakin anasından sual edib bunu öyrənməyə tələsməmişdi. Əslində anası rəsm çəkəndə, o uzağa uçmaq üçün izin almaqdan ötrü ona yalvar-yaxar etməyə ehtiyac olmurdu. Sadəcə, sivişib yuvadan qaçırdı.

Ana quş adəti üzrə yırtıcı quşların şəklini çəkib balacanı vəhşilər aləmi ilə tanış edirdi ki, balası kimlərdən özünü qorumağın vacibliyini bilsin. Bir də balaca düz xatırlayırsa, anası suda-quruda yaşayan canlıları təsnifləşdirəndə ona demişdi ki, barmaqları bir-birinə nazik pərdə ilə birləşmiş quşlar suda cəld üzürlər və onlardan sənə ziyan gəlməz. Qəribədi, anasının son əsərindəki canlının ayaq barmaqları bir-birindən aralı deyildi. "Hər kimdisə mənə aidiyyəti olmayan birisidir!" - Başarı qərar çıxartdı.

O, toplantıdan dönəndə artıq hava qaralmışdı, yuvaya nə vaxt girdiyindən anası xəbər tutmadı. Ana quş sağ qanadından dartıb çıxartdığı şah lələklə divarı cızıq-cızıq etmişdi. Anasının arxasında durub rəsmə diqqətlə baxdı. "Bu odur, özüdür, qara baş, qonur kürək Kanada Qazı!" Anasının iç dünyasına girmiş quşa azca da olsa qışqandı. Canından sözlə izah olunmaz gizilti keçdi. Başarı anasının oğluna olan sevgisindən bir parçasını qara baş, qonur kürək dartıb öz yuvasına apardığına əmin oldu. Əks halda, o nədən öz yuvalarında üşüsün ki? O, çəkilib yuvada öz küncünə qısılmaq istərkən yaşadıkları ağacın altından gələn qaqqıltı səsi onu diksindirirdi. Səs çox yavaş eşidilirdi, bu başqalarına gizlin sirrini bəyan etməkdən utanan, başqalarını duyuq salmamaq üçün asta səslənən çağırışa bənzəyirdi. Ana quşun qulağı bu səsi alar-almaz onun üzündəki gərginlik qeyb oldu, o gülümsəyərək yuvanın ağzına gəldi, başını uzadıb səs gələn səmtə baxdı. Səhv etmirdi, danışan divardakı rəsm deyildi, o özü təşrif gətirmişdi. Başarının gözləri indi tabloya mıxlanmışdı...

Ana quş yuvanın kandarında görünər-görünməz Kanada Qazı başını köksünə endirib ədəb-ərkanla, sözə sığmayan kübar bir davranışla onu salamladı. Ardından avazla serenada oxumağa başladı. Bunun mənasını anasından daha çox balaca anlayırdı: o nəğmə balacanın anasına eşq elan etməklə yanaşı, həm də vida xəbərini ona çatdırırdı. Başarının anasına yazığı gəldi, uzun tənhalıqdan sonra sevdiyi canlıdan daimi ayrılacaqdı. Ayrılıq fikrini beynindən keçirtməyi an canına üşütmə düşdü, birdən qara baş, qonur kürək Başarının da uzun səfərə çıxacağını anasına çatdırıb bilirdi.



Ana onun şəninə avazla oxunan qaz nəğməsinə məst olub yuvanın ağzındaca onu axıra qədər dinlədikdən sonra quşu alqışlayıb qanadlarını bir-birinə çırpdı. Yuvanın ağzına dayadığı rəsm çəkdiyi şah lələyi qanad çırparkən yaranan küləyin təsirindən havada uçub yerə yön aldı. Qara baş, qonur kürək onu havadaca dimdiyi ilə tutdu. Başını arxaya çevirib lələyi boynunun ardına keçirdi. Ana yuvanın ortasına hoppananda gözü oğluna sataşdı:

- Oy, canım oğlum, sən bu gün heç yana getmədin!

Başarı fikrə dalmışdı, ana isə dil-boğaza qoymayıb, balasına qayğısızlığına görə özünü yamanlayırdı. O, anasının halına acıyırdı. Ana ürəyi hər şeyi qaydasında görmək istəsə də, lakin, bu onun fiziki gücünün imkanlarından kənar idi...

### **III hissə**

#### **Səfər üstə**

Günəş dənizdən boylanmamış Başarı yerindən qalxdı, üstünə sərdiyi dala qırığını astaca itələyib altından sürüşüb çıxdı. Qurumuş dala döşəməyə düşəndə xışıltı səsi verdiyindən, o, çaba edirdi hərəkətlərinə tam nəzarət etsin ki, anası ayılmasın. O, yatağından endiyi an bədəninə təkən verib düppədüz görüş yerinə uçdu.

Nə dan yeri sökülmüşdü, nə də günəş deryadakı yatağından oyanıb səməyə qalxmışdı. Başarı uçub sahildəki iydə ağacının altında təyin olunmuş görüş yerinə gəldi. Ardından quşlar birbəbir bu ünvana cəm oldular.

Onlar sıraya düzüldülər, sözsüz, Durna qabaqda olmaq şərti ilə, amma yol xəritəsini Leylək qoltuğuna vurmuşdu. Gözlənilmədən Qarğa var səsi ilə bağırib hamının diqqətini özünə cəlb etdi:

- Dur! - deyib, tələş içində o, irəli yeridi. Dimdiyi ilə sinəsini eşib, dəvə quşu fermasının həyətidəki elektrik dirəyindən çırpışdırdığı kəndir parçasını ona uzatdı. Lakin Leylək heç nə anlamadı:

- Yükümü artırmaq nəyimə yarar? - Matdım-matdım baxıb durdu.

- Bu sənin rahatlığın üçündür. - Səbrliliyinə görə ustadı Sağsağandan aldığı təmkinli mələk kəlməsi Qarğaya əbəs verilməmişdi. Çox böyük səbrlə ipin yüksək məziyyətlərini ona şərh etdi, amma, kaş, onun elektrik dirəyindəki funksiyasına işarə vurmada nitqini tamamlayaydı.

- Əgər xəritəni boynumdan asarsansa, kəndir məni boğmaz ki?.. - Sarısını udmuş Leyləyin Qarğadan bunu sormasında, düşünmək olar ki, o tam haqlı idi.

- Kaxx...

Qarğa dilində bunun mənası yox və qətiyyətlə yox, demək idi. Yəni, yoxun gücləndirilmiş formasında etiraz etməklə, o, Leyləyi sakitləşdirmək istərkən belə quş acizənə şəkildə Qarğanın dimdiyinə baxırdı. Leyləyin boğazına kəndiri atmaqdan ötrü onun səviyyəsində havada durmuş Qarğanın dimdiyində gözləri ilişib qalmışdı. O hər cəhdlə boğazını geri çəkirdi, Qarğasa inadından dönmürdü... Üçüncünün müdaxiləsinin gərəkli olduğunu kənardakılar qət edərkən, Qarğa ağıl xəritə ilə bağlı dilemməni həll edə bildi.

- Sənin əndişəni anlayıram, kəndir çox funksiyalı əşyadır. Amma sən qarğaları o qədərmi mənfur niyyətli bilirsən?

- Ne... hay!

Bu Leylək dilində sənə şübhəm yoxdur anlamı verirdi.

- Elə isə izin ver, sənin səfər rahatlığını tənzimləyim.

- Açığını deyim, - Leylək boğazını əvvəlki kimi ondan kənarında tutdu. Sözsüz, Qarğaya inansa da, lakin fermerin istifadəsində olan kəndirdən çırpışdırılıb gətirilmiş hissəsinə xoşməramlı əşya kimi baxa bilmirdi. Çünki fermer adətən ona itaət etməyən dəvə quşlarını elektrik dirəyindəki kəndirlə asırdı. Quşlar arasında həmin dirək edam ağacı kimi hallanırdı. Qarğanın dimdiyindəki kəndir məhz həmin dirəkdən qoparılmış bir parça idi. Leylək Qarğadan bir xeyli aralı duraraq danışırdı: - Xəritəni sinəmə sıxıb, necə uçaçağam!" - kimi müşgül məsələ barədə bütün gecəni düşünmüşəm. Bu mənə zor gəlir, amma kimsə bunu, - sinəsinə sıxdığı yol xəritəsini sağ qolu üstə alıb qabağa uzadaraq, - özü ilə daşmalıdır. Uzun yolda azmaq, qərib düşmək, kimsəsiz qalma kimi məşəqqətləri burdakı quşların çoxu dərk edə bilməz. Axı, onların çoxu köçəri deyil... Əbədiyyət yolu macəraçılıq sevməz!

Qarğa onun ağıllı monoloqunu diqqətlə dinləyib fikrə getmişdi. Qəfildən ayılıb özünə gələndə:

- Kaş, səni çoxdan tanıyıdım! - dedi.

Onun heyfslənməyinin səbəbini bu gethagetdə anlayan tapılmadı. Bu qeyri-adi hərəkətləri ilə hər kəsi heyretləndirməkdə mahir olan Qarğa:

- Sözsüz, mən də sənə kimi hərəkət edərdim, əgər yaxşı tanımadığım birisi mənim başıma ip atmaq istədisə... Hətta mənim həyatımla oynayan o canlının üz-gözünü cırmaqlardım. Lakin sən əmin ol ki, bu dəstədəkilərin əksəriyyəti mənə illərdi bələddilər. Kimsəni boş yerdən güdaza vermərəm.

Leyləyin tərəddüd içində olması başını asta-asta sağa-sola fırlatmasından hiss olunurdu. Etdikləri Qarğanın gözündən yayınacaq qədər cəld deyildi. O, dönüb arxasında duran Durnadan qorxusunu öldürə bilməyən Leyləyi razı salmaq üçün yardım dilədi. Durna Leyləyə başı ilə işarə verəndə, o, boğazını uzadıb Qarğanın dimdiyinə vurdu. Himə bənd quş ipi Leyləyin boğazına atdı, lakin onu sıxmadı. İpi boğazının ölçüsündən azca artıq edib boş saxlamaq şərti ilə üç düyün vurdu, sonra dürmələnmiş perqamet kağızını ordan asdı. Leylək boğazını geri çəkərkən ağızından:

- Ox ay! - Çıxdığını yaxınında olanların qulaqları aydın eşitdi.

- Keçmiş olsun, can dostu!

Başarı Leyləyə gözyaşlıqlığı verəndə Qarğanın ustadı da balaca ilə həmfikir olduğunu bəyan etdi.

Qarğanın havaya qalxmadığını görən Sağsağan:

- Gerçəkdənmi özünü çıxdaş etdin?

- Mən səni tərək etməmək qərarına gəldim! - Sağsağanın aldığı cavab bu qədər bəsit oldu.

xxx

Ənqa quşunu görüb, əbədi həyatı qazanmaq üçün etdikləri səfərin ilk günləri hər şey öz qaydasınca gedirdi. Yazılmamış, amma güzəştisiz qanuna hamısı sözsüz əməl edirdi.

Məgər onlara indi kimsə “dur!” deyə bilərdi?

Məgər onlar öz istəkləri ilə yola çıxmamışdılar?

Kim onlara ikinci bir xəritə cızır, yol təyin edə bilərdi?

Məgər fikirlərini qət edib, qərar çıxarıb, gələcəkləri üçün hökmü özləri kəsməmişdilərmi?

Bu yetkin yaş sahiblərinə, qanadı bərkimişlərə kimsə sahib çıxıb bilərdimi?

Onlar özləri özlərinə, sözlərinə hakim olduqları üçün, özləri də özlərinə sahib idilər.

Bu yolda kimsə onlara böyüklük edib, sahib çıxma bilməzdi!

Yola sahib olmaq istəyənin, gərək hökmü öz içində doğsun!

XXX

Bu minvalla çox getdilər, dedilər, güldülər. Yolun başlanğıcında “yoruldum” deyən olmasa da, nə heyf ki, gözü dağıyıqlar oldu. Suyu azalmış gölün üzərindən uçanda, Qara Qutanın qanadları süst düşdü, göl onun ac qarnını doyduracağına vəd verdi. O, gözünü aşağıdan çəkmə bilmədi. Bir xeyli uça-uça gölə nəzər yetirdi və öz-özünə “yox, yox!” desə də qarnı, ürəyi və başı bir fikir ətrafında birləşmədi. Ov xəyalından duyduğu həzz beynindəki böyük ideyanı alt-üst etdi. Acından quruldayan dənliyi nağdı qoyub, nisyə dalıyca getdiyindən onun gerçək həyatdan imtinasını axmaqlıq saydı.

Qara Qutanın ağılı ona diqtə etdi ki, bu gölün qırağı qurumamışdırsa, suyu lillidirsə, demək, bu yaxınlarda Kür daşib, kürrük edib, basıb səddini, sərhədini keçib. Həmişə daşqın olanda, çayın xırda balıqları ilişib göldə qalır. Ordakı yaşıl qamışdan, çayır, yosundan yeyib ətə-cana gəlirlər. Qutanın ağızı sulandı, yekə dimdiklərini bir-birinə vurub, zərblə şaqqıldatdı. Keçmiş həyat təcrübəsindən doğan xəyəlləri gələcəyini reallaşdırmaq üçün ona yağlı vəd verdi:

– Mən orda üzən balıqları görürəm.

O, artıq lilli gölə ürəyində eşq elan etmişdi. İndi heç kəs onu bu eşq yolundan qaytara bilməzdi. Cüllütsə Qutanın yanında birbaşa gölə enməyə cürət etmədi. Qanadlarını yavaş vurub, Qutandan geri qaldı və bundan sonra, yerə diqqətlə baxdı. Gördüyü mənzərəyə elə heyran oldu ki, onun zövqi-səfasından başı gicəlləndi. Öz-özünə pıçıldadı:

– Burda düşsəm, Qara Qutan onun şikarına şərikin çıxdığına düşünüb, dərimə saman təpər. Yaxşısı budur gölün o biri tərəfində enib, özümü suyun altına salım. Qulağıma qurbağa səsi dəyir. Bilirəm, indi orda çömçəquyruqlar doludur...

Cüllüt də quyruğunu bullaya-bullaya üzən qurbağa balalarını xəyalında təsvir etdikcə, dənliyində yaranan xüsusi qııcığa tabe oldu. Axı, o da üç gün idi dənliyi ac uçub, əbədi həyat ardınca arzusunu qovurdu. Yem görərkən cüllütlərdə yaranan şərti refleksin təsirindən

artıq onun dənliyindən şirə axıb dimdiyinə çatmışdı. Dimdiyini sinəsinə silib instinktinin hökmünə tabe olaraq düz istiqamətdə gölə hücum etdi.

Qutanın heç kəsə təklif etmədən, sevdiyi məkana uçması, təkcə Cüllütü yox, Qaşqaldaq, Gərəf, Alabattaq kimi qarın tələbatı göl heyvanları ilə məhdudlaşan quşların hamısını yolundan saxladı. Heç kəs bir-biri ilə məsləhətləşmədən qanadlarını yavaş vurub, üzünü aşağı uçub, kimisi gölün sahilində lövbər saldı, kimisi də birbaşa özünü suya atdı. Hamısı da ayrı-ayrı yerlərə qonub, suda ayaqlarını isladan kimi, qanadlarını açıb suyu şappılatdılar. Əbədi həyat eşqini, Ənqa quşunu görmək həvəsini elə sudaca boğdular.

İradəsi tab gətirən, dözüb duran, nə göl, çay, dəniz, nə də yaşıl çəmən görəndə məhəl qoymayıb, Ənqa quşunun eşqi ilə qarşılaşdığı güclü hava axınını qanadları ilə yarıb, özündən arxada qoyaraq, gövdəsini irəli atırdı. Beləcə nə az, nə çox, üç gün də keçdi. Yol yorğunluğu Qazın böyük vücudunda balaca ürəyini tapıb, ora şübhə toxumunu səpərkən, onun əbədi həyat sevgisinə olan inamını laxlatdı. Şübhə Qazın başını didib dağıdaraq, nəhayət, inamına qalib gəldi.

Dəniz məğruru Fırtına quşu Xəzərin üzərindən keçəndə fikirləşdi ki, düşüb cəld ov etsə, bunun nəyi pis olar? Onsuz da Ənqa quşu oturub mağarasında, hara qaçır. Mən sağ, o sağ. Bir gün tez, bir gün gec, gedib taparam, heç nə olmaz. Təki canım sağ qalsın. Əgər acından ölsəm və ya xəstə düşsəm, onda nəyimə lazım bu əbədi həyat? Bu fikir onun qanadlarını havadaca saxladı və az keçmədi istiqamətini dəyişib, dənizə üz tutdu. İlahi, həyat necə gözəldir?!

Su həyatdır! – deyib, suda gah ora cumdu, gah bura. Gah suyun altına baş vurur, gah da üzərinə çıxır, dəniz səthində yenidən tanış olduğu həmcinsləri ilə bir-birlərinin üz-gözlərinə dimdiklərinə yığıqları sudan fəvvarə kimi püskürüb, həyatın ləzzətini tamarzı kimi, acgözlüklə ciyərlərinə çəkirdilər.

## Qaz

– Bilmirəm, ora çatacam, ya yox, gül kimi qanadlarımın lələyini yel yolub aparır.

Bunu eşidən Durna çox ötkəm avazla:

- Əgər əbədiyyətə çatmağa inamın tükənibsə...

Qaz imkan vermədi Durna sözünü tamamlasın.

- Əslinə baxsan, əbədiyyətin varlığına əvvəldən inamım olmayıb, nəinki yarı yolda içimə şübhə dolmuş olsun.

- Elə isə nədən bu yola düşdün?

- Kollektivdən ayrılmağı abırma sığışdıra bilmədim. - Qaz şəstlə cavab verdi.

- Əbədiyyətə hər kəs fərd kimi qovuşur, öz iradəsini ortaya qoyub, dözüb daxil olur o məkana. Amma sən...

- Əbədiyyət məkanı, əbədiyyət məkanı... - Qaz canlıların çatmaq istədiyi son mənzilin adını bir neçə dəfə təkrarladı.

- Əslində əbədiyyət bəlli bir ünvan deyil.

Qaz boğazını Durnaya uzadıb onu ittiham etməyə başladı.

- Durna, sən bizə mağarada yaşayan Ənqa quşuna çatmaqla əbədiyyəti əldə edəcəyimizə vəd vermişən!

- Düzdü! - Durna Qazın ittihamını təsdiqlədi.

- Bəs, əbədiyyətin bəlli bir ünvan olmadığını deməklə, bizləri çaşdırmağın nədir?

- Kiçik bir şərh verməyimə izin ver.

- Unutma, qazlar qeyzlənəndə onlar yad danışmaları eşitmirlər. Onların qulaqlarına yalnız öz fısıltıları gəlir!

- Azca səbrli ol, sözümü deyim!

- Buyur, nə qədər ki qeyzlənməmişəm əbədiyyətin doğru-dürüst izahını ver!

- O getdiyimiz əbədi məkan bizim hər birimizin öz içindən başlanır. Biz artıq onun yolunu tutub gedirik.

- Durna, mən nəinki əbədiyyətə, heç ov dalınca da lüt-üryan bədənə getmək fikrində olmamışam. Sənin dediyin o əbədiyyətdə, məgər, quşlar çılpaqmı olmalıdır? Mənim yel yolub aparın lələklərimi kimsə geri qaytaracaq ixtiyara sahib deyil. Mən bundan artıq bədənimi fəda edə bilmərəm. Əlvida, əbədiyyət yolçuları!

Qaz Durnaya uzatdığı boğazını göyə qaldıraraq, əlvida etdikdən sonra ardından var gücü ilə fısıldadı. Bu qazların bədən dilində özünü haqlı saymaq mənasını verirdi.

## Dalğıc quşu

Dalğıc quşu dərya üzərindən keçəndə səsini içinə salmayıb, səfər dostlarının aydın eşidəcəyi bir səsle dilləndi:

– Heç rəvadı, bu mavi ümmanlığa baş vurmuyasan?!

Bunu deyən kimi daha qabağa yox, qanadlarını bədəninə cırpa-cırpa üzü aşağı suya doğru uçdu. Az keçmədən suya enib doyunca üzdü, dincini aldı. Amma yorğunluğu canından çıxan kimi, əbədi həyat eşqi yenə əvvəlki tək canını sarıb, onu rahat nəfəs almağa qoymadı. Elə bu səbəbə, qanad çalıb havaya qalxdı, yolu tutdu, lakin səfər yoldaşlarını tapa bilmədiyindən məyus olub kədərləndi.

Durna su quşlarının çay, göl, dəniz və hətta suyu gözə dəyməyən dağ arasında dərə belə gördükdə, xəyallarında su təsəvvürü yaradıb bir-bir yerə endiklərini durmadan müşahidə edirdi. Amma, o kimsəni yolundan saxlayacaq qüdrətə malik deyildi. Baxmayaraq ki, bəzi bağ və köçəri quşlar yol yoldaşları olan su quşlarının dəstədən ayrılmasına biganə qala bilməyib məyusluqlarını Durnaya açıq-aşkar söyləyirdilər. O isə cavabında:

- Hər kəs ürəyinin hökmünü dinləməlidir! - Deyirdi.

- Durna, səndən utanmasaydım, bir sual sorardım.

Su quşlarının dözümsüzlüyünə bu üç-beş gündə Durna artıq alışmışdı. O üzdən də dəstədə olan dəniz nazənini ağ-qara Güləyəndən dözümlü və iradə kimi anlayışlara aid yaxşı bir şey gözləməirdi.

- Təvazökarlıq nümayiş etdirmək nəyə yarayar? Buyurun! - Çox ötkəm avazla səsləndi:

- Gerçəkdənmi əbədiyyət var?

Əslinə qalsa Güləyən Qazdan təsirlənmişdi desək, bu yerdə qəbahət sayılmazdı. Çünki neçə gün idi Qazla Güləyən çiyin-çiyinə uçurdular. Qaz səhər dəstəyə əlvida deyəndən bəri Güləyən gah dəstədən dala qalırdı, gah da özünə zor gəlib birtəhər uçub dəstəyə çatırdı.

- Əgər əbədiyyətə çatacağına şübhən varsa, sən bu yolu başa vura bilməzsən!

Durnanın Güləyənlə mübahisədən çəkdiyini ona verdiyi kəsə cavabdan anlamaq olardı.

- Mən əbədiyyətə lüt-üryan bədənlə, - Güləyən kürəyindən küləyin yolub uçurduğu tüklərin boş yerindəki qızarmış dərisini ona göstərdi: - mən lüt bədənlə əbədiyyətdə necə yaşayacam. Bilmirsən, qoca güləyənlərin dərisi hələm-hələm tük yetişdirə bilmir...

- Əgər əbədiyyət yolunda beş-üç tükdən keçə bilmirsənsə, onda gec olmamış bu yoldan qayıt!

- Bunu sənmi deyirsən?

Durna Güləyəyə cavab verməkdən ötrü geri baxmadan, yoluna davam edərək ona səsləndi:

- Düz eşitmişən!

- Bu yola məni sən həvəsləndirmişən!

- Həvəs azdır, bu yol eşqlə qət edilir!

- Eşq!?

Güləyənin sualına Durnanın cavabı qısa oldu:

- Eşq və imtina! Əgər sevdiyinə çatacağın yolda imtinan olmazsa, onda...

Durnaya sözünü tamamlamağa Güləyəyə imkan verməyib:

- Bağışla, mən lələklərimdən keçə bilmərəm!..

Qazın vida məqamından fərqli olaraq, bu dəfə Durna səfər yoldaşından imtina etdi:

- Əlvida, lələkbaz!

Durna Güləyəylə vidalaşarkən sanki çiyindən ağır bir yük atmış oldu. O, çox böyük qətiyyətlə irəli atıldı.

Dəstədə ələnmə başlanmışdı, su quşlarının quru hava şəraitində günlərlə uçmaları onları dözümsüzləşdirib əbədiyyət yoluna düşməkdə peşman etmişdi. Budur, növbəti qurbanın səsi eşidilir:

- Daha taqətim yoxdur, Durnadan ar etməsəydim, elə burdanca uçuşa son qoyardım. - Ağ Vağın səfər çiyindəşlarından təsirlənmədiyini demək səhv olardı.

- Sənin uçuşuna Durna stimül verməməlidir... - Başarı astaca cavab verdi.

- Mən Durnanı özümə ideal seçmişəm. Daim içimdə bir qorxu olub, birdən, o, yarı yoldaca durub, getməkdən usanar.

- Elə isə yola davam edə bilərsən, çünki sənin idealın hələ yorulmayıb.

- Amma mən yorulmuşam, gücüm çatmır. Lakin Durnadan utanıb yolun davamını qət etməməyi ayıb sayıram.

- Sənin düşüncəndə səhv var!

- Nədədir səhvim?! - Ağ Vağ utana-utana başını Başarının sol böyrünə dirəyib soruşdu.

- Durnanı ideal seçməyində.

- Nədən?



- Durna fiziki varlıqdır, istənilən halda onun xəstələnmək ehtimalı labüddür. Ən pis halda isə ovçu gülləsinə tuş gələ bilər. Əgər belə olarsa, demək sən də idealınla birgə məhv olacaqsan?

- Bu ağıma gəlməmişdi...

- Əbədi həyata yetmək istəyən canlının idealı əbədiyyətin özü olmalıdır, hər hansı gerçək canlı yox.

- Onda... - Səhvini anlayın Ağ Vağ boynunu bədəninə yığdı.

- Gücünü səfərbər etməlisən, vicdanınla hesablaşmalısən! - Vağa son məsləhətini verən Başarı, çiyindəşinin özü haqda verəcəyi qərarı gözləmədən, o öz yolunun ardına davam etdi.

Nədənsə quşların çoxu yorğunluğunun acığını Durnadan çıxmaq istəyirdilər. Taqəti tükənmişlərdən hələ heç kəs öz zəifliyindən şikayət etməyib, Durnanın kölgəsini qırmaclayırdılar.

Çəmən ördəyinin acından başı gicəllənməyə başlayanda öz-özünə pıçıldadı:

- Eh, qırıldıq, öldük... Bu Ənqa quşunu bu vaxta qədər görən olubmu? Sonra hikkəli-hikkəli Durnaya baxıb:

- Durna özündən ideya icad etməyə çox zirəkdi. Əgər, o Ənqa quşu varsa, bəs niyə bu vaxta qədər o tayı bu taya, dünyanın o başını bu başına vurub, ələmi ələk-vələk edən Durna nəslini yığıb ora aparmayıb ki, isti ölkə axtara-axtara yollarda qırılırlar.

Çəmən ördəyini aclıq elə yorub dilxor etmişdi ki, bunun acığını zavallı Durnadan çıxmağa bir bəhanə tapa bilmədiyindən, yalnız onun kölgəsini qırmaclamaqla ürəyini soyudurdu. "Uçduğum daha bəsdir!" – fikirləşsə də, amma yarı yoldan qayıtmağı da abırına sığışdıra bilmirdi. Düşünürdü ki, qayıtsam, sonra məni də tənbellərə, hünərsizlərə tay edib, pis nümunə göstərərlər. Elə ona görə də, ürəyində deyinə-deyinə yarıkönül səfər dəstəsinin axırında qanad çalmasına davam etdi.

Onsuz da dəstəyə qoşulmayıb, təbiətən səmada tək-tənha uçmağa adət etmiş, genindən, kökündən, tənhalığından güc alan yırtıcı Qızılquşu ucalıq özünə cəlb etməyə başladı. Bu Xəzər dənizinin qırağındakı uca Şah dağının üzərindən keçəndə baş verdi. Ordakı zirvəyə qonub, ətrafı seyr etməyin nə qədər heyrətədirici olduğunu özündən ixtiyarsız dəstədəkilərin eşidə biləcəyi səslə ucadan dilə gətirdi. İnsafən, təklif etdi ki:

- Gəlin, hamımız bura qonaq! Görün zirvədən ətraf necə balaca görünür. Hər şey sənənin ayağının altında qalır. Burdan bütün canlılar dərya kənarındakı çınqıllar kimi gözə dəyir!

- Hə, görünsün! - Başarı onun dinc almaq məqamına verdiyi rəngi anlamadığını açıq-aşkar birüzə verdi.

- Bu ləzzəti qaçıрмаq olmaz! - Qızıl quş zirvə eşqini təkrar səsləndirdi.

- Axı, canlıları zərrə kimi görməkdən böyük yolda ləzzət verəsi bir hal ola bilməz!

- Olar! - Deyib, Qızıl quş inadından dönmürdü. Ardından da belə bir şərhverdi ki, Başarının necə, nə cür kimi sadə sual atəşinə tutulmasın. - Hamı çınqıl tək zərrə hissəsi kimi göründüyü zaman, yalnız sən, o aləmdə nəhəng sayılırsan.

- Necə?

Başarı Qızıl quşun şərhində hələ də necə sualına cavab almadığından təəccübünü gizlətmədi.

- Çünki sən zirvədə durursan, özünə yaxın olursan, başqaları üçün əlçatmaz görünürsən!

O, Başarıya ani nəzər saldı, balaca varlıq ona mənalı-mənalı baxırdı.

- Və ən əsası, yerdəkilərin zirvəyə qalxmaq imkanları olamdığından yüksəkdə duranlara həsəd və heyrət hissi ilə ağız suladırlar.

- Anladım! - Başarı bir kəlmə deyib, irəli süzdü.

- Nəyi anladın, balaca?

- Lovğalığı vüqarla qarışdırdığını!

Quşlar onun zirvə həvəsini eşitsələr də, amma məhəl qoymadılar. Yalnız onunla bir təbiətli olan Quzğunun qulağı səsi aldı. Ucalıq həvəsini başından ata bilməyib, zirvəyə qondu. Özünü bu gözəllikdən necə məhrum edə bilərdi? Axı, bura onun üçün yad deyildi. Mənəm-mənəmlik kimi mənfi istəyin doğurduğu hamıdan fərqlənmək hissi Qızılquşun varlığını sarmışdı. Axı, o, öz istəyinə qarşı çıxmağa necə cürət etsin?

## Qağayılar

- Dənizə doğru uçuruq!

Dəstədəki qağayılardan hansının dənizin varlığını xəbər verdiyini Başarı görmədi. Amma dənizin varlığı xəbərinin qağayı topasının arasına şadlıqdan doğan vəhşi bir çığır-bağır gətirdiyi aydın hiss olunurdu. O, yerə diqqətlə nəzər saldı. Nəinki dəniz, hətta, su əlaməti olan heç nə gözə dəymirdi. Bir-birlərini hay-küylə

muştuluqlayan qağayılar Başarının qarşısına keçib irəli şığımağa can atırdılar. Ağlasığmaz qarışıqlıq yaranmışdı.

- Ah, dəniz qoxusu!.. - Quş gözlərini yumub ağızını havaya açdı: - Əsl həyat uzaqda deyil... - Astaca pıçıldadı.

-... İçində balıqçı gəmisini var.

İkinci qağayı gəmi haqqında tam təsəvvür yaratdı:

- Ovdan qayıdan balıqçı gəmisini!

Balıqçı gəmisinin olduğunu hiss edən quş gəminin üzmə istiqamətini də təyin etdi.

- Görəsən, bu dənizdə hansı balıqlar olur?

- Zavallı, torşkun qoxusunu duymursanmı?

- Duymaya bilər, axı o hələ ilk baharını yaşayır.

- Şimal dənizlərində bolluca torşk olur... - Yaşlı quş balığın növünü qətiyyətlə təyin etdi. - Bir də yağlı laks...

Dənizdə hansı balığın ola biləcəyini öyrənmək istəyən qağayının dimdiyindəki yumurta sarısı hələ də getməmişdi və üstəlik ilkin tüklərinin çoxusunu töküüb yetkinlik tükləri ilə əvəz etməmişdi. O, səbirsizlənib:

- Ana, nə gözləyirik? Tam enmək zamanıdır!

- Gözlə! Dəniz qoxusunu külək üç kilometr irəli vurub. Bu hesabla beş dəqiqə sonra su görünəcək.

Qağayıların çığır-bağırtısı gözlənilmədən kəsildi. Onlar kimsə ilə sağollaşmadan göy üzündən yerə doğru milləndilər. Amma qağayılar buna suya enmək deyirdilər, yerə düşmək yox. Başarı isə qağayıların yox olmasından düppədüz on beş dəqiqə sonra yelkənini külək oynadan gəminin dənizin ortasından asta-asta üzduyünü gördü və bir də gəmini üzük qaşı tək əhatələmiş çılğın quşlar dəstəsi vardı.

## Qu quşu

Qu quşunun krallardan qorxduğunu hamımız bildiyimiz halda, amma çoxumuz hələ də bilmirik ki, o necə romantikdir. Onu təkə qorxaqlığı ilə ölçsək, onun zəif bir varlıq olduğu qənaətinə gələrik, amma, axı, o həm də çox zərif bir varlıqdır.

Başarı deryadan qalxan günəşin sarı işığına diqqət kəsilib, işıq səmaya yüksəldikcə onun ardınca baxışlarını yüksəyə qaldırırdı. Bu an qulağına yoğun bir səs dəydi:

- Qa, qa...

Başarının ürəyinə məlhəm verəcək qədər bu səsdə məlahət vardı, sanki bu səs itmiş tayını axtarırdı.

- Su pərisi indicə görünəcək!

O, dönüb yanındakı nəhəngə nəzər saldı. Səhv etmirdi, gerçəkdən də bunu söyləyən Qu quşu idi. Lakin su pərisinin kimliyi Başarı üçün naməlum qalırdı. Qu nə qədər şərh verdisə, amma Başarıdan ötrü insan cildində balığın varlığını dərk etmək çox zor oldu. Ya da balıqla insanın qovuşduğundan yaranmış canlıya Qudakı heyranlığın hardan yarandığını dərk etmədi.

- O, indi suyun üzərində zühur edəcək, kürəyini qayalığa söykəyib günəşin hərarətini canına çəkəcək!

Qunun təsviri Başarının qarşısında gözəl bir rəsm tablosu yaratdı, o bu tabloda balıqdan çox, gözəl bir qız görürdü. O, sahildəki qumluqda oynadığı zamanlar deryadakı su heyvanlarının sahiləki daşın üzərinə çıxıb özlərini günəşə vermələrini görmüşdü, amma Qunun təsvir etdiyi suda yaşayan qadının günəşlə salamlaşmasına təsadüf etməmişdi. Təbii, Qunun təsvir etdiyi heyrətamiz mənzərə onda su pərisini görmək həvəsi yaratdı. Başarı, "amma, bu səfərdən qalmaq bahasına başa gəlməməlidir!" - düşündü.

Qu quşu sürətini ləngitdi, zətən, əvvəlki sürətlə uçması mümkünsüz idi. Çünki gözlərini qayalığa mışmarlamışdı. Başarı öz uçuş istəyinin əksinə çıxdı demək olmazdı, lakin özündən ixtiyarsız nəhəng quşun hərəkətlərini izləməyə başladı. O necə yavaş uçduğunun fərqi o zaman oldu ki, artıq dəstənin uzaqdan qaraltısı görünürdü. Vay edib, dəli bir çılğınla izini itirmək istəmədiyi səfər yoldaşlarına çatmaqdan ötrü irəli şığıdı. Qu isə bu zaman dənizdəki qayalığa çatmışdı. Başarı onu arxadan səsləməyə həvəs göstərmədi. Qu birinci quş deyildi ki, yoldaşlarına əlvida etmədən yolu yarıda tərk edirdi. Başarı dönüklərin hərəsinin bir istəklə yolu tərk etdiyinə artıq alışmışdı. Baxmayaraq ki, onlar ayrı-ayrı quş nəslinə mənsub idilər.

O, dərk etsə də, amma uzun müddət razılaşmadığı həqiqəti Qunun su pərisini görmək istəyindən sonra gerçəkdən qəbul etməli oldu. Yol həvəslə gedilməz, yol eşqlə qət edilir. Əbədiyyət həvəslilərin qovuşacağı gerçəklik deyil, o, özünə güvənən iradəlilərin məkanıdır!

Yəqin sizlərdən kimsə bütün günü göldə tək-tənha üzən ağ qu quşuna rast gəlmisiniz. Hətta qışda belə dərya ortasında dövrə vurmaqdan yorulmayıb əbədiyyətə yetməkdən ötrü yolun istiqamətini axtarır. Qışın sazağında dərya üzərini buz aldıqda belə, o, hara uçaçağını bilmədiyindən eləcə o soyuqluqda qışlayır. Bəli, o, əbədiyyət yolçuluğuna təkrarən düşmək istəyən varlıqdır. Lakin yoldaşlarının hansı istiqamətə uçduğunu təyin edə bilmədiyindən hələ də axtarışdadır...

Yolsuzluqdan əzab çəkən Qu tək ikinci bir varlıq ağılıza gəlməsin!

## Vərdişin ziyanı

Ağacdələnin arxadan sürətlə uçub Durnanın kürəyinə qondu. Başarı zənn etdi, o, dincini almaqdan ötrü Durnanın kürəyini özü üçün münasib məkan seçib. Lakin bundan sonra gördüyü onu çaşdırdı. Ağacdələnin hər iki ayaq dırnaqlarını quşun boğazına ilişdirib, yerini rahatlayandan dərhal sonra uzun, iti dimdiyini quşun boğazına durmadan döyəcədi. Sanki ağacı deşib dəlmək istəyirmiş kimi cəhdi vardı.

Təmkinli Durna qeyzlənmədi desək, yalan olardı. Ağrıdan gözləri yaşarmış quş bağırdı:

- Nə edirsən?

- Andıra qalmış, vərdişdi. - Ağacdələnin qəribəsədiyi vərdişini Durnanın boğazında təkrarlayaraq, sakitcə cavab verdi.

- Bəs, nədən məni seçdin?

- Çünki kimin boğazını deşsəm, bir dəstə başçısı kimi sənə şikayət edəcəm. Sənin özünü seçdim ki, sən kimsəni narahat etmədən yalnız mənə haqq-hesab çəkəcəksən.

- Çox zəkisən, səhv etmərsən.

Bunu deyən Durna başını arxaya çevirib Ağacdələnin boğazına batırdığı ayağını çəkib ətindən çıxartdı. Ağacdələnin iti dırnaqlarının deşib dəldiyi boğazdan şoranıb axan qan quşun sinəsini qızartdı. Durna onu dimdiyində havaya qaldıraraq bir neçə dəfə başı üzərində fırladaraq dəstədən kənara tulladı. Eyni ilə göldəki lilli suyu eşib tapdığı qurbağanın ayağından tutub havada fırladaraq göl kralını öldürdüyü kimi...

- Dur, nə etdiyindi? Qəsdin məni şikəst etməkdir?

- Bağışla, pis vərdişimdən xilas ola bilmirəm. - Deyən Durna, havanı yarıb gövdəsini irəli atdı.

Əvvəlki tək uçmaq eşqi canında olduğundan, o, qanad vurmağa cəhd etdi. Lakin Durnanın əzdiyi qanadla Ağacdələn havanı yarıb irəli gedə bilmədiyindən, istəyinin əksinə olaraq bu dəfə üzü aşağı yerə sarı yön aldı.

## **Günəşin şəninə rəqs edənlər**

Günəş artıq göy üzünə qalxmışdı, istisi quşların kürəyini qarsıyırdı. İlk dəfə idi ki, saati bilmədiyi üçün utandı və bu yerdə flaminqolara zəki canlı kimi qibtə etdi.

- Saat on iki tamamdır!..

Ana flaminqo zaman təyindən sonra dəstənin üzərinə qalxdı, boğazını göyə milləyib günəşə ani açıq gözlə baxdı. Yaşaran gözlərinin suyunu boğazını qıvırıb kürəyinə qəfil çırpmaqla sildi. Bir də başını göyə millədi, yenə boynunu qıvırdı və ardından səfər dəstəsinin alt qatına endi. Bundan sonra dəstədəki bütün flaminqolar dəstədən ayrılıb hamısı komandirdən əmr almış əsgər tək bir nəfəsə yuxarı qalxdılar. Onlar ana flaminqonun hərəkətlərini mütləq mənada təkrarladılar.

- Olmaya, bu, flaminqo aləmində günəşə sevginin etirafıdır?

Başarıda flaminqolara qarşı heç bir qısqanclıq yaranmadı, günəşi hər kəs sevə bilər, əlbəttə, onu dərk etdiyi qədər. Lakin sevginin təzahürləri müxtəlif olur... Eşq təmənnəsiz olmalıdır, sevdiyin qədər sevilməyə bilərsən.

- Günəşdəmi bizi sevir?! - Günəşdən qarşılıqlı sevgi uman bala flaminqo anasından sordu. O ardından durduğu yerdə havadan asılı qalıb sağ ayağını gövdəsinə sıxıb tək ayaq üstə günəş şüası ətrafında saysız dövrə vurdu.

Bala quş sevgi gözləyirdi, görünür onun sevgisini anlamayan birisinə içindəki intim duyğularını xərcləmək istəmirdi.

- Əsas olan sənin sevməyindir və sevdiyin sənin sevginə layiq olmalıdır! - Ana flaminqo günəş şüası altında qanadlarını geniş açıb бүkdü. Günəşdən gələn bütün işığı bir anda sinəsinə basıb qucaqladı. Bala quş hərəkətini dondurmuşdu. Havada qanadlarını tam açıb, müvazinətini tarazlayıb dururdu. Görünür, o, günəşin onu sevməsinə şübhə edirdi, ya da günəş şüası ilə necə davranmaq olar mövzusunda tam qənaətə gələ bilməmişdi. Ana flaminqo qanadlarını cütləyib lələ qönçəsi tək dimdik havaya millədi və qəfildən açıb balanın üzərinə yol aldı. Dimdiyini onun sinəsinə vuranda bala da qanadlarını açıb özünü rəqs meydançasına atdı.

- Onlardamı günəşə çatmaq istəyirlər?

Ətrafa gözətdi, flaminqoların rəqslərini seyr etməkdən ötrü boy-boya durmuş səfər dostlarının hamısı ağız açıq, heyrət içində rəqs meydançasına marıtlamışdılar.

Başarı öz sualına özü cavab verdi:

- Nədən də olmasın!

- Günəşə fiziki çatmaq önəmli deyil, ondan gələn istiliklə ruhumuz qidalanırsa, bu yetər. - Rəqqasələrin solisti, hə, ana flaminqo həm də rəqs dəstəsinin başçısı idi. Günəşə sevgini rəqsləri ilə etiraf edir və günəşdən aldığı enerji ilə sevginin qarşılıqlı olduğunu qəbul edirdi.

Flaminqolar son dəfə günəşə doğru qalxanda onları müşahidə edən Başarı çaşqınlıqdan donub qaldı. O, müşahidə etdi ki, quşların rəngləri ağappaqdır. Lakin ilk dəfə onları iclasda görəndə rənglərinin qırmızı olduğunu yaxşı xatırlayırdı. Bir az da çəhrayıya çalırıdılar.

- Gerçəkdənmi bu həmin quşlardır?

Başarı gözlərini yumub, açıb onlara bir də diqqətlə baxdı.

- Bəlkə bu ağ flaminqolar dəstəyə yarı yolda qatılıblar. Bəlkə də hər hansı bir qayalıq aşarkən...

Onu fikrindən ayıran quşların özü oldu.

- Bu yol rəngimizi bizdən aldı! - Solist flaminqo giley-güzar etdi. O, dimdiyi ilə sinəsinə eşməyə başladı. Sanki itmiş qırmızını axtarırdı. Lakin məyusluğu üzündən çəkilib getmirdi. - Ağ lələklər tez çirklənir...

- Çirkin flaminqonu təsəvvür etmək əzabını beynimə sığışıra bilmirəm!..

Ana quşa qəhmər çıxan rəqs meydançasındakı tərəf müqabillərindən biri idi. Flaminqolardan savayı kimsə onun yoldaşlarına etdiyi işarənin mənasını anlamadı. Onlar elə rəqs etdikləri kimi yenə də topa ilə dəstədən ayrılıb, bu dəfə günəşə sarı yox, aşağıya doğru əyilib cəm

oldular. Dənizin sahilinə vəhşi ehtirasla cuman quşlar, bayaq günəşə olan sevgilərini nümayiş etdirdikləritək suya da eyni eşqi bəyan etdirdilər. Başarı isə çox sonralar öyrəndi ki, flaminqoların lələklərinə qırmızı çalarlar sudan tutub yedikləri xərçəng kimi canlılardan gəlir.

## Çərkəz

İlk xəyanətin şahidi olması Başarını sarsıtmışdı. O, dəstədən geri qalmamaq üçün var gücü ilə çaba edən Göyərçini görməyəndə ilk baxışdan onun yoxluğunu yorulub dəstədən ayrılması kimi yozdu. Lakin birdən-birə düşüncələrini alt-üst edən qanlı dimdiyini caynaqları ilə silib təmizə çıxarmağa çalışan **Çərkəzi** görməsi oldu. Qan dimdiyinin yan-yörəsindəki xırda tüklərdə adda-budda qalmışdı. Elə qanla da birgə Göyərçinin mavi çalarlı zərif tükləri **Çərkəzin** dimdiyinin ətrafını rəngarəng etmişdi.

- Xəyanətəkar aramızda yer yoxdur! - Boynunu döndərib var gücü ilə **Çərkəzə** bağırdı.

- Xəyanət?

Sanki söhbətin nədən getdiyi **Çərkəzə** çatmırdı.

- Sən əbədiyyətin prinsiplərinə xəyanət etmişən!

Özünə bəraət hissi güclü olan **Çərkəz**, özünü müdafiə üçün sözsüz qalmadı:

- Əslində sən və bu yolun prinsiplərini təyin etmiş hər bir canlı mənə minnətdar olmalısınız, - çox ötkəm səslə dilləndi. - Mən təbiəti zəiflərdən, zəlillərdən qoruyuram. Mən ən böyük təmizləyiciyəm! Mən imkan vermərəm ki, təbiət xəstə varlıqlarla iylənib çürüsün.

- İylənmək? - Başarı mənalı-mənalı **Çərkəzi** süzdü.

- Xəstə quşlar mənim burnumun qoxu bilmə qabiliyyətini korşadırlar. Zəiflərin yaşamaq haqqı yoxdur! Təbiətdə yalnız güclülər yaşaya bilərlər!

- Güclülər?! Sən dedin, yalnız güclülər yaşaya bilər?

- Düz eşitmişən! - **Çərkəz** Başarının qulağının dibində qanlı dimdiklərini şaqqıllatdı. - Zəlillər təbiəti zəif salırlar. Onlardan törəyənlər nəsil verdikcə təbiəti cırlaşdırıb, cılızlaşdırırlar.

**Çərkəz** sinəsinə çox döyüb mənəm-mənəmlik etdi. Təbii, mənəmliyi mənliyini üstələmişdi... **Çərkəz** kimi özündən razı, özünə bəraət



qazandırmaqdan ötrü çox söz tapacaqdı. Lakin Başarı təmkinini pozmadan:

- Əgər, bu gerçəkdən də təbiəti saflaşdırmaqdan ötrü edilirsə, yenə sən bunu əbədiyyətin yolundan kənarda etməlisən! - Dedi.

- Mənə bax, balaca, sən dərk etməlisən ki, əbədiyyətə hər kəs öz təbii halı ilə səfər edir.

- Bəs, yolumuzun qanunları?

- Adamların yazdıqları cəmiyyət qanunları ilə təbiət idarə olunmaz!

- Olunarsa?

- Onda təbiət cırlaşar xəstə göyərçinlərlə, günəşdən qorxan yarasalar, xarabalıq sakinləri bayquşlarla... İndi isə təbiəti zəiflərdən təmizləmək kimi ağır missiyanı boynuna götürmüş **Çərkəzə** zəhmətinə görə bir sağ ol desən, ağzın yorulmaz.

Başarı düşündü ki, bəlkə də təbiət qanunlarına görə **Çərkəz** haqlıdır, amma səfər yoldaşını xəlvətə salıb yeməyin xəyanətdən savayı nə kimi adı olacağını tapa bilmədi.

**Çərkəzə** haqq qazandırıb, ona bəraət verməkdən ötrü iclasda olub keçənləri bir-bir beynindəki arxivdən eşib ələk-vələk etdi. Yorulmuşdu, bu axtarış ona baş ağrısından savayı bir şey verməyəndə "zavallı Göyərçin, əbədiyyət qanunları ilə yola çıxıb, təbiət qanunları ilə bir yırtıcı dənliyində eşqini söndürdü" - deyib, düşündü. Nə qədər dözülməzdi, canlı özünü sənin qatilin yox, sənin yaradanının xilaskarı hesab edir." Həmin andan etibarən Başarı **Çərkəzi** öz adı ilə yox, "hegemon" - deyə çağırmağa başladı.

- Mən anam təbiət qarşısında özümü günahkar saymaq istəmirəm!

**Çərkəz** özünə bəraət nitqini davam etdirirdi. Amma Başarı hərdən ara-sıra onu yaxşı eşidə bilmirdi, çünki güclü şimal küləyi onun ağzından çıxan kəlmələri qapıb aparırdı.

- Təbiəti bakteriyalardan təmizləmək missiyasını mən öz üzərimə almışam.

- Yaşayan varlığı məhv etmək yırtıcılıqdır.

- O taqətsiz idi...

- Amma, onun ürəyində əbədiyyət eşqi vardı! - Başarı Göyərçinin halına acıdığından susa bilmirdi.

- Eşqi vardı, lakin bədəni onun eşqini daşıyacaq qədər gücə malik deyildi. Əslində bədəni ona xəyanət edib, onu əzab çəkməkdən qurtarmağımdan ötrü mənə yaşıllıq göstərdi.

Araya çökmüş ani sükutu yenə **Çərkəz** pozdu:

- Balaca, sən çətin anlayarsan, biz çərkəzlərin nəslə dünyadan kəsilmək üzrədir. Belə olan halda sənə mənə tutduğun irad yersizdir. - O, səsə müləymlik qatıb, acizənə şəkildə ağzını açdı: - Nə deyirsən, ac qalım, sən də Qırmızı kitaba düşəcək şəklinin üstünə barmağını qoyub ünvanıma nekroloq söyləyəsən?

**Çərkəzlə** mübahisənin yersiz olduğunu başa düşən Başarı səssizcə yolunu tutub irəli uçduğu an yenə quşun qaba səsi qulağına dəydi:

- Ah, mən gərək başqa bir missiyanı da üzərimə alam!

Başarını təccüb bürüdü:

- Nə kimi missiya?

- Siz nankorlardan da təbiəti təmizləməliyəm!

- Bu missiya ilə yeni yem mənbəyi qazanmış olursan?

- Yox, təbiətin ləyaqətini qorumuş oluram!..

Belə görünür, **Çərkəzin** xəyanətini təbiətin qanunauyğunluğu hesab edən tək onun özü deyildi. Bütün dəstənin susması onun hərəkətlərinə haqq qazandırmaq idi. Başarı yoldaşlarından incidiyini gizlədə bilməyib, açıq-aşkar hər kəsin eşidə biləcəyi bir səslə düşündüyünü dilə gətirəndə Durna fikrini bildirdi:

- Göyərçinin haqqını müdafiə etmək indi nəyə yarar? Onsuz da, o, geri qayıdan deyil, yeyilib bitib...

- Biz bir fərd kimi Göyərçini yox, haqqın özünü müdafiə etməliyik. Hamımız birgə müdafiə etməliyik. Belə getsə, zəif düşənlər öz yol yoldaşı tərəfindən yeyilə bilərlər?

Durna susurdu, baxmayaraq ki, Başarı sualını ona verirdi.

- Haqsızlığa göz yummaqla cinayətə şərik oluruq.

- Axı, bizim **Çərkəzə** gücümüz çatmır. - Durna acizənə şəkildə mızıldandı.

- Belə çıxır, azman bir dəstə bir hegemonu tabe olmalıdır?

- Hə!

- Yox, yoxxx...

Başarının səsindəki ötkəmlik bütün quşları sanki ayıltı. Onlar bir-bir mızıldanmağa başladılar. **Çərkəz** dəstədən ayrılıb üzə aşağı süzdü. Çünki bütün dəstənin ona dinşəmiş nifrin yağdıran baxışları altında yol getməyə tab gətirmədi.

## Bayquş

**Çerkəz** ayrılıb gedəndən sonra sanki quşların üzərinə su səpildi, hər kəs susurdu. Başarı səssizlikdən uşənib qorxdı. O, bir anlıq elə zənn etdi ki, bütün yoldaşları onu tərək ediblər. Lakin, gümanında yanılırdı. O, Göyərçinin haqqını tələb etməyən səfər yoldaşlarına qəzəblənib, sürətlə uçaraq hər kəsdən qabağa keçmişdi. Yalnız indi arxasıya səssizcə bir Yarasanın gəldiyinin fərquində oldu. O da hərdən bir qanadlarını yumub yumurlanır, sanki daş olub özünü yerə çırpacaqdı. Hərdən də qanadlarını tam açıb özünü qabağa atırdı, sanki arxadan kiminsə ona çatacaq təhlükəsindən qorunmaq istəyirdi. Bəs, nədən bircə dənə? Axşam üstü hava qaralanda qulağına dəyən yalvarışlı səsi xatırladı:

- Siztək alicənab bir varlığın gözlənilməz davranışı məni çaşdırdı!..
- Mənim ürəyimi insafa gətirmək istəyirsən?
- Mən qəti bu fikirdə deyiləm...
- Bəs, mənim davranışlarımın alicənablığa nə dəxli var?

Yarasanın ayağını tutub çəkən Bayquş idi. Zavallı canlı ölüm və həyat arasındakı məsafədə mübarizə aparırdı. Qanadlarını havada çırpı-çırpı ətrafında külək yaratsa da, lakin hava axınına qarşı çıxma bilmədiyindən qabağa getməsi imkansız idi. Bayquşu insafa gətirə bilməyən Yarasa canını qoruma taktikasını dəyişdi:

- İnsafa gətirmək?!

Bayquş xısın-xısın gülərək özünü oçvusuna təslim etməyən Yarasadan eşitdiyi sualı qulaq ardına vurdu. Şikar zalım ovçu ilə yeni döyüş taktikası seçdi:

- Sən qanunu pozursan!

Yarasaya həqiqəti başa salmaqdan ötrü ağzını açmaq məcburiyyətində qalan Bayquş iki caynağı ilə Yarasanın ayağından tutub dilləndi.

- Hansı qanundan bəhs etdiyini desənə? Bəlkə məni anlamaz hesab edirsən?

- Səfər qanununu unutdunmu? Yoldaş yoldaşa xəyanət edə bilməz, bu qəbahətdir.

- Mənim öz qanunum var yaradılışımdan gələn. Dənliyim boş olanda gücüm çatanı boğazlaya bilərəm. Əgər yanımda sən var ikən niyə də dənliyimi intizarda saxlayım?

Özünə bəraət qazandırmış Bayquş sağ caynağını Yarasanın ayağından çıxarıb gövdəsinə sancdı, Yarasa ağrıdan yaranan inilti ilə

birgə xəyanətin qurbanı olduğu üçün həyatla vida anında dərindən köks ötürdü.

- Axı, Durna demişdi, hər kəs yol yoldaşına sayğı bəsləməli, bir-birinə sadıq qalmalı, kimsə kimsənin haqqını tapdamamalıdır.

- O zaman sən haqlarını Durnadan tələb edərsən!

Bundan sonra Başarı balaca, tünd qonur rəngli, altı yarasa içində pələng ləqəbi ilə çağrılan canlıyı görmədi.

## Şahin ilə Bayquş

Şahin Bayquşun bərabərinə çatanda, o durmadan mahnı nəqaratı kimi eyni kəlmələri təkrarladı:

- Sən sözünü tutmadın, tutmadın!..

Bayquşun Şahini qınaması Başarıya təəccüblü gəldi. Şahin təmkinlə uçar, Bayquşa cavab verməyə tələsmirdi, o isə eyni kəlmələri dönə-dönə təkrarlayırdı. Başarıya elə gəldi ki, Bayquş ağlayır. Bəlkə də, o zənnində yanılırdı, lakin hər halda quşun kövrəlməsini duymaq olurdu.

- Mən sözümü tutdum! - Şübhəsiz bunu deyən Şahin idi.

- Sən mənim analıq hissimi qana buladın, dünyamı qaraltdın...

Maraqlıdı, bütün bunları bir an öncə Yarasanı vəhşi ehtirasla caynaqları arasında didim-didim didib yeyən bir varlıq deyirdi. Başarı bir məhkəmə hakimi tək iki quşun arasına girib mübahisəli hadisədə hansının haqlı olduğunu aydınlaşdırmaq istədi.

- Mən bir gün axşam şər qarışanda ova çıxmışdım...

Bayquş Şahinə hadisəni nağıl etməyə imkan verməyib sözünü kəsdi:

- Zamanı düz demirsən, şər qarışanda deyildi, günəşin yenicə qürub etdiyi an idi.

- Fərqi nədir?

Şahin sorunca Bayquş səsini qaldırdı:

- Günəş yenicə batanda səmada azca da olsun onun sarı şüası görünür, aydınlıq olur.

Başarı zənn etdi ki, iki yırtıcı arasındakı mübahisəli hadisənin işıq və qaranlıqla çox bağlılığı var.

- Yaxşı, sən deyən olsun, mən yuvamdan çıxıb balalarımın yem axtarmağa gedəndə günəş yenicə qürub edirdi. Bayquşla üz-üzə gəldim.

Bayquş yenə zamanla bağlı narazılığını bildirdi.

- Bildim, günəş deryada gecələdiyi an siz rastlaşmısınız!

Hər iki quş gözlənilmədən Başarıya baxdılar və zaman təyinindən razı qaldıqları mübahisəyə son qoymalarından məlum idi.

- Mənə yalvardı ki, onun yuvada olan üç balasını ovlamayım. - Yenidən Şahin hadisəni təfərrüatı ilə danışmağa başladı. - Söz verdim ovlamaram. Siz şahin nəslini yaxşı tanıyırsınız, onlar acından gəbərərlər, lakin sözlərinin üstündən qaçmazlar. Bayquşdan soruşdum ki, onların səninki olduğunu nədən biləcəm? Dedi, onlar qayalıqdakı quşların ən gözəlidir. Söz verdim, ovlamaram. Qayalıqda nə çox heyvan?.. Bayquşun ürəyini yaralamağı biz şahinlər vicdandan kənar hesab edirik.

Bayquş yenə əvvəlki iddiasını yeritdi:

- Amma sən sözünü tutmadın! - Dedi.

- Yox, səhvin var, tutdum.

-Tutmadın! Tutmadın!!! - Bayquş əvvəlki tək təmkinli danışmırdı. Şahinə qarşı acığının qatılaşıb nifrətə çevrildiyi səsinin tonundan bəlli idi. - Ürəyimi üç tikə etdin!

-Tutdum!

-Tutduğunu sübut et!

-Mən qayalığın ən çirkin quş balasını yedim.

Bayquş gözlərini yumub, ağzını açaraq acı-acı uladı:

- Üüü... üüü...

Bu ulartı bayquş kimi yırtıcılar sinfindən olanlar aləmində nakam ananın harayı idi. O ularkən səfər dəstəsindəki bütün vəhşi canlılar bir anda qanad saxlayıb onun kədərinə şərikinə olaraq acı-acı uladılar:

- Üüü... üüü...

Bu səs hələ bir neçə kilometr yol getdikdən sonra belə Başarının qulaqlarında cingildədi. O, bu yerdə hansı quşun haqlı olduğunu ayırd edə bilməsə də, lakin qulaqlı Bayquşa baxanda onun balalarının hansı gözəllikdə olduqlarını təsəvvür etmək çətin deyildi.

İki yırtıcının mübahisəsini təhlil edən Başarı dərk etdi ki, canlıların gözəli ölçəcəkdir müəyyən ölçüləri yoxdur.

Başarı sadələvhlüyünə görə özünü qınadı: "Sən yırtıcılar haqda heç nə bilmirsən!" Qara Çalağan iki caynağı arasında bərk-bərk sıxıb saxladığı Qaratoyuğun canının çıxdığına əmin olub, caynaqlarını bir-birindən ayırıb quşu iki hissəyə parçaladı. İlahi, o necə xoşbəxt görünürdü!

Çalağanın vəhşi ehtirasla ovunu parçalamasını görmək Başarıya izah olunmaz əzab verirdi. Yırtıcı başını aşağı endirib Qaratoyuğun ürəyini dimdiyinə aldı. Dərindən ah çəkən Başarı, gözlərini yumdu. O, bütün səfərboyu yalnız indi arxada uçurdu. Hər şey onun iradəsindən asılı olmayaraq, qeyri-ixtiyarı başverdi. Sadəcə gözlərini yumdu, Çalağanın qanlı dimdiyini bir də görməsin. Lakin arxada uçmaq onun aləmində böyük yolun şərtini pozmaq idi. Gözlərini açdı, vəhşi quşun ovunu didib-parçalama eşqi nəinki azalmamışdı, əksinə bir az da artmışdı. O, tez-tez quşun sinəsindəki qalın ətdən qoparıb udur, üz-gözünün səfər yoldaşının qanına batmasından vicdan əzabı çəkənə bənzəmirdi.

xxx

Başarı yarılanmış dəstənin ortasında uçurdu. Bir gün də keçəndən sonra, o gördü ki, yanındakı haçaquyruq Qaranquş xıssın-xıssın ağlayır. Nə zaman idi yanaşı uçub, gecəni gündüzə, gündüzü gecəyə nəfəsləri ilə eyni vaxtda qatdıqlarından artıq dostlaşmışdılar. Səfər dostunun kövrəlməsi ürəyini sızlatdı, dözməyib sordu:

– Sən niyə ağlayırsan?

Qaranquş köks ötürüb:

– Niyə də ağlamayım? – deyib, başını sinəsinin ağ, yumşaq tüklərinə sürtüb, göz yaşlarını siləndən sonra sözə başladı: – Bilirsən, adamlara baharın elçiliyini həmişə mən edirəm? Mən gedirəm, baharın gəldiyini xəbər verirəm. Mənim dalımca o yerlərə Durna və onun arxasınca isə Qaz gəlir...

-Durna? - Başarı mənalı-mənalı Qaranquşu süzdü.

Quş təsdiq əlaməti olaraq başını sinəsinə endirdi. Başarı Durnaya baxa-baxa dedi:

-Mən düz anladımca, sən iz açıdıqdan sonra o yerlərə Durna gedir?

-Elədi!

Qaranquşun cavabını eşitdiyi an Başarı yenə Durnaya baxdı. İndi səfər dəstəsinə başçılıq edən Durna kimi zəki bir canlıyı bahardan-bahara aparmanın Qaranquş olduğunu Başarı ilk dəfə eşidirdi.

-Qazı da həmçinin?

-Qaz? - Qaranquş qara boğaz, qonur kürək kanada qazını diqqətlə süzdü. - Yox, ona baharın gəlişi hamıdan sonra çatır. - Dedi.

Qaranquşun sözündən heç nə başa düşməyən balaca quşcığaz əvvəl onun sözlərini təsdiq etdi və sonra mətləbi yenə anlamadığından sual verməli oldu:

– Hə, nə olsun ki? Burda kədərli nə var ki, sən ağlayırsan?

-Kədərli, kədərli... - Qaranquş hıçqıra-hıçqıra dilləndi.

-Hə də, gözyaşı kədərin əlamətidir.

– Kədərliyəm ki, əgər mən bu yolda ölsəm, mənim davamçım olmayacaq. Onda məndən sonra kimsə isti yerlərə uçub təbiətə yazın, insan ömrünə baharın gəldiyini xəbər verməyəcək.

Başarı maraqla, sakitcə onu dinləyirdi. Qaranquş sözünü qurtaranda:

– Elə isə sən nə etmək istəyirsən? - Təəccüblə sual etdi.

– Yerə enib, yuva qurmaq, sonra nəslimin kəsilməməsindən ötrü ora yumurtalarımı qoyub sarıdimdik balalarımı böyütmək istəyirəm.

Sözünü bitirən quş dostu ilə qucaqlaşdı, ona yaxşı yol diləyərək ayrıldı.

## QARTAL

Bu uzun səfərdə Başarı bütün quşların uçuş mövqeyini, küləyə qarşı hansı fəndlərlə qalib gəldiklərini çox müşahidə etmişdi. Amma onların içində baxmaqdan doymadığı, mahir usta adını verə biləcəyi qədər səriştəli uçan Qartal idi. Hərdən qanadlarının vəziyyətini dəyişərək daha sürətli və daha yavaş uça bilirdi. Sürətlə uçmaq istədikdə qanadlarının ön kənarlarını küləyə doğru çevirir və beləliklə havanı kəsirdi. Sürətini yavaşlatmaq istədikdə isə qanadlarının enli hissəsini küləyə doğru çevirirdi.

Keçən gecə ilk dəfə olaraq Qartalda daha yüksək bir məziyyəti kəşf etdi. Sağ tərəfində Çərkəz, sol böyründə Şahin, yuxarisında Bayquş uçarkən, o, hər iki qanadının ucunda olan üç-dörd lələyi qaldıraraq üç yırtıcı quşun ov eşqini gözündə qoydu. Üç yırtıcı əhatəsində olan

Qartalın şübhəyə düşməsində nə qədər haqlı olduğunu Başarı təyin edə bilməzdi. Amma, o, yırtıcılarla əhatələndə qəfildən qanadlarının istiqamətini dəyişdi.

Başarı hər üç yırtıcının Qartaldan kənarda qaldığını görəndə, o, say hesabı havaya qalxmış lələyini əvvəlki yerinə endirdi, çünki təhlükənin qarşısını almışdı.

Son iki gündə Başarı ilə yan-yana uçan Çalıquşunun qəfildən gözə dəyməməsi onu təşvişə saldı. Bir an qanadlarını havada saxlayıb yerində dairə vurdu. Quş görünmürdü. Başarı Leylək, Durna, Ördəyin qanadlarının arasına diqqət etməli oldu. Güman etdi, gecə qaranlığında təsadüfən o balaca varlıq böyük quşlara pənah aparmış olar. Çalıquşu dediyimiz balaca cəmi doqquz santimetr, on beş qramdan ibarət idi. Lakin Başarının axtarışı müsbət nəticə vermədi. Qəribədi, bu an Qartal gözlərindəki niktitant pərdəni - üçüncü göz qapağını möhkəmcə qapamışdı. Ana Qartal adətən bu əlavə göz qapağını balalarını yemləyəndə ehtiyat üçün gözlərinin üstünə çəkərdi ki, yem ehtirası ilə bütün vəhşi hisslərini qabartmış balacaları onun gözüne dimdik atmasınlar.

Başarı xatırladı ki, Sığırçın balalarından imtina etmədiyi üçün əbədiyyət yolunu tutmayanda Qartal ona yuvada qoyduğu balalarından necə imtina etdiyini öz sinəsinə döyərək özünü nümunə göstərmişdi.

- Yola çıxmaq üçün tək fiziki yükədən yox, mənəvi yükədən də imtina gərəkdir.

- Baladan imtina edən ana hansı mənəviyyatla əbədiyyətə qovuşacaq? Sizin məntiqinizdən elə alınmır ki, əbədiyyət mənəviyyatdan uzaqların məkanıdır?

Sığırçının kəskin cavabı qarşısında Qartal tək möhtəşəm varlıq susmuşdu. İndi isə Başarı çox sarsıldı, kamil uçuş manevrlərinə malik olan bir quş onun gözündən bir anda düşdü. Kaş, o şər qarışanda Qartalın Çalıquşunun sağına-soluna keçib, onunla gizlənpaç oynamasını müşahidə etməyəydi. Çalıquşu tut ağacında budaqdan-budağa atılarkən oxuduğu şən nəğməsini Qartalla gizlənpaç oynadıqda da oxuyurdu. Oyun yoldaşını xəlvətə salıb udmaq... Çalıquşunun səssiz-səmirsiz yoxluğu Başarını kədərləndirdi. Ən çox da onu məyus edən dəstə içində artıq xəyanətin adiləşməsi idi.

Qartal tək qüsuruz uçuş bacarığı olan bir canlının bu qədər fürsətçi, fəndgir olduğunu qəbul etmək Başarı üçün çox zor idi. O bir anlıq gözlərini yumdu, Qartalı görmək istəmirdi. Lakin Qartal Başarını gözü yumulu irəliləmək əzabından xilas etdi. Yerə enmək üçün xüsusi



lələklərə sahib olan quş quyruğunu doxsan dərəcəli bucaq altında aşağı əyməklə sürətini azaltdı və bu yerdə həmçinin qanadlarından əyləc kimi də istifadə etdi. Lakin sürəti azalarkən onun qanadları üstündə yaranan hava axını Qartalın yerə düşmək təhlükəsini artırırdı. O, lələklərini qaldırmaqla bir anlıq təhlükənin qarşısını aldı. Bir qədər yavaş sürətlə irəlilədi. Başarı etiraf etməsə də, Qartalın qəfildən özünə təkan verib ona çatdığı an canına vəlvələ düşdü. Lakin yenə əvvəlki uçuş sürətinə gəldi, quyruğunu doxsan dərəcəli bucaq altında aşağı əyməklə sürətini azaltdı. Çox keçmədi ki, dəstədən uzaqlaşan Qartal bayaq rahathulqum etdiyi Çalıquşundan da xırda görünürdü. Budur, o artıq gözdən itdi... Fəndgir Qartal Başarının gözündə bir heçə çevrildi...

Qartal və qartal kimi dağ zirvəsində, qayalıqda yaşayan quşlarınsa sayı dağlara rast gələ-gələ azalmağa başladı. Onları da məkan sevgisi özünə cəlb etdi. Belə görünür yüksəkliyə alışmış quşlar zirvə aşiqliyindən imtina edə bilmədilər.

xxx

Bu bir təsadüf idi, tam təsadüf. Başqa nə ad vermək olardı? Ov mövsümü olmayan bir məqamda güllə yaşılbaş ördəyin köksündə özünə yer etdi.

May və iyun ayları dünya quşlarına sülh və toxunulmazlıq dövrü kimi qəbul olunmuşdu. Çünki may ayında bəzi quşlar hələ də yumurtadan çıxmadıqlarından ana quşlar kürd yatırdılar. Bəzi quşlar da qanadları bərkimiş balalarına yuvadan uçub öz qarın tələbatlarını ödəməkdən ötrü onlara uçuş təlimləri keçirdilər. Təqvimin may ayını göstərən səhifəsində ovçunun qoşalülə tufənginin ağzına düyün fotosu yerləşdirilmişdi. İyun ayındasa yemək masasında ədəb-ərkanla oturmuş ovçu təsvir edilmişdi, o, qulağının dibinə giliz keçirib qarşısındakı boşqabda olan vegetarian yeməyi yeməyə çalışırdı. Çəngəl və bıçağı əlində havada saxlamış ovçu qarşısındakı meyvə-tərəvəzə mənalı-mənalı baxır. Quşlar sülh və toxunulmazlıq qanunundan məmnun olsalar da, lakin ovçular reklam şirkətləri ilə gizli sazişə girib, növbəti təqvim ilində may-iyun ayı səhifələrində tüstüyə verilmiş quş qaxlarını süfrədə bəzəmişdilər. Reklam şirkəti ilə WWF (dünya təbiət fondu) quşların hüququnu qoruyan beynəlxalq təşkilat arasındakı münaqişə məhkəmə çəkişməsinə qalxanda hakim münaqişəni çözməkdə zorluq çəkdi. WWF

təşkilatı quşların haqlarının pozulduğunu iddia etdi. Ovçularsa, quşların analıq haqlarının qorunduğu may-iyun aylarında yox, qışda nəinki yumurtlamadıqları məqamda, hətta məlum oldu ki, humanist ovçular onları cütləşməmişdən əvvəl ovlamışdılar. Hakim hər iki tərəfi haqlı saydı, nəticədə məhkəmə qapanmamış qaldı. İki tərəfdə haqlı olduğu halda, hakimin haqq ölçüsünü itirdiyi barədə həm təbiətisevərlər, həm də ovçular cəmiyyəti qələmə sarılarına yazdılar.

Elə isə zavallı yaşılbaşın köksündəki güllə kimin atdığıdır? Başarı gözlərini irəlidən çəkib yerə diqqətlə baxdı. Güllə açılan tək taxıl zəmisinin üzərindən bir dəstə sərçə qalxıb raket sürəti ilə özlərini meşənin içinə saldı.

XXX

Təbiətən sakit kimi tanınıb, heç kəsin işinə müdaxilə etməyi sevməyən Bildirçinin səbrini getdikcə bərk əsməyə başlayan səmum yeli kəsdi. O da canının yangısını Durnanın qarəsınca gileylənməklə soyutmağa başladı:

– O, hamını öz yoluna inandırır. İnandırır ki, Ənqa quşunun mağarasına gedən yol xəritəsini əzbər bilir. Həm də guya bizi uzun yox, lap qısa yolla aparacaq ki, yorulmayaq, mənzil başına rahat çataq. Bir bax, bu qədər quş bir fantazyorun qurbanı olacaq.

Mağaraya gedib çatıb-çatmayacağına əmin olmayan Bildirçin, artıq yolu yarı etmiş səfər üstə olan bütün quşları qurbanlıq gözü ilə görürdü. Ona görə də, istədi bərkədən qışqıraraq hamının diqqətini özünə cəlb etsin və beynindən keçirdiklərini onlara eşitdirsin. Amma, bu yerdə duyğuları onunla vuruşdu. Nəticədə qərara gəldi, qışqırmayıb, səsinə içinə salsın. Bir halda ki, hər kəs öz ürəyinin hökmü ilə yola çıxıb, demək, yol sevgisi onun ömrünə hakim olub. Heç kəsi sevgisindən, sevdiyindən ayırmaq olmaz.

Bildirçin buna özlüyündə bir az da vicdansızlıq kimi baxdı. Canlının canındakı sevgini – müqəddəslik duyğusunu öldürməyin o canlının canının alınmasından da pis iş olduğunu düşündü.

O, özünü naxələflikdə danladı, qışqırmaq cəhdinin yaramazlıq olduğunu fikirləşib, əmələ keçirmədiyi duyğusunu qovub özündən rədd etdi.

Ax, dostlar, siz heç də bu balaca, çevik, boz Bildirçini yaxşı tanımırsınız. O, yol yorğunluğundan deyinsə də, heç də xudbin quş deyildi. Siz onun dostlarına sədaqətini, davranışını əvvəllər görsəydiniz, məhz onda bilərdiniz onun necə təmiz, günəş şəfəqi tək işıqlı və şəfqətli ürəyi var. Lakin doğrudan da, yol çox uzun idi. O zavallının isə yol xəritəsindən qəti başı çıxmırdı, sadəcə bir qədər əbədiyyət sevgisi, bir qədər də Ənqa quşunun xüsusi əlamətləri haqda eşitdikləri onu ümumi quş dəstəsinə salmışdı. Nə heyif ki, bu “bir azlar” da yolda tükəndi, silkələnib hamısı onun canından çıxdı və bu minvalla da onu mənzilə çatdırmadı.

Sultan toyuğu, mərmər cürə, simqə – üçü doğma qardaş kimi çiyin-çiyinə, böyür-böyürə süzürdülər. Qəribədir, yem üstündə bir-biri ilə yola getməyənlər, keçmişlərində olan bütün umu-küsülərini yaddan çıxarıb, əbədiyyət yolunda bir gedirdilər. Amma, ən qəribəsi ondadır ki, səfər sırasından da bir yerdə sürüşüb, gözdən itdilər.

Artıq səfər dəstəsində təkəm-seyrək quş qalmışdı.

Heç bir çətinliyə məhəl qoymayıb, dözüb, giley-güzar etmədən daim irəli şığıyan Qırğını və Yarasanı gördükdə "səfərin faydası var" düşünüb, əbədiyyət yoluna təmənnalı qoşulan Bayquşun dəstəni nə vaxt tərk etdiyini Başarı hiss etmədi. Gecəmi getdilər, yoxsa gündüz? Görmədi. Suyamı düşdülər, yoxsa, ağaca, qayaya qondular? Küləkmi onların istiqamətini dəyişdi, yoxsa, günəş istisi sinələrini qarşısı? Bilmədi. Amma Bayquşun dəstəni gecə tərk etdiyini təxmin etdi. Çünki, bir ara Bayquş onun böyründə uçurdu və o da qaranlıqda quşun par-par yanan gözlərini aydın görürdü. Amma son həftə Bayquşdan gizlənilib Qazın qanadı altında yuva salmış Yarasa birdən qanadını tam açıb özünü açıq səmaya atıb, gecə qaranlığında səmada azad uçmaq fikrinə düşdü. Hardaydı onda bu qədər cəsarət ki, qəfildən Bayquşun burnunun ucunda uçmağa başladı? Bir halda ki, bu yırtıcı zəifi əzmək məharətinə sahibdir, o zaman Yarasa kimi cılız bir varlığın açıq havadakı rəqsi axmaqlıq deyildimi? Gah irəliyə cumur, gah da qanadlarını yığıb göy üzündə kiçik bir nöqtə tək dururdu. İlk baxışdan Bayquşun ona məhəl qoymadığını düşünmək olardı, ta o vaxta qədər ki, o, yenidən quşun qarşısına keçdi. Budur, oyun bitdi, sadələvh canını Bayquş “hap” eləyib caynağına keçirdi və məhz bundan sonra yırtıcının özü də dəstədən geri qaldı. Beləliklə, sonuncu naxələf səfər dəstəsindən çıxdaş oldu.

Başarının taqəti tükənmişdi. Aclıq və susuzluğun üzərinə yol yorğunluğu gələndə, bu hesabla o çoxdan həyat ilə vidalaşmalıydı. Bir

an qanadlarını saxlayıb göy üzündə durdu. Onunla yanbayan uçan Leylək pıçıldadı:

- Açıqgöz!

Sevdiyi kəlməni eşitdiyi an boynu üstə geri dönüb nəhəngə baxdı.

- Gəl, çıx qanadlarımın üstə.

- Olmaz! - Başarı qətiyyətlə etiraz etdi.

-Nədən olmaz ki?

-Nədən sənə yük olmalıyam ki?

Leylək nəvazişlə:

- Sənə bir ömür borcluyam! - Kiminsə eşitməyindən ehtiyatlanırmış kimi çox asta səslə pıçıldadı.

Əslində o möhtəşəm səfər dəstəsindən cəmi üç canlı qalmışdı

- Leylək, Durna və təbii ki, Başarı.

- Mənə bir ömür borcluluq hardan sənənin ağına gəldi?

- Sən ayaqlarımdan düzəldiləcək muşşş... - Leylək muştuq sözünü tələffüz edə bilmədiyindən, - bəzək əşyası düzəldilməsini əngəllədin, - dedi.

- Bu mənim vicdan işimidir. Əgər bunu sənə yox, hər hansı bir canlıya təbiiq etsəydilər, mən yenə əngəlləyəcəkdim.

- Düşünürəm, o zaman mənim yerimdə olacaq o canlı da, sənə öz qayğısını göstərəcəkdə.

- ... Və mən də elə indiki tək o xidmətdən imtina edəcəkdim.

- Niyə?

- Çünki əbədiyyətin tələbindən doğan qanunu unutmamalıyıq, hər kəs aqibətini özü yaratmalıdır. Mən sənə yük ola bilmərəm!

- Yük? - Leylək Başarıya təəccüblə nəzər saldı. - Axı, sənənin nə qədər çəkin var ki, mənə yük olasan?

Leylək Başarının dediklərini yalnız bir təvazökarlıq sayıb ona doğru gəldi. Sağ qanadını onun ayaqları altına uzatdı. Balaca cəld uçub özünü qabağa atdı.

- Sən nə tərssən?! Belə görürəm, sənə borcumu ödəmədən ölüb gedəcəm.

xxx

Bir də dönüb arxaya baxanda gördü ki, uzunboğaz dəstə başçısı Durnadan savayı heç bir səfər yoldaşı qalmayıb. Durnanınsa ayaqlarında artıq keyləşmə başlayırdı. Qanadları güc gəlib onu qabağa aparsa da,

ayaqlarındakı sızıltı onun mənzilə çatmasını çətinləşdirirdi. Başarının arxasıya uçan quş onu səslədi:

– Dur, eşit məni! Ənqa quşunun yaşadığı mağaraya çox qalmayıb. Amma, ora çatmaq üçün gərək qabaqdakı qarlı aşırımı keçəsən. İndi sürətini bir az azalt, güc topla. Gərək Qarlı dağı bir nəfəsə aşasan. Yoxsa, soyuq səni dondurar, ölərsən. Özünə təkan verib aşsan, Ənqa quşuna qovuşmaq arzun gerçəkləşəcək.

Canında qərribə bir həyəcan vardı, izah olunmaz. Qorxudan doğan həyəcan deyildi bu, təbii hal idi, çünki, o tezliklə idealı ilə görüşəcəkdi. Durnanın son məsləhəti qulaqlarında cingildədi: "Qarlı dağı bir nəfəsə aş, yolda sağa-sola burulma. Bu idealınla gec görüşəcəyinizə bağlı bir öyüd deyil, sadəcə, soyuq vücudunu dondura bilər. Tərəddüd etmədən irəli get, təkliyin səni üzməsin, sən başardın! Öhdəsindən gəldin, Ənqa quşu ilə görüşmək sənin haqqındır..."

Başarı çevrilib Durnaya baxdı, zavallı quş taqətdən düşmüşdü. Qanadları havanı yara bilmədiyindən gövdəsi onu yerə, torpağa sarı çəkirdi.

-Sən də çox məşəqqətlərə dözdün, gücünü topla, aş bu zirvəni! - Başarı hər cəhd ilə Durnaya təkan verməyə çalışırdı.

- Bəlkə də, bu halımla səni aldada bilərəm. Zənn edərsən, son gücümü toplasam, o qabaqdakı zirvəni aşaram. Amma özümü aldada bilmərəm. Bədənim istəyimin əksinə hərəkət edir.

Durnadakı təəssüf hissi Başarının halına azca da olsa sirayət etmişdi. Sürətini azaldıb Durna ilə yanaşı durmaqla çalışırdı ki, o özünü tək hiss etməsin.

- Haydı, özünə təkan ver! - Durna onun irəli getməsi üçün son məsləhətini verdi.

Başarı Durnanı axıra qədər dinləyib razılıq əlaməti olaraq bir-iki dəfə başını yırğaladı.

xxx

Əgər yem dalıya gedən zaman anam ehtiyatsızlıq edib yuvamızı basdırmasaydı nə baş verərdi? Bu sualı beynində fırlatmaqla ürəyini qara-qura qorxu aldı. Bəlkə bu qaranlıq dağı aşan zaman təklik onda yoxluq kimi anlama yol açmışdı. Sağı-solu, arxası, qarşısı, ondan yuxarı və həmçinin ondan aşağı, hər tərəf boş idi. Bom-boş, canlı görünmürdü, dağın zirvəsi qarla örtülmüşdü. Qar necə soyuq idisə, hətta buludlar belə

dağın başında durmağa qorxmışdular. O təkliyindən üşəndi. Ən sonda əgər Qarğa basdırılmamış yuvamızdan yumurtanı tapıb udsaydı, o zaman tək məni yox, əbədiyyətə çatmaq eşqimi də qarnına atmış olacaqdı, - düşündü. Oy edib, bir anlıq gözlərini yumdu. O, bu anda da dayanmayıb gözüyumulu irəli şığıyırdı, həm də əvvəlkindən daha sürətlə. Durnanın ona olan son öyüdünə görə zirvəni birnəfəsə aşmalı idi. Udulmamış yumurtadan başlanğıc götürən iradə bu uçuş anında yenilməzliyini sübut etməliydi.

Bəlkə də qarlı aşırımın soyuqluğunu hiss etməmək istəyindən idi, o daim isti olan yuvalarını xatırladı. Bəzən gecələr hətta sivişib dala qırığının altından çıxardı ki, bədəni soyuyub sərinləsin. Yadına gəlir ilk dəfə yuvalarının küncündə boz rəngli qəhvəyi ləkələrlə əhatələnmiş sarı noxud dənəsi boyda yumurtanı görəndə təəccüblə başında bir neçə dəfə dövrə vurub, sonra yumurtadan özünə qarşı reaksiya gözləmişdi. Amma, o yerindən tərpənməyəndə ürəklənib onun divarlarına bir neçə zərbə ilişdirmişdi.

-Ana, bu nədir?

-Sənin ilk yuvan! - Anasının cavabı onu təəccübləndirməyə bilməmişdi.

-Mənim? - Dimdiyi ilə sinəsinə vurub özünü göstərmişdi.

-Əlbəttə, sənin! Sənin ilk başlanğıcın ordandır!

O yumurtanı ayağı ilə itələmək istərkən vurduğu zərbədən iki hissəyə ayrılan qabığın hərəsi yuvanın bir küncünə diyirləndi:

-Axaqlıq etdim... - Məyuscasına yerə oturdu.

-Yox, oğlum, onlar indi sınımayıb. Çoxdan sınımışdı, mən onları ağız-ağıza qoydum ki, sənin ilk yuvan bir suvenir kimi bizimlə qalsın.

-Bəs,..bəs, bunu kim sındırıb?

-Sən!

-Mən gerçəkdən axmağam... - Öz-özünə mızıldandı.

O, günah işlətməmiş bütün canlılar kimi utanıb, yumurtanın qarşısında məsum-məsum durdu. Anası onun sadələvhlüyünə gülümsəyib:

-Oğlum, bu təbiətin qanunauyğunluğudur. Sən onu sındırmaq məcburiyyətindəydin. - Ana sağ qanadını qaldırıb oğlunun başını nəvazişlə sığalladı. - Sən işığa çıxmaq üçün o ilkinliyinlə mübarizə etməliydin.

-Mən!?

-Əlbəttə, sən. Səndən savayı bunu heç kəs edə bilməzdi. Həyata gəlmək istəyin sənin gücünü səfərbər edib səni mübarizəyə hazırlamışdı.

Sən də zərif dimdiyinlə onun divarını döyəcəyib, çatladıb, parçalayıb işığa çıxmısan.

Canlı işığı özü qazanmalıdır! - Başarı məşəqqətli qarlı aşırımı keçərkən dərk etdiyi həqiqət bundan ibarət idi.

XXX

Canlıların Ənqa quşunun mağarasına çatıb əbədiyyətə qovuşmaqdan ötrü yığışdıqları dərya kənarındakı toplantıya Başarının gəlməsi sırf təsadüf idi. Həmin zaman anası onu yuvaya çağırırdı, nə baş verərdi? Və ya oyundan yorulub özü də sahilə uzağa uça bilərdi. O zaman yaşamının mənası hesab etdiyindən uzun müddət yolunu düşündüyü əbədiyyətə qovuşmaq yenə ondan ötrü bir əlçatmaz, ün yetməz olaraq qalmayacaqdımı? Həyatında rastlaşdığı bu təsadüfdən məmnun olan taleyi ilə döyüşən varlığın axıra qədər əbədiyyətə doğru uçmasında bir zərurət də vardı. Çünki, o buna özünü ardıcıl hazırlamışdı, təbii, beynində əbədiyyət toxumunu cücərdərək.

Toplantıya rast gəlməsi sırf təsadüf idi... Düşünmək olar ki, o, toplantıya rast gəlməyəydi belə, yenə əbədiyyətə çatmaq kimi ideal fikri ilə yaşamına davam edəcəkdə. Çünki, əbədiyyət sevgisi onun beyninə və ürəyinə hakim olmuşdu.

O, uçdu! Arxaya dönmədi, aşağı enmədi! Sağa burulmadı, sola boylanmadı! Yemə şirniklənilib ağzı sulanmadı. Göy çəmənini görməz oldu, sarı qumu saymaz oldu. Qayaya qonmadı, ağacı görəndə "Qayıdan baş oturub dincimi alaram!" – dedi. Gözü dağınıqlıq, aclıq, susuzluq əbədi həyat eşqinin yanında zərrəyə çevrildi, itib gözündən yox oldu.

Başarı qarlı dağı aşdı, uçub, uçub bir Mağaraya rast gəldi. Bu adi bir mağara idi, quş orda ilk baxışdan qeyri-adi bir şey sezmədi. Onun içində bir dəfə dövrə vurdu, amma heç bir quş gözünə dəymədi. İnadından dönməyib, bir dəfə də Mağaranın içində dövrə vurdu.

– O yoxdur? Mən aldanmışam?!

Öz sualına özü cavab verdi:

– Yox, ola bilməz. O, var!

Elə onun üçün də dilləndi:

– Ənqa quşu, sən hardasan?

Heç bir səs eşitmədi. Amma yenə ürəyi əvvəlki tək, şiddətlə vurdu:

– Ənqa quşu, sənənləyəm, sən hardasan?

Yenə səs eşitmədi. Bir də dedi, amma nə gözüne bir canlı dəydi, nə də səs eşitdi. Onun üçün də dözməyib, var gücü ilə Mağaranı lərzəyə salan bir səslə qışqırdı:

– Ənqa quşu, varsansa, çıx, heç olmasa bir dəfə səni görüm. Mən əbədiyyət sevgisi ilə sənin adını tutub dalınca gəlmişəm. Varsansa, varlığını nişan ver! Yoxsansa, aldanmağım məni öldürər.

O qədər ehtirasla qışqırdı ki, səsi mağaranın divarlarında əks-səda verdi, qayıdıb qulaqlarında cingildədi. Öz səsi özünü də silkələdi. Elə bu vaxt mağaranın dərinliyindən bir səs eşidildi:

– Ənqa quşu sən özünsən!

– Mən?!

Başarı səsin hardan gəldiyini, kimin dediyini bilməsə də, ən çox özünün nişan verilməsi onu daha da marağa saldı. Əvvəlki səs bir də eşidildi:

– Hə, hə, sənsən, Ənqa quşu sən özünsən! Ənqa quşu inamı, iradəsi olanlardır. Ağır sınaqlara tab gətirib bura gəlib çatanlar, əvvəlki həyatlarından keçib yenidən doğulurlar. Həm də, ikinci həyatlarında onları heç kimsə doğmur, onlar özləri özlərini yaradırlar. Özü özünün yaradıcısı olanlar ölmürlər...

Yenidən doğulmuş Başarıya, o gündən sonra daha heç kəs “balaca” deyib, çağırmadı. Hamı ona Ənqa quşu dedi və elə o zamandan da o quş yaşayır.

xxx

May günəşi artıq öz işığı ilə səmanı çatladıb, şüasını yerə səpmişdi. Dünənki yağışı isti buxarlandırıb havaya qaldırdığından yerdə soyuqdan əsər-əlamət qalmamışdı. Quşlar da yuvalarından çıxıb səki qırağındakı ağaclara qonub civildəşirdilər. Günəş şüasını tutub üfüqi istiqamətdə səmaya qalxan Ənqa quşu isə açıqca görünürdü.